



# LUND UNIVERSITY

## Det var bara en bögdjäväl : På väg mot en strategi att förebygga och motverka homofientligt våld

Knutagård, Hans

2003

[Link to publication](#)

### *Citation for published version (APA):*

Knutagård, H. (2003). *Det var bara en bögdjäväl : På väg mot en strategi att förebygga och motverka homofientligt våld*. (Rapportserie Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, Rådgivningen Skåne). RFSL rådgivningen Skåne. [http://www.rfsradgivningen.se/rfsradgivningen/dir\\_04/baraenbogdjavel.pdf](http://www.rfsradgivningen.se/rfsradgivningen/dir_04/baraenbogdjavel.pdf)

### *Total number of authors:*

1

### **General rights**

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

### **Take down policy**

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117  
221 00 Lund  
+46 46-222 00 00

**”... det var bara en bögdjävvel”**

**På väg mot en strategi att  
förebygga och motverka homofientligt våld.**

Hans Knutagård

RFSL Rådgivningen Skåne  
Rapportserie 2003:1

ISBN 91-973883-1-9

© Författaren och RFSL Rådgivningen Skåne  
Tryckt hos Arkitektkopia AB, Malmö 2003  
Andra upplagan november 2003  
Tryck med bidrag från Statens Folkhälsoinstitut

RFSL Rådgivningen Skåne  
Drottninggatan 36, 211 41 Malmö  
radgivningen.malmo@rfsl.se  
www.safe6.nu

# Innehållsförteckning

<b>INNEHÅLLSFÖRTECKNING</b> .....	<b>3</b>
<b>FÖRORD</b> .....	<b>6</b>
<b>SAMMANFATTNING</b> .....	<b>7</b>
<b>1. INLEDNING</b> .....	<b>8</b>
1.1 UTGÅNGSPUNKT.....	9
1.2 DEFINITION AV BEGREPP OCH ETT FÖRSTA STEG TILL ETT NYTT BEGREPP FÖR ATT BESKRIVA VÅLD MOT HOMOSEXUELLA .....	10
<i>Sexualitet</i> .....	10
<i>Homosexualitet</i> .....	10
<i>Homofobi</i> .....	11
<i>Hatbrott</i> .....	12
<i>Mänskliga rättigheter</i> .....	13
<i>"Homofobiskt våld"</i> .....	14
<i>Homofientlighet</i> .....	14
<i>Offer</i> .....	15
<i>Homosamhället</i> .....	16
<b>2. TEORETISKA PERSPEKTIV</b> .....	<b>17</b>
2.1 HUR KONSTRUERAS ETT KÖN?.....	17
<i>Förmedlad handling</i> .....	17
<i>Utveckling genom verksamheter</i> .....	18
<i>Socialisering</i> .....	21
2.2 UTVECKLING AV HANDLINGSBEREDSKAP .....	23
<i>Behov</i> .....	23
<i>Motiv</i> .....	24
<i>Känslor</i> .....	25
<i>Utveckling av handlingsberedskap för hatbrott</i> .....	26
<i>Val av hatobjekt/behovsobjekt</i> .....	26
<i>Behov involverade i hatbrott</i> .....	26
<i>Känslomässig laddning av hatobjekt/behovsobjekt</i> .....	27
<i>Kontextens betydelse för handlingsberedskapens explosion i handling</i> .....	28
<i>Igångsättning av handlingsberedskap som handling</i> .....	28
2.3 ÄNGESTRÖMS MÄNSKLIGA VERKSAMHETSSYSTEM.....	29
2.4 MAJORITETS- OCH MINORITETSKULTURER .....	31
<i>Normalitetsbegreppet</i> .....	32
<b>3. VAD ÄR DET FÖR FENOMEN SOM SKA UNDERSÖKAS?</b> .....	<b>34</b>
3.1 DOMAR ÅBEROPANDE BROTTSBALKEN 29 KAP 2 § 7P .....	34
3.2 DOMAR UTAN HÄNVISNING TILL BROTTSBALKEN 29 KAP 2 § 7P.....	35
3.3 DOM DÄR ÅTALET OGILLAS .....	43
3.4 POLISANMÅLAN UTAN DOM.....	44
3.5 INTERVJUER AV OFFER .....	44
<b>4. ANALYS AV UNDERLAGET</b> .....	<b>48</b>
4.1 ÅLDER, BIOLOGISKT KÖN OCH ETNISK BAKGRUND.....	48
<i>Förövaren</i> .....	48
<i>Offret</i> .....	49
<i>Kommentar</i> .....	49
4.2 SOCIAL IDENTITET.....	50
<i>Förövaren</i> .....	50
<i>Offret</i> .....	50
<i>Kommentar</i> .....	50
4.3 SOCIALT KÖN.....	51
<i>Förövarna</i> .....	51

Mångfaldiga maskuliniteter .....	51
Hierarkiska och hegemoniska maskuliniteter .....	51
Kollektiv maskulinitet .....	52
Kropparna som arena.....	52
Aktiv konstruktion.....	53
Inre komplexitet och motsägelse .....	53
Dynamik.....	53
<i>Offret</i> .....	53
<i>Kommentar</i> .....	53
4.4 SEXUELL IDENTITET .....	53
<i>Förövaren</i> .....	53
<i>Offret</i> .....	54
<i>Kommentar</i> .....	56
4.5 TIDIGARE BROTTSLIGHET .....	56
<i>Förövaren</i> .....	56
<i>Offret</i> .....	56
<i>Kommentar</i> .....	57
4.6 KÄND/OKÄND.....	57
<i>Förövaren</i> .....	57
<i>Offret</i> .....	57
<i>Kommentar</i> .....	57
4.7 PLATS .....	57
<i>Offret</i> .....	57
<i>Kommentar</i> .....	58
4.8 ANTAL .....	59
<i>Förövaren</i> .....	59
<i>Offret</i> .....	59
<i>Kommentar</i> .....	59
4.9 PÅVERKAN AV ALKOHOL OCH NARKOTIKA .....	59
<i>Förövaren</i> .....	59
<i>Offret</i> .....	60
<i>Kommentar</i> .....	60
4.10 SEXUELLA INVITEN .....	60
<i>Kommentar</i> .....	62
4.11 MANLIG HEDER .....	62
<i>Förövarna</i> .....	64
<i>Offret</i> .....	65
<i>Kommentar</i> .....	65
4.12 PENETRERING.....	65
<i>Förövarna</i> .....	66
<i>Offret</i> .....	66
<i>Kommentar</i> .....	66
4.13 VÅLD .....	67
<i>Förövare</i> .....	68
Våld har alltid en maktaspekt .....	68
Fysiskt våld.....	68
Psykiskt våld.....	70
Strukturellt och socialt våld .....	71
Symboliskt våld och makt.....	71
<i>Offret</i> .....	72
<i>Kommentar</i> .....	72
4.14 MÖTET.....	73
<i>Förövaren</i> .....	73
<i>Offret</i> .....	73
<i>Kommentar</i> .....	73
4.15 SEXSÄLJARE/KÖPARE.....	73
<i>Förövaren</i> .....	73
<i>Offret</i> .....	74
<i>Kommentar</i> .....	75
4.16 NYNAZISTER/HÖGEREXTREMISTER .....	75
<i>Hur man blir nynazist</i> .....	77

<i>Förövaren</i> .....	77
<i>Offert</i> .....	78
<i>Kommentar</i> .....	78
4.17 PSYKISKA PROBLEM.....	78
<i>Förövaren</i> .....	78
<i>Offret</i> .....	78
<i>Kommentar</i> .....	78
4.18 ANMÄLAN .....	79
<i>Kommentar</i> .....	81
4.19 PÅFÖLJD .....	81
<i>Kommentar</i> .....	82
4.20 TEORETISK TILLÄMPNING .....	82
<i>Handlingsberedskap</i> .....	82
<i>Verksamhetssystem för hatbrott</i> .....	82
<i>Interagerat verksamhetssystem för hatbrott</i> .....	84
4.21 SAMMANFATTNING .....	85
<b>6. PÅ VÄG MOT EN UTFORMNING AV ÅTGÄRDSPROGRAM.....</b>	<b>87</b>
6.1 EN OPERATIV FÖREBYGGARMODELL .....	87
6.2 HUR KAN VI FÖREBYGGA OCH MOTVERKA UTVECKLINGEN AV UNGAS HANDLINGSBEREDSKAP TILL KÖNSKONSTRUERANDE VÅLD/HATBROTT?.....	89
6.3 HUR REDUCERAR ELLER ELIMINERAR VI EXISTENSEN AV EN SÅDAN HANDLINGSBEREDSKAP? .....	91
6.4 HUR FÖREBYGGER OCH MOTVERKAR VI DE UNGAS KÖNSKONSTRUERANDE VÅLDSAMMA VERKSAMHETER, DET VILL SÄGA UTLÖSNINGEN AV HANDLINGSBEREDSKAPEN I FORM AV EN VÅLDSAM VERKSAMHET? .....	92
<b>7. PRAKTISKA ÖVNINGAR.....</b>	<b>94</b>
7.1 OM TRÄFFEN.....	94
7.2 ICE-BREAKERS.....	95
<i>Mitt namn är</i> .....	95
<i>Sexig person</i> .....	95
<i>Sexig kändis</i> .....	95
<i>Byta stol</i> .....	95
7.3 SITTANDE ÖVNINGAR.....	96
<i>Förebyggarmodellen</i> .....	96
<i>Vad är en homosexuell person</i> .....	96
<i>Farhåga och önskan</i> .....	97
<i>Associationsbanan</i> .....	97
<i>"Komma ut"</i> .....	98
<i>Är måsar lesbiska?</i> .....	98
<i>Video</i> .....	98
7.4 RÖRELSEÖVNINGAR .....	100
<i>Garaget</i> .....	100
<i>Glada ungdomsinformatörer från RFSL</i> .....	100
<i>Spela upp</i> .....	100
7.5 ETT SISTA ORD.....	101
<b>8. REFERENSER .....</b>	<b>102</b>
8.1 LITTERATUR .....	102
8.2 INFORMANTER.....	105
8.3 ÖVRIGA KÄLLOR .....	108
8.4 ÖVRIGT.....	109

## Förord

En rapport blir sällan skriven av en person, så även i detta fall. Jag vill därför tacka professor i psykologi Pär Nygren, forskaren och sociologen Yngve Hammerlin och psykiatrikern Anders Minken för brainstormingen november 2002 i Oslo. Träffen, som gick under beteckningen ”de fyras gäng”, innebar ett genombrott i mitt tänkande genom formulering av frågor och begrepp. Ett annat genombrott var Pär Nygrens föreläsning om hatbrott som han gjorde för min skull, samt all uppmuntran och kritik han och Yngve Hammerlin gett under tiden.

Uppmuntran har jag även fått från kollegorna på RFSL Rådgivningen Skåne, Niklas Eriksson, Thomas Johansson, Anita Kettunen och Tore Runnerstam, vilka jag ibland dagligen ”terroriserat” med mina tankar. Detsamma gäller kollegorna på RFSU i Malmö. Tack. Nämnas bör även Marcus Knutagård, Anneli Wittlock och Lene Simonsen som korrekturläst och kritiserat rapporten. Lotta Nordstedt har på nytt hjälpt mig med illustrationerna. I tacket vill jag inkludera alla andra som på något sätt bidragit och det är ett flertal. Jag hoppas jag gjort rättvisa åt er insats. Om inte, är ansvaret helt och hållet mitt.

Sist men inte minst ett stort tack till Arvsfondsdelegationen, som med bidrag ur Allmänna Arvsfonden via Arm i arm-projektet gjorde RFSL Rådgivningen Skånes Våldsprojekt och denna rapport möjlig.

För att underlätta läsningen av rapporten har jag översatt alla utländska citat till svenska.

Malmö i september 2003

Hans Knutagård

## Sammanfattning

Rapporten handlar om hur man kan förebygga och motverka homofobi, något som författaren kallar homofientlighet. Begreppet homofientlighet ingår tillsammans med rasism, främlingsfientlighet och olaga diskriminering i det övergripande begreppet hatbrott. En homofientlig händelse definieras som varje händelse som upplevs vara homofientlig av offret eller någon annan person och där homofientlighet beskrivs som:

En föreställning om den heterosexuella gruppens överlägsenhet och en uppfattning om att det finns biologiska och kulturella skillnader mellan människor med olika sexuell läggning, som gör det motiverat att dela in dessa i mer eller mindre värda. Vilket innebär att genom att betrakta sig som mervärdiga anser en individ, en grupp eller ett samhälle sig ha rätt och har tillägnat sig en handlingsberedskap för att förtrycka, utnyttja, kontrollera eller utplåna annan sexuell läggning än den heteronormativa.

Rapporten visar att ett verksamhetsteoretiskt perspektiv ger en bra infallsvinkel både för analys och för åtgärd. Detta på grund av att det homofientliga våldet är förankrat i en kulturhistorisk kontext, bland annat från en släkt- och klankultur från agrara miljöer. Denna kontext står i bjärt kontrast till en demokratisk nationalstat byggd på FN:s mänskliga rättigheter och Barnkonventionen.

Utifrån ett verksamhetsteoretiskt perspektiv analyseras litteratur, intervjuer och ett antal fall av homofientligt våld, merparten tingsrättsdomar. Författaren kommer fram till att själva handlingen är homofientligt våld, medan den verksamhet som leder fram till handlingen är:

*ungas könskonstruerande våld i mötet mellan representanter för majoritets- och minoritetskulturer i olika kulturhistoriska kontexter.*

Detta könskonstruerande våld lärs in som inre *handlingsberedskaper* som en del av skapandet av vissa maskuliniteter. Viktiga begrepp är manlig heder, manlig kultur och manlig hegemoni (herravälde). Inläringen sker i människors verksamhetssystem i givna kulturhistoriska och sociala kontexter. Handlingsberedskapen hos en människa har bestämda inre egenskaper som ger den möjlighet att utlösas under vissa yttre förutsättningar.

Det homofientliga våldet, i vid definition, måste därför förebyggas och motverkas både på ett strukturellt och personligt plan. I det förebyggande och motverkande arbetet är det därför viktigt att flytta fokus från den utlösande handlingen av homofientligt våld till de handlingsberedskaper och de verksamheter som leder fram till detta. När handlingsberedskaper för hatbrott redan har skapats, måste dessa handlingsberedskaperna istället kraftfullt konfronteras och omgivningens utlösande faktorer minimeras.

Genom undersökningen kommer författaren fram till att för det första måste organisationer som har med människor att göra, speciellt barn och ungdomar, ha klara och tydliga strategier och handlingsplaner mot homofientlighet. För det andra behövs att personerna inom organisationerna erhåller en ökad medvetenhet, utbildning och träning kring homofientlighet. Till det kommer samverkan med och rådgivning från homosamhället. För det tredje bör offentliga organisationer också granska hur deras tjänster görs tillgängliga och hur de är anpassade för homosamhället. Slutligen behövs uppföljning och utvärdering av arbetet. Målet ska vara att personer av annan sexuell läggning än den heteronormativa ska vara en del av samhället på lika villkor. Självlklart med samma trygghet i hemmet, under utbildning, på arbetet och i den offentliga miljön som alla andra åtnjuter i ett demokratiskt land.



# 1. Inledning

En lärare började för ett par år sedan på en skola i Malmö. Efter en tids upprepande frågor från eleverna kring lärarens sexuella läggning, uppgav sig denna leva i ett homosexuellt förhållande. Läraren blev på grund av sin sexuella läggning trakasserad av eleverna till den grad att sjukskrivning var ett faktum redan efter ett par dagar. Efter en tids sjukskrivning sade läraren upp sig och uppgav att ett annat arbete var orsaken.<sup>1</sup>

En manlig högstadielärare står i kafékön och ser att det är en homosexuell elev som står i kassan. Läraren lämnar kön med orden: ”Jag ska minsann inte köpa någon fika av någon man inte vet var han har haft händerna”.<sup>2</sup>

En klass i årskurs 9 i Malmö ska ha sexualundervisning. Läraren säger att flickorna ska gå till ett angränsande klassrum för att prata om pojkar och pojkarna ska bli kvar för att prata om flickor. Då säger en kille ”Vad ska jag gå som gillar killar?”. Läraren svarar ”Du kan gå hem”, vilket han gjorde.<sup>3</sup>

En fotbollstränare ryter till några pojkar som brottas vid sidan om plan, ”Sluta brottas annars blir ni bögar!”<sup>4</sup>

En 32-årig och en 22-årig man träffar en 50-årig man från Bergsjön på en spårväghållplats i Göteborg. Bergsjömannen säger till 32-åringen att han ser snygg ut och att han är tänd på honom. 32-åringen blir irriterad över den sexuella inviten. Han bestämmer sig för att åka hem till Bergsjömannen för att, enligt Tingsrättens protokoll, ”på något sätt misshandla honom utan några åsina vittnen”. När 32-åringen skär Bergsjömannen i halsen säger han ”du ska dö bögdjäväl”. Trots detta lever Bergsjömannen en stund, vilket föranledde 22-åringen att trycka en kudde över huvudet för att kväva honom. Efteråt sa 32-åringen ”det är ingen fara, det var bara en bögdjäväl”.<sup>5</sup>

Hot om våld och utövat våld i förbindelse med personlig sexuell identitet är en vanlig upplevelse för många homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer). I rapporten kommer begreppet homofientligt våld att användas istället för homofobiskt våld (se vidare under definition av begrepp). Flera studier visar att homosexuella kvinnor och män är mer utsatta för våld, trakasserier och diskriminering än vad normalbefolkningen är.<sup>6</sup> Studierna synliggör också förhållandet av en klar underrapportering av brott mot homosexuella. Något som kan förklaras delvis med samhällets tidigare negativa förhållningssätt till homosexuella och delvis med de homosexuellas bristande förtroende för polisen och det juridiska systemet. Förutom fil. dr. i kriminologi Eva Tibys forskning saknas det svensk forskning om homofientligt våld, vilket kan bero på att forskare, vid universitet och andra institutioner, fram tills idag försummat området. Det kan även eventuellt bero på att många forskar på det som är forskningsmässigt bekvämt, men inte nödvändigtvis relevant. Möjligtvis är ett utslag av homofientlighet?

---

<sup>1</sup> Intervju med Pia Ekström. En liknande händelse förmedlas av Lars Ohlson i Metro 030804. Ohlson berättar hur en ekonomidirektör vid IT-företaget Connecta blev tvingad av vd Christer Jacobsson att säga upp sig dagen efter att ekonomidirektören ”kommit ut” som homosexuell för sina arbetskamrater. Händelsen finns i ekonomidirektörens bok *Sagan om Adcore* (2002).

<sup>2</sup> Intervju med Helen Lindblad.

<sup>3</sup> Intervju med grundskoleeleven om hans egen upplevda situation.

<sup>4</sup> Kommentar författaren nedtecknat under en pojkfotbollsträning i Malmö.

<sup>5</sup> Kort sammandrag av dom 2000-09-25 i Göteborgs Tingsrätt.

<sup>6</sup> Se bl.a. Tomsen 2000, Tiby 1999, Morrison & MacKay 2000.

Rapporten är ett bland många resultat av Våldsprojektet<sup>7</sup>, vilket gör att den har vissa begränsningar. För det första har rapporten kommit till under stark tidspress och därför fått begränsa sig i omfång och djup. För det andra ska den inte ses som en forskningsrapport, den har vetenskapliga begränsningar, även om den grundar sig på vetenskaplig forskningstradition. För det tredje begränsas redogörelsen till homosexuella, trots att bisexuella och transpersoner är lika utsatta. För det fjärde inskränker den sig till mest manliga homosexuella, även om kvinnligas homosexuella situation är lika angelägen. För det femte avgränsas redovisningen till homofientligt våld, även om samkönat våld också är viktigt. För det sjätte tar jag mig samma frihet som en Hovrätt gör över en Tingsrätt. De kan utifrån exakt samma fakta dra helt andra slutsatser. Därför reducerar sig mina tolkningar till ett pro-homosexuellt perspektiv utan närmare förklaringar. Slutligen, för det sjunde, utgår rapporten från ett verksamhetsteoretiskt perspektiv, utan att för den skull förkasta andra förklaringsmodeller och teorier.

Perspektivet i rapporten är på fenomenet våld mot homosexuella, vilket inkluderar förövare, offer som social kontext. Materialet som rapporten grundar sig på består av 133 intervjuer (91 i Sverige och 42 utomlands), varav 43 i samband med studiebesök i intervjupersonernas verksamheter (35 i Sverige och 8 utomlands). Åtta av dessa intervjuer är offer för homofientligt våld och två är utövare av sådant våld. Rapporten har även sin grund i en genomgång av litteratur, samt av 16 stycken fulla pärmar med pressklipp om våld mot homosexuella hos RFSL, från 1997-08-21 till och med 2003-05-23. Vidare bygger den på domstolsprotokoll från 15 fall, som jag har lyckats spåra med hjälp av pressklipp och kammaråklagare Mats Svensson, Malmö. Slutligen inkluderas ett tjugotal besök på platser där brott mot homosexuella har skett.

## 1.1 Utgångspunkt

Ett av Våldsprojektets huvudmål var att skapa verktyg för att göra det möjligt att agera innan brott sker, alltså att förebygga homofientligt våld. Frågor som infinner sig är *om* det går att förebygga homofientligt våld och i så fall *hur*? För att finna svar på de frågorna är vi tvungna att först besvara några andra frågor.

1. Vilka teoretiska frågor måste ställas och på vilket sätt kan den kulturhistoriska verksamhetsteorin bidra med infallsvinklar för att förebygga homofientligt våld?
2. Vad är det för fenomen som ska undersökas och kan vi komma till ett begrepp som täcker in detta fenomen?
3. Kan vi finna en modell som hjälper oss att utforma ett åtgärdsprogram och vilka olika slags åtgärder måste i så fall ingå?

Innan vi går vidare måste några grundläggande begrepp i rapporten definieras.

---

<sup>7</sup> RFSL Rådgivningen Skåne har med medel från Allmänna arvsfonden drivit ett projekt under ett år, 020901 – 030831, i avsikt att skapa strategier och åtgärdsprogram för att förebygga och motverka våld mot homo- och bisexuella.

## 1.2 Definition av begrepp och ett första steg till ett nytt begrepp för att beskriva våld mot homosexuella

### *Sexualitet*

När det gäller begreppet sexualitet baseras det i rapporten på den beskrivning av sexualitet som Världshälsoorganisationens (WHO) ger:

Sexualiteten är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonymt med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa.<sup>8</sup>

### *Homosexualitet*

Enligt Nationalencyklopedin<sup>9</sup> härstammar homosexualitet från nylatin *homosexualitas*, av ”homo” och ”sexualitet”. Begreppet homosexualitet beskriver därmed den känslomässiga och sexuella dragningen till individer av det egna könet. Homosexualitet lanserades som term av den ungerske författaren Karl Maria Benkert år 1869.<sup>10</sup> I den fortsatta framställningen kommer begreppet homosexuell att användas för en person som med WHO:s definition av sexualitet relaterar till personer av samma kön som hon/han själv har.<sup>11</sup> Något som verkar vara självklart, men som fortfarande anses vara onormalt av en del människor.

Idag klassas homosexualitet inte längre som en psykisk sjukdom, något kriminellt eller onormalt. Däremot har homosexualitet, ur ett kristet västerländskt perspektiv, alltid ansetts som synd, oberoende beteckning och har alltid haft negativa konsekvenser för de personer som utövade detta. Historikern Jens Rydström hävdar att ”först när samkönad sexualitet började betraktas som ett resultat av en inneboende sexuell läggning blev det vanligare att åtala homosexuella handlingar mellan vuxna”.<sup>12</sup> 1944 avskaffades strafflagen för homosexuella handlingar i Sverige. Först drygt trettio år senare, 1979, ströks homosexualitet ur Socialstyrelsens sjukdomsregister, trots att riksdagen redan 1973 beslutat att homosexuell samlevnad var helt acceptabel. 1978 införs i lag samma åldersgräns för homosexuella förhållanden som för heterosexuella.

I slutet av 1980-talet och framåt går det fortare med de demokratiska rättigheterna. År 1987 införs ett diskrimineringsförbud, året efter kom den första sambolagen för homosexuella och 1995 kom partnerskapslagen. Från och med 1999 finns HomO, en av riksdagen tillsatt ombudsman mot diskriminering p.g.a. sexuell läggning. Lag om likabehandling av studenter i

---

<sup>8</sup> Nationalencyklopedin 2000.

<sup>9</sup> Nationalencyklopedin 2000.

<sup>10</sup> Heterosexualitet myntades av Karl Maria Kertbeny 1868 för att liksom homosexualitet beteckna en perversion. Den naturliga sexuella handlingen resulterade i reproduktion och de onaturliga var de som inte ville eller kunde. "Heterosexualitet betecknar med andra ord vid denna tid sex mellan två människor av motsatt kön som inte syftade till eller kunde resultera i barn. Det handlar om sex för lustens skull". Kulick 1997:225

<sup>11</sup> Givetvis gäller de flesta förhållandena i rapporten också för kvinnliga homosexuella, bisexuella och transpersoner, även om rapportens underlag först och främst handlar om manliga homosexuella.

<sup>12</sup> Rydström 2003:169.

högskolan trädde i kraft 1 mars 2002 med syfte att motverka diskriminering bland annat på grund av sexuell läggning. Den 1 juli 2002 infördes 29 kap 2:7 Brottsbalken om straffskärpning och införlivade homosexuella under hets mot folkgrupp efter ett bra förarbete.<sup>13</sup> Slutligen kom den nya sambolagen (2003:376), som trädde i kraft den 1 juli 2003, som gav homosexuella lika rätt som heterosexuella.<sup>14</sup> Vägen för begreppet ”homosexualitet” med dess nuvarande mening, en helt ”vanlig” person med en annan sexuell läggning, har varit lång.

Begreppet homosexuellidentitet har alltså en kort historik i väst och beskriver mer tillhörigheten till en speciell kultur och livsstil, än en sexuell praxis. Helt schematiskt kan vi säga att de finns tre grupper. För det första personer som har samkönad sex men som inte alltid räknar sig till den identitet som benämns som homosexuell eller bisexuell, dessutom har många av dem inget behov av att ”komma ut”. För det andra finns det personer som själva upplever sig som homosexuella eller bisexuella, men som är försiktiga och selektiva i sin framtoning. Slutligen finns det de personer som är helt öppna om sin identitet.

### **Homofobi**

Homofobi bygger på *homo* i avseende till homosexualitet och *fobi* i avseende till en psykisk sjukdom med ångest som huvudingrediens. Homosexualitet har redan förklarats. Fobi förklaras av Nationalencyklopedin som:

fobi (grek. -phobi\_a, av pho\_bos ”fruktan”, ”skräck”) en *intensiv, irrationell rädsla* för bestämda företeelser, t.ex. ormar eller trånga rum. Rädslan är irrationell på så sätt att dess styrka är överdriven i förhållande till situationens verkliga farlighet. Den *låter sig inte påverkas* av övertalning, den *kan inte kontrolleras* viljemässigt och den *leder till att situationen undviks*.  
*Benämningen fobi bör förbehållas rädslor som får negativa följder för individens livsföring.*<sup>15</sup>

Med andra ord ska alltså begreppet fobi avse rädslor som är *destruktiva för den enskilda individens eget liv*. Begreppet fobi leder oss således till att se problemet som något som finns i en enskild persons psyke, som en sjukdom. Fobi associerar till en rädsla för något, som till exempel klaustrofobi, agorafobi eller social fobi. Vilket avser antingen en ångslan eller skräck för att besöka trånga utrymmen, öppna torg eller sociala sammanhang. Begreppet fobi för med andra ord inte våra tankar till utövandet av våld mot människor eller utrymmen, utan snarare tvärtom.

Därför bör vi låta homofobi vara det psykologiska begrepp som i individualiseringsprocessen kan avse rädsla för att vara homosexuell och i socialisationsprocessen kan avse rädsla för homosexuella personer. En fobi som kan behandlas med fobiträning. En fobi som inte har något att göra med våld mot andra människor eller deras egendom. Om vi ska kunna få ett verktyg som gör det lättare att förebygga och motverka våld mot homosexuella måste vi lämna begreppet fobi bakom oss och söka efter något nytt. Låt oss av den anledningen hämta hjälp ur den kategori som idag inkluderar brott mot homosexuella, nämligen hatbrott, det vill säga att man utsätts för brott beroende på vad man är.

---

<sup>13</sup> SOU 2000:88

<sup>14</sup> Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

<sup>15</sup> Nationalencyklopedin 2000, mina kursiveringar.

## **Hatbrott**

Hatbrott, som många andra begrepp, har många olika definitioner, men det som sammanför dem är betoningen av motivet bakom handlingen. Här ska nämnas tre och i Tiby finner vi den första:

Skada tillfogad ett offer av en förövare vars *primära motiv* drivs av hat riktat mot något uppenbart karaktärsdrag hos offret, där fokus ligger på utsatthet på grund av ras, etnicitet, religion och sexuell läggning.<sup>16</sup>

Säkerhetspolisen (SÄPO) ger varje år ut en rapport *Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet*, där hatbrott definieras som:

Våld eller hot mot person, organisation eller egendom *motiverat* av ideologisk övertygelse eller fientlig inställning mot offret/målet på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.<sup>17</sup>

Ett polisområde i England/Wales som jag samarbetar med och som arbetar mycket mot hatbrott är Avon and Somerset Constabulary. I deras praktiska guide för poliser definieras hatbrott som:

Varje förseelse/händelse begånget mot en person eller egendom som är *motiverat*, helt eller delvis, av förövarens fördom mot ras, färg, religion, kön, handikapp, sexuell läggning eller etnicitet. Det kan också vara när en person är måltavla eller utvald beroende på sin ställning, gruppkännetecken eller tillhörighet.<sup>18</sup>

I Sverige förs en diskussion om olaga diskriminering ska inkluderas i begreppet hatbrott. Avon and Somerset Constabulary inkluderar olaga diskriminering i hatbrott genom sin definition. De skiljer vidare hatbrott från andra polisärenden genom den effekt och påverkan brottet har dels på offrets livskvalité och dels för dem som fruktar att bli offer för sådana brott. Jag är benägen att ansluta mig till denna, lite bredare definition och inkluderar därför olaga diskriminering i begreppet hatbrott.

Vi har förtydligat begreppet hatbrott utifrån tre definitioner, men vad står då hatbrott för i Sverige? Jo, de rasistiska, antisemitiska, främlingsfientliga, homofientliga eller diskriminerande handlingar som är straffbara enligt svensk lagstiftning. De riktar sig mot personer, grupper av personer eller deras egendom. Kännetecknande för hatbrottshandlingar är att de bryter mot vår grundläggande demokratiska värdegrund om människors lika värde. Vi kan säga att förövarens eller förövarnas motiv till handlingarna antas vara hat mot den eller dem som handlingarna riktar mot eller mot det som de uppfattas representera.

Enligt den svensknorske professorn i psykologi Pär Nygren kan de dimensioner som konstituerar begreppet hatbrott delas upp i följande grupper:

- Kännetecken hos *offret*, som hudfärg, sexuell läggning, m.m.
- Kännetecken hos *förövaren*, som ideologi, till exempel rasism, eller psykologiskt/pathologiskt tillstånd, till exempel homofobi och hat.
- Kännetecken hos gärningsmannens *relation till offret*, som bestämda attityder, diskriminerande handlingar, illegitima utövningar av makt, till exempel fysiskt våld.
- Kännetecken hos brottets *samhällsmässiga framträdande*, som brott mot den grundläggande demokratiska värderingen om att alla människor har lika värde.<sup>19</sup>

---

<sup>16</sup> Tiby 1999:33, min kursivering.

<sup>17</sup> Rapport från Säkerhetspolisen 2002:8, min kursivering.

<sup>18</sup> Avon and Somerset Constabulary 2000:33.

<sup>19</sup> Nygren 2003, författarens kursivering.

SÄPO anser att det bara är ett fåtal av hatbrotten som kan kopplas till rörelser med vit makt-ideologi, alltså rörelser som är motståndare till demokrati, vars brott ”begås utifrån ett ideologiskt motiv, d.v.s. bakom den fientliga inställningen finns mer systematiska och underbyggda tankar och idéer”.<sup>20</sup> De flesta är, enligt SÄPO, ”vanliga” hatbrott, men kan trots detta inte särskiljas från en djupare förståelse av frågor kring människors lika värde och möjligheter, samt kring rättvisa och demokrati. Låt oss i det syftet se på de mänskliga rättigheterna, grunden för arbetet med att förebygga och motverka homofientlighet.

### ***Mänskliga rättigheter***

I FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från den 10 december 1948, artikel 2 står det:

Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarenskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

I FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter antagen den 16 december 1966, artikel 2 och 26 står det:

Varje konventionsstat förpliktar sig att respektera och att tillförsäkra envar, som befinner sig inom dess område och är underkastad dess jurisdiktion, de i denna konvention inskrivna rättigheterna utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Alla är lika inför lagen och har rätt till samma skydd av lagen utan åtskillnad av något slag. I detta avseende skall lagen förbjuda all åtskillnad och garantera envar ett likvärdigt och effektivt skydd mot varje åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

I FN:s konvention om barnets rättigheter, antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989, artikel 2 och 29 står det:

Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att  
(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;  
(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;

---

<sup>20</sup> Rapport från Säkerhetspolisen 2002:8.

För den läsare som vill fördjupa sig i hatbrott i relation till de mänskliga rättigheterna rekommenderas texten *From Hate Crimes to Human Rights: A Tribute to Matthew Shepard*.<sup>21</sup> Med dessa rättigheter för varje människa oavsett sexuell läggning kan vi gå över till att se på det allmänt förekommande begreppet ”homofobiskt våld”.

### **”Homofobiskt våld”**

Eva Tiby jämför i sin text *Hatbrott?* det svenska uttrycket ”homofobiskt våld” med motsvarande begrepp i den engelskspråkiga litteraturen. Där benämns ”homofobiskt våld” som:

anti gay violence, antigay/lesbian violence, bias crime, bias motivated incidents, domestik terrorism, ethno violence, fag bashning, hate motivated crime, hate crimes, homophobic violence, prejudice motivate violence, queer bashning, sexual oriented victimization (SOV), sexual terrorism och social crime.<sup>22</sup>

Det finns alltså en stor variation av begrepp i den engelska litteraturen till vårt fenomen. Ett alternativ är att kalla ”homofobiskt våld” för ”anti-homosexuellt våld” eller för heterosexism. Båda har sina för- och nackdelar.<sup>23</sup> De reflektioner jag har gjort under det jag skrivit rapporten gör att jag istället vill introducera begreppet homofientlighet. Detta med tanke på att våld mot homosexuella handlar om något som är socialt och kulturhistoriskt konstruerat.

### **Homofientlighet**

Det finns alltså ingen entydig och enhetlig definition av företeelsen våld mot homosexuella eller ”homofobi”, som det också kallas för. HomO har försökt finna en praktisk användbar definition av fenomenet, men använder begreppet ”homofobi” och definierar det som:

Homofobi är en ideologi, en uppfattning eller en medveten värdering hos en individ, en grupp eller ett samhälle och som ger uttryck för en stark negativ syn på homosexualitet eller på homo- och bisexuella människor. En homofobisk hållning strider mot principen om alla människors lika värde och rättigheter.<sup>24</sup>

Problemet för mig är att de använder begreppet ”homofobi”. ”Homofobi” nämns oftast tillsammans med rasism, främlingsfientlighet, anti-semitism och diskriminering.<sup>25</sup> Låt oss se på de två först nämnda begreppen som bakgrund till att forma begreppet homofientlighet. Arbetsgruppen med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld beskriver begreppen rasism och främlingsfientlighet i sin rapport. Deras definition av rasism tog riksdagen i maj 1990 med lydelsen:

Rasism kan beskrivas som en föreställning om den egna folkgruppens överlägsenhet och en uppfattning om att det finns biologiska skillnader mellan folkgrupper, som gör det motiverat att dela in dessa i mer eller mindre värda. Vidare innebär det att en folkgrupp, som betraktar sig som en mervärdig ”ras”, anser sig ha rätt att förtrycka, utnyttja eller kontrollera de andra eller att tvinga dem att leva åtskilda från andra folkgrupper.<sup>26</sup>

<sup>21</sup> Swigonski & Mana & Ward 2001.

<sup>22</sup> Tiby 1999:5.

<sup>23</sup> För vidare diskussion av dessa begrepp se Tiby 1999:216ff.

<sup>24</sup> HomO 2003:5.

<sup>25</sup> Regeringens skrivelse 2000/2001:59.

<sup>26</sup> Regeringskansliet 1998:99.

Tyvårr definierar inte arbetsgruppen begreppet främlingsfientlighet lika entydigt. Arbetsgruppen anser däremot att många helt felaktigt använder rasism och främlingsfientlighet synonymt. De menar vidare att det finns en viktig skillnad eftersom:

Rasism i ordets ursprungliga mening beskriver en ideologi som innebär rasmässig överlägsenhet, härför främlingsfientlighet till en psykologisk attityd hos en individ, som i större eller mindre grad är förtöjd i ett etnocentriskt förhållningssätt (med etnocentrism avses en benägenhet att bedöma en främmande kultur med sin egen måttstock).<sup>27</sup>

Arbetsgruppen är av den åsikten att rasism bygger på uppfattningen om den egna gruppens biologiska överlägsenhet, medan främlingsfientlighet bygger på uppfattningen om den egna gruppens kulturella överlägsenhet.<sup>28</sup> Det ser däremot ut som att samma processer ligger bakom rasism som bakom främlingsfientlighet. På samma sätt kan vi utgå från att det är liknande processer som även ligger bakom fientlighet mot homosexuella. Utgår vi från definitionen av rasism med biologisk och kulturell överlägsenhet som i främlingsfientlighet, kan vi istället använda begreppet heteronormativ (heterosexuell överlägsenhet). Heteronormativ kan vi beskriva med den franske sociologen Pierre Bourdieus ord som att ”heterosexualiteten är själv socialt konstruerad och socialt konstruerad som universell måttstock för all ’normal’ sexuell praktik, det vill säga praktik som har räddats från skändligheten hos det ’naturvidriga’”.<sup>29</sup> Vi får därmed följande definition av homofientlighet:

Homofientlighet kan beskrivas som en föreställning om den heterosexuella gruppens överlägsenhet och en uppfattning om att det finns biologiska och kulturella skillnader mellan människor med olika sexuell läggning, som gör det motiverat att dela in dessa i mer eller mindre värda. Vilket innebär att genom att betrakta sig som mervärdiga anser en individ, en grupp eller ett samhälle sig ha rätt och har tillägnat sig en handlingsberedskap för att förtrycka, utnyttja, kontrollera eller utplåna annan sexuell läggning än den heteronormativa.

Det är i denna betydelse jag vill pröva betydelsen av homofientlighet före homofobi i rapporten. Dessutom ansluter jag mig till Avon and Somerset Constabulary som definierar en homofientlig händelse som;

Varje händelse som upplevs vara homofientlig (dvs. motiverad av fientlighet mot de personer som är lesbiska, homosexuella, bisexuella eller transpersoner) av offret eller någon annan person.<sup>30</sup>

Den läsare som vill ha en djupare förståelse av homofientliga hatbrott hänvisas till en numera klassisk text *Hate Crimes Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men* av amerikanerna Gregory M. Herek och Kevin T. Berrill.<sup>31</sup>

## **Offer**

En person som utsatts för brott är med juridiska termer målsägare eller skadelidande. Begreppet brottsoffer begränsar sig enbart till fysiska individer som blivit utsatta för brott. Brott är det som lagen säger är brott, men lagen täcker ännu inte in alla möjligheter av ”våld” på homosexuella. Jag har trots detta valt att använda offer. För en djupare diskussion om begreppet offer och om offerproblematiken hänvisas till Lindgrens, Petterssons och Hägglunds text *Brottsoffer – Från teori till praktik*.<sup>32</sup>

<sup>27</sup> Regeringskansliet 1998:98-99.

<sup>28</sup> Regeringskansliet 1998:99.

<sup>29</sup> Bourdieu 1999:100.

<sup>30</sup> Avon and Somerset Constabulary 2000:34, jag har bytt ut ordet homofobisk till homofientlig.

<sup>31</sup> Herek & Berrill 1992.

<sup>32</sup> Lindgren & Pettersson & Hägglund 2002.



### ***Homosamhället***

Jag kommer lite förenklat att använda begreppet homosamhället utan att för den skull inskränka mångfalden i homosexuellas, bisexuellas och transpersoners erfarenheter. Inte heller har min användning av begreppet homosamhället till avsikt att reducera homosexuella, bisexuella och transpersoner till en påstådd gemensam erfarenhet. Eller att denna ”universella” erfarenhet har samma behov och kräver därför samma form av respons. Mot bakgrund av denna pluralism använder jag begreppet i motsats till majoritetens (hetero)samhälle. Så här långt har jag försökt beskriva begrepp som kan vara till hjälp när vi nu ska gå vidare med några teoretiska perspektiv.

## 2. Teoretiska perspektiv

För att beskriva det homofientliga våldet eller som jag kommer fram till i rapporten, det könskonstruerande våldet, kan man använda olika slags förklaringsmodeller. Tiby nämner till exempel i sin text två existerande teoretiska förklaringsmodeller för ändamålet. Dels finns det en *individförklaring* där orsaken till händelsen förläggs hos förövaren. Alltså själva orsaken till brottet ligger i förövarens ”normala” känslomässiga tillstånd, som till exempel ”hat” eller som ett patologiskt tillstånd som ”homofobi”. Dels en *livsstilsförklaring* där offret i sig själv är orsaken. Exempelvis att homosexuellas livsstil innebär en ”överrisk” för att utsättas för brott på grund av att de väcker uppmärksamhet och uppehåller sig i miljöer där potentiella förövare kan finna dem. Ska vi vara väldigt schematiska, så tar de flesta teorier antingen sin utgångspunkt i individen, utifrån ett biologiskt och psykologiskt perspektiv eller i samhället, utifrån ett sociologiskt. Teoretisk fokusering kan även ske på antingen förövarna eller offren. Verksamhetsteorin tar en ny utgångspunkt i det som kopplar ihop individen och samhället, förövare och offer, det vill säga hela den mänskliga verksamheten.<sup>33</sup>

Tiby för även fram frågan om verksamhet, nämligen forskarnas brist på att fokusera på den verksamheten som leder fram till brottet. Hon skriver att ”däremot tar undersökaren sällan reda på vilken aktivitet offret deltagit i just när hon/han blev utsatt. Detta innebär att länken mellan aktivitet och utsatthet ofta fattas”.<sup>34</sup> Det är här vi kan finna bidrag från verksamhetsteorin för att undersöka detta. Till råga på allt har svensk kriminologi fram tills nu inte tagit något ”genusperspektiv”.<sup>35</sup> Exempelvis har några av Sveriges främsta experter på ungdomsbrottslighet ”glömt” genusperspektivet och dessutom inte nämnt ett enda ord om homofientlighet, när de 2001 redovisar sin forskning på 405 sidor.<sup>36</sup> För vårt förekommande verkar ett könsperspektiv vara helt avgörande. Jag tar därför min utgångspunkt i spänningsfältet mellan förövarens och offrets historia och motiv, dess nutid och utförande, i det som binder dem samman, könskonstruerande verksamheter.

### 2.1 Hur konstrueras ett kön?

Den första teoretiska frågan som bör besvaras är hur ett kön konstrueras. För att finna svaret måste vi först reflektera något över hur människan blir en personlighet, alltså hur en människa socialiseras och får ”ett socialt kön”. Till hjälp används några av de grundsatser som verksamhetsteorin vilar på. Den första handlar om medierad kommunikation eller förmedlad handling och som introducerades av den ryske psykologen Lev S. Vygotskij.

#### *Förmedlad handling*

Vygotskij ansåg att människor inte kommunicerar direkt med varandra, vilket fortfarande är en vanlig föreställning. Istället menade Vygotskij att människan aldrig reagerar direkt på sin omgivning, utan att detta alltid sker genom av människan skapade symboler och verktyg, så kallade artefakter. Vidare ansåg han att språket var det viktigaste verktyget, som förmedlad handling, illustrerat i figur 1.

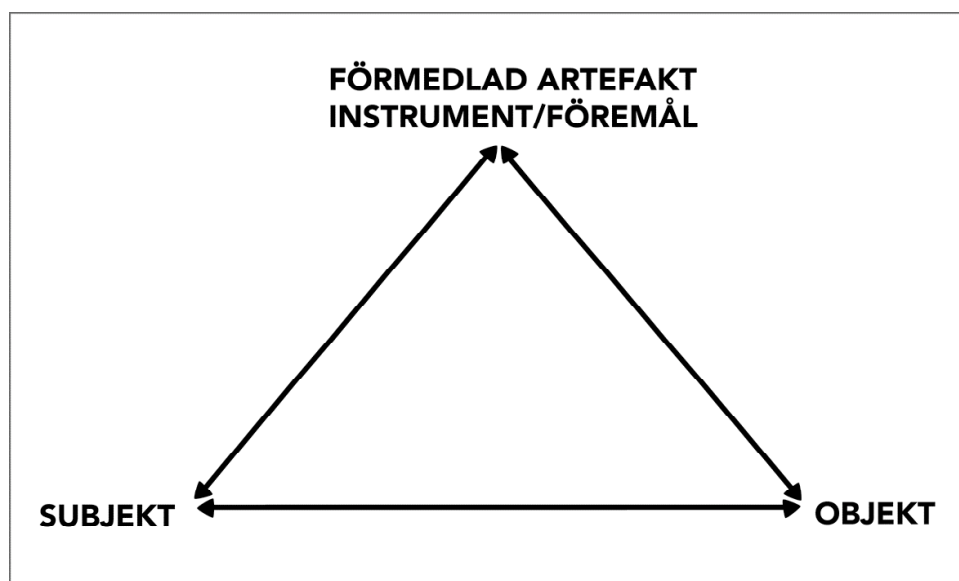
---

<sup>33</sup> Verksamhetsteori kallas på engelska activity theory och på tyska Tätigkeitstheorie där begreppet verksamhet handlar mer om någonting mellan arbete och aktivitet, än om företagsamhet eller organisation.

<sup>34</sup> Tiby 1999:130.

<sup>35</sup> Lander, Pettersson, Tiby 2003.

<sup>36</sup> Estrada & Flyghed 2001.



Figur 1. Den vanligaste illustrationen av Vygotskijs modell av förmedlad handling. Källa Knutagård 2003.

Relationen mellan två människor är, i ett kulturellt utvecklat samhälle, förmedlad av kulturella artefakter. Människan skapar och har kontrollen över verktygen, men samtidigt skapar och kontrollerar verktygen människan i ett ömsesidigt förhållande. Man kan också ur ett verksamhetsperspektiv säga att alla relationer innehåller en maktdimension. Oftast är vi inte medvetna om hur mycket den västerländska mannen formas under sin identitetsutveckling av kulturella ikoner i form av måleri, skulptur, film etc. Författaren John Lash<sup>37</sup> visar att genom historien befästs mannen som ikon, mannen är hjälten i krig, i fred, i kärlek och har en fulländad kropp. Exempelvis den potente krigaren med erigerad penis, representerande patriakatets dominerande makt. Regi Th. Enerstvedt, norsk sociologiprofessor, frågar retoriskt om den västerländska mannens identitetsutveckling sett annorlunda ut, om pojkar blivit uppfostrade med ”det flickor har och pojkar inte har”. Eller artefakten ”att det ena könet saknar en vagina och istället har en sårliknande utväxt”.<sup>38</sup> Med andra ord är den förmedlade handlingen, artefakter, språket m.m. centralt för att förstå vad som sker i människors relationer och därmed hur sociala kön konstrueras. Vidare i en kommunikationsrelation mellan två människor, är alltid den ene den andres behovsobjekt<sup>39</sup> och vice versa. Slutligen kommunikation uppstår och sker i verksamhet och utifrån detta teoretiska perspektiv är homofientliga handlingar att betrakta som en kommunikation, förövaren vill säga något.

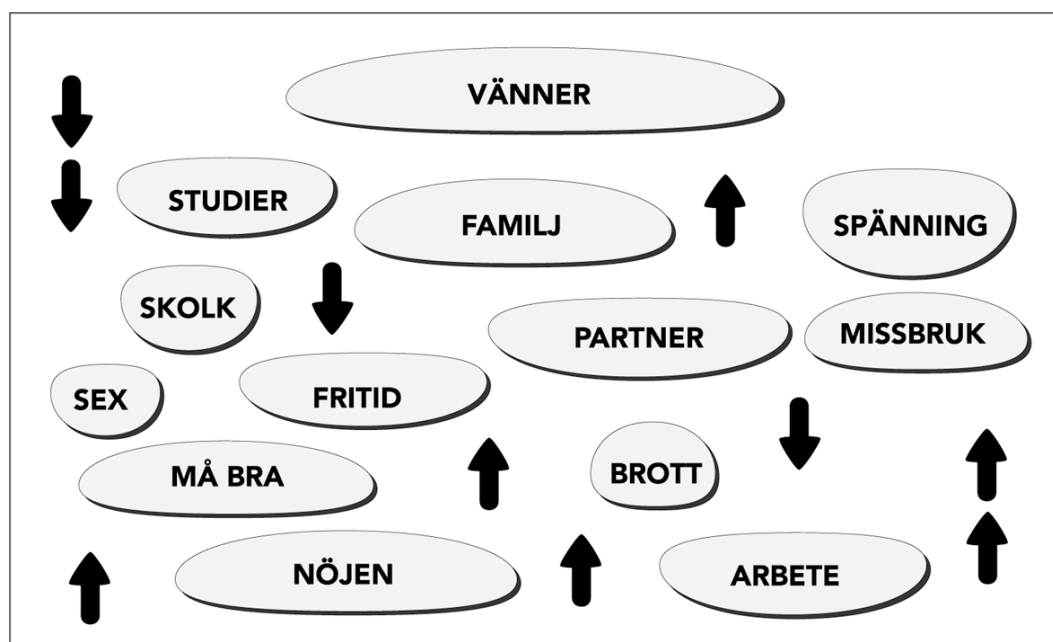
### ***Utveckling genom verksamheter***

En annan grundsats enligt verksamhetsteorin är att individen skapar sig själv genom egen verksamhet i samspel med omvärlden. Individens personlighet är ett resultat av dess unika verksamhetshistoria, alltså samtliga de verksamheter som personen deltagit i, se figur 2.

<sup>37</sup> Lash 1995.

<sup>38</sup> Enerstvedt 1979:252.

<sup>39</sup> Verksamhetsteoretiker benämner de föremål och ting som en människa använder för att tillfredsställa sitt behov för behovsobjekt.



Figur 2. Exempel på flödet av verksamhetsfält i en ung människas liv, som befinner sig i riskzonen. Källa Knutagård 2003.

Verksamhetsflödet har jag i en annan text beskrivit som att det kan liknas vid lavalampan från 1960-talet. "Lavan värms och flyter upp i olika storlekar och former, för att sedan sjunka ner och smälta ihop med grundmaterialet, för att på nytt stiga upp".<sup>40</sup> Flera verksamheter är tillgängliga för människan samtidigt och verksamheterna kan även vara integrerade i varandra i olika hög grad. Dessutom kan en verksamhet hos en människa hållas isolerad, hemlig och gå stick i stäv med människans andra verksamheter. Exempelvis en gift man med familj, som för övrig lever ett "vanligt heterosexuellt" liv, kan då och då ha sex med andra män eller en person i "den homovänliga innesvängen" kan delta i homofientlig verksamhet. Den isolerade verksamheten kan också ligga i motsättning till andra verksamheter i en människas liv och därmed orsaka konflikter och smärta hos den enskilda människan.

Några av verksamheterna är *nödvändiga* verksamheter, andra är däremot *frivilliga*. Några av dem är *planerade*, medan andra är *spontana*. Därtill är någon av verksamheterna *den dominerade verksamheten*. Vilket inte behöver vara den som är tidskrävande eller nödvändig för den enskilde personen. Istället kan det vara den verksamhet som betyder mest för personen under en tid och i ett sammanhang av livet. Verksamheten familjen kan bestå av den biologiska familjen, men för många homosexuella där den biologiska familjen har tagit avstånd från dem består den av "den valda familjen". Samma sak gäller för en del ungdomar där kamraterna, gänget, blivit deras valda familj, som i ovanstående figur 2.

Vad den f.d. nynazisten Kent Lindahl berättar om nynazister och läktarvåld kan belysa vikten av den dominerande verksamheten. Den supporterklubb nynazister tillhör är överordnad den nynazistiska grupptillhörigheten. Till exempel nynazisterna i Djurgårdens klack kommer att slåss mot AIK:s klack om de blir tvungna, men de försöker undvika att slå "sina egna". De lämnar inte heller en kamrat på "slagfältet". Att vara AIK:are eller Djurgårdare är alltså överordnat. De förebyggande program, som bygger på verksamhetsteori, typ FN:s modellprogram 2&4 Motorsport<sup>41</sup> i Norge, använder alla den dominerande verksamheten, vilken är ingången till förändring hos människan. 2&4 Motorsport använder kriminella och

<sup>40</sup> Knutagård 2003:101.

<sup>41</sup> Minken 1998.

missbrukande ungdomars intresse för bland annat motorcyklar för att återföra dem till samhället. Ett förebyggande och motverkande arbete mot homofientlighet ska med andra ord antingen motverka en destruktiv dominerande verksamhet eller uppmuntra en positiv sådan.

Ytterligare kan sägas att varje människa är verksam inom varierande sociala och materiella ramar. Samtidigt är människan till en del själv med i konstruktionerna och förändringarna av sina sociala och materiella ramar. Människan utvecklar kompetenser som har överlevnadsvärde innanför de aktuella sociala system som hon är verksam i. I varje sådan verksamhet finns en kravstruktur för hur vi ska förhålla oss som män och kvinnor och till varandra, vad som är manligt och kvinnligt eller vad som anses som maskulint och feminint. Vi lär oss ”överleva” som kvinna/man i ett heteronormativt samhälle. Det är alltså i samhällets olika verksamheter som det sociala könet konstrueras. Etnologen Jesper Fundberg, som har forskat kring pojkfotboll och maskuliniteter (begreppet förklaras längre fram i texten), konstaterar följande:

Genom att ständigt påminna om och ta avstånd från manlig homosexualitet gör pojkarna och ledarna i Bollinge fotbollen till den heteronormativa institution som känns igen från andra samhällsinstitutioner. Mannen och heterosexualliteten görs till överordnat kvinnor och homosexualitet. Här fungerar fotbollen som det sammanhang Connell kallar hegemonisk maskulinitet, som bekräftar och legitimerar ortodox manlighet och reproducerar en strukturell manlig överordning.<sup>42</sup>

Den norska kriminalvårdsforskaren Berit Johnsen har studerat hur manliga interner i norska fängelser använder sport och hur socialt kön konstrueras. Bland annat kommer Johnsen fram till att fångarna utövar sport för att disciplinera sin kropp till att uppnå en hegemonisk maskulinitet som kan stå emot homosexualitet, hedonism och fångenskapen. Inte som fångelseledningen tror för att integreras in i samhället.<sup>43</sup> Dessa exempel visar att maskuliniteter och femininiteter inte är ett resultat av att vi föds med ett speciellt biologiskt kön, utan det konstrueras i mänskliga verksamheter. Enerstvedt<sup>44</sup> anser att vi bör uppfatta de sociala konstruktionerna som bestämmande av de biologiska. Istället för att uppfatta det som att det biologiska flyter ut i vår identitet. Han skriver:

Människans sexuella behov uppstår i och genom verksamhet och eftersom den är så varierande i olika primärgrupper (t. ex. familjer), sekundärgrupper (t. ex. klasser) och samhälle, kommer också de sexuella behov som personligheten utvecklar också att vara det. Några vill utveckla starka sexuella behov, andra svaga, några vill rikta sexualiteten mot det motsatta könet, några mot det samma o.s.v.<sup>45</sup>

Vidare lär vi oss att verksamheter är hierarkiskt ordnade, som att vissa sexuella verksamheter, till exempel homosexuell verksamhet är underordnad den heterosexuella. Vidare tillägnar vi oss kunskap och erfarenheter hur denna hierarki ska upprätthållas, till exempel genom våld och makt. Vissa kallar förhållandet mellan kön och makt för könsmaktsordning, andra benämner det som patriarkatet. Vad som hjälper oss, genom ett verksamhetsteoretiskt perspektiv, är att se det inre ömsesidiga förhållandet där kön, både femininiteter och maskuliniteter, konstrueras i verksamheter. Ibland sker det med våld för att upprätthålla hierarkin.

---

<sup>42</sup> Fundberg 2003:176.

<sup>43</sup> Johnsen 2001:119f.

<sup>44</sup> I personligt samtal 2002.

<sup>45</sup> Enerstvedt 1979:76.

Genom att delta i verksamheter skapar människan relationer till omvärlden. Som Nygren uttrycker det ”utan verksamhet, ingen mellanmänsklig relation”. Eller att ”relationer mellan människor kommer alltså inte flygande. De skapas, upprätthålls, förändras och ‘slocknar’ bara som ett resultat av de handlingar som bygger upp de verksamheter genom vilka människorna involverar varandra som viktiga behovsobjekt”.<sup>46</sup> Ur människans erfarenheter från att delta i de dagliga verksamheterna stiger nya självbilder fram. Etienne Wenger, som tillsammans med Jean Lave skapade begreppet ”situationellt lärande”, hävdar att deltagande i sociala verksamheter är en grundläggande process för lärandet och genom vilket vi formas till de personligheter vi är.<sup>47</sup> På samma sätt könskonstrueras den biologiska mannen och kvinnan i förhållande till varandra genom att uppfattningen om dem blir bekräftade, inte får några gensvar eller blir ifrågasatta. Vidare ligger verksamhetens drivkraft i spänningsförhållandet mellan behov och behovsobjektets känslomässiga laddning, vilket vi ska komma till lite längre fram. Individualiseringsprocessen formar oss slutligen till den personlighet vi är, med ett visst socialt kön. För vårt resonemang är det viktigt att även förstå att den biologiska mannens könskonstruerande i förhållande till andra män. Allt konstruerande av socialt kön sker alltså inte mellan de biologiska könen.

### ***Socialisering***

Enligt verksamhetsteorin karakteriseras förhållandet mellan individen och samhället av inre ömsesidighet, där individen är i samhället och samhället är i individen. Socialiseringsprocessen sker genom en internaliseringsprocess där det främsta hjälpmedlet är språket. Vygotskij formulerar det som att ”*internaliseringsprocessen av socialt tals historia* är också socialisationen av barns praktiska intellekts historia”.<sup>48</sup> Därigenom, menar han, uppenbaras vår kulturella utveckling på två sätt: ”först på en social nivå och senare på en individuell nivå; först *mellan* människor (interpersonell), och sedan *inom* barnet (intrapersonell)”.<sup>49</sup> I tidiga utvecklingsstadier hos barn ledsagas talet av handlingar, för att i senare mer mogna stadier komma före handlingarna.

Pär Nygren beskriver socialisationsprocessen som att individen *träder in* i samhället genom olika verksamheter för att genom dessa delverksamheter träda in i samhället. Samtidigt *bosätter sig* samhället i individen genom dessa verksamheter. För att kunna träda in i en verksamhet måste vi lära oss en viss kompetens, hur vi ska fungera eller ”överleva” i verksamheten/gruppen. Nygren menar att ”i olika sociala system har olika typer av kompetens *överlevnadsvärde*. Och utifrån dessa kompetenser kan man utveckla och realisera olika *överlevnadsstrategier*”.<sup>50</sup> För att nå dessa överlevnadsvärden måste den enskilde personen *underkasta sig* de regler, värden och normer som gäller för verksamheten. Resultatet blir, hävdar han, en person som mer eller mindre känslomässigt, kognitivt och socialt *kvalificerat sig* för att självständigt kunna hantera ett meningsfullt liv i den aktuella kulturen. Med andra ord säger Nygren att *socialisering till en viss grad förutsätter underkastelse under bestämda verksamheters regler och normer för att man skall kunna kvalificera sig till vissa kompetenser med överlevnadsvärde*.

---

<sup>46</sup> Knutagård 2003:11.

<sup>47</sup> Wenger 2002.

<sup>48</sup> Vygotsky 1978:27, författarens kursivering.

<sup>49</sup> Vygotsky 1978:57, författarens kursivering.

<sup>50</sup> Nygren 1999:134–135, författarens kursivering.

Samma tankar uttryckte professor Kjell Hansson när han talade om problempojkar: ”Säg mig vilka avvikande kompisar du är ihop med och hur lång tid du är tillsammans med dem, så kan jag säga dig hur din asociala prognos blir”.<sup>51</sup> Vilket kan låta deterministiskt.

Verksamhetsteorins socialiseringsbegrepp är fylligare, den utgår från att socialiseringen sker genom samhällets verksamheter, men att individen inte bara är ett objekt för denna process utan i högsta grad ett handlande och skapande subjekt. Det är i ljuset av detta som Nygrens resonemang om underkastelse i verksamheter ska ses.

Underkastelsen sker även för ett könskonstruerande till femininiteter och maskuliniteter, eftersom varje verksamhet har en könsstruktur eller könsordning. Denna könsordning kräver inläring av viss behörighet för att få vara kvar i verksamheten. Fundberg menar att hans material pekar på att i pojkfotbollen reproduceras för det första ”en genusordning mellan könen där män överordnas kvinnor”. För det andra reproduceras, som en mycket uttalad överenskommelse bland pojkarna och ledarna, ”heterosexualitet som överordnad homosexualitet”. För det tredje reproduceras ”en underordning av etniska minoriteter i relation till majoriteten”.<sup>52</sup> Dessa hållningar följer med in i kroppen genom den fysiska träningen och erfarenheterna blir en del av personligheten och kroppsuppfattningen. Fundberg skriver att tanken med träningen är att ”genom upprepning skapa *handlingsberedskap* inför matcher. Kroppen ska veta vad den ska göra i olika situationer utan att pojkarna ska behöva fundera, resonera ledare och spelare”.<sup>53</sup> Vårt perspektiv verkar med andra ord användbart för att beskriva och förklara könskonstruerande våld. Enligt verksamhetsteorin går socialiseringsprocessen dessutom hand i hand med individualiseringsprocessen.

Den könskonstruerande individualiseringsprocessen sker för att uppnå något eller undvika något. Det senare kännetecknade de heterosexuella männen och pojkarna som Fundberg undersökte. Han skriver:

Utmärkande för deras sätt att beskriva sig själva var just att berätta om vilka de inte uppfattade sig som, eller vilka de inte uppfattade sig tillhöra. Historierna och skämten, gesterna och uttryckssätten kring att framställa bögen, kärringen och invandraren varierade men de tre kategorierna återkom ständigt. Ett sätt att framträda som subjekt är att framställa andra som objekt.<sup>54</sup>

Med andra ord konstrueras den heterosexuella identiteten av *icke-identiteter*, för att använda Fundbergs ord. Vilket visar på att homofientligt våld ser ut att vara ett heterosexuellt könskonstruerande och könskonstruerat våld. Sociologen Maria Eriksson som studerat papporna i separerade familjer där mannen misshandlat kvinnan för fram liknande tankar. ”Män som slår kvinnor använder våldet som ett sätt att ‘göra manlighet’. Genom våld och kontroll skapar mannen en känsla av att vara man och av att ha makt”.<sup>55</sup> Att t. ex. den nynazistiska gemenskapen handlar mycket om att skapa sig en känsla av makt framkommer tydligt i den avhoppade nynazisten Patrik Asplunds självbiografi *Med hatet som drivkraft*.<sup>56</sup>

I den amerikanska feministen Judith Butlers betydelsefulla text *Gender Trouble*, framkommer ett liknande resonemang. Hon menar att ”utstötandet” och ”avskyn” av olikhet konsoliderar

---

<sup>51</sup> Hansson 2002. Vilket anspelar på ett citat av den tyske författaren Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) ”Säg mig med vem du umgås och jag ska säga dig vem du är”.

<sup>52</sup> Fundberg 2003:196.

<sup>53</sup> Fundberg 2003:192, min kursivering.

<sup>54</sup> Fundberg 2003:184, författarens kursivering.

<sup>55</sup> Elvina-Nowak & Thomsson 2003:155.

<sup>56</sup> Asplund 2000.

de kulturella hegemoniska identiteterna tillsammans med kön, ras och sexualitet. Genom att utsätta andra för sexism, homofientlighet och rasism ger man på så sätt den egna kroppen ett högt anseende.<sup>57</sup> Samma fenomen kommer även ungdomsforskarna Frosh, Phoenix och Pattman fram till i sina intervjuer med unga killar och deras maskuliniteter.<sup>58</sup> Kriminologen och sociologen James Messerschmidt menar att ”göra maskulinitet” eller ”göra kön” ligger bakom olika slags av brott och våldtäkter.<sup>59</sup> Med andra ord finner vi övertygande belägg för denna könskonstruerande process. Min poäng är att det könskonstruerande våldet används av både kvinnor och män, kvinnligheter och manligheter och femininiteter och maskuliniteter. Även om jag i den fortsatta framställningen i huvudsak kommer att fokusera på de hegemoniska maskuliniteternas könskonstruerande våld.

Drivkraften bakom deltagande i olika socialiserings- och individualiseringsverksamheter är behov av samhörighet och gemenskap, menar Nygren. För vårt vidkommande är det i detta sammanhang viktigt att ha i åtanke det som man på engelska kallar *male bonding*.<sup>60</sup> Begreppet står för en väldig tät manlig maktgemenskap som anses härstamma från den kollektiva jaktens tid och associeras oftast med ritualer, blodsutgjutelse och att vara blodsförvanter. Male bonding kännetecknas vidare av kvinnors frånvaro och homofientlighet, och kommer till tydligast uttryck bland annat i den nynazistiska rörelsen.

För att sammanfatta så står människan i relation till sin omvärld genom artefaktförmedlad och objektorienterade handlingar. Detta sker i människans verksamheter där hon utvecklar kompetenser för att klara sig i de verksamheter som hon deltar i. Samtidigt formas människan som person och därmed också som femininiteter/maskuliniteter. Vissa maskuliniteter ”görs” dessutom på bekostnad av andra, bland annat genom könskonstruerande våld.

## 2.2 Utveckling av handlingsberedskap

En annan teoretisk fråga vi bör svara på, är hur en enskild person ”lär” sig att utöva homofientligt våld. Här är det på sin plats att knyta an till det tidigare resonemanget om vad en verksamhet är. Det är när vi deltar i dessa verksamheter, hävdar Pär Nygren, som vi utvecklar de handlingsberedskaper, som gör det möjligt för oss att handla på ett liknande sätt i andra liknande verksamheter. För att kunna beskriva begreppet handlingsberedskap måste begreppen behov, motiv och känslor utifrån ett verksamhetsteoretiskt perspektiv förklaras.

### **Behov**

Enligt verksamhetsteorin uppstår människors *behov* genom att vi deltar i verksamheter och behoven är alltid knutna till behovsobjekt. Människan har med andra ord alltid behov av någon eller något. Dessa behovsobjekt kan vara av materiell eller immateriell art. De kan också vara människor. Genom att delta i skiftande verksamheter tillfredställer människan sina olika behov. Behov är dels förutsättningar för att människan ska träda in i de olika verksamheter och dels är behoven styrande i verksamheterna. Nygren är av den åsikten att det finns tre huvudtyper av mänskliga behov.<sup>61</sup>

---

<sup>57</sup> Butler 1999:170.

<sup>58</sup> Frosh, Phoenix & Pattman 2002:175ff.

<sup>59</sup> Messerschmidt 1993:84.

<sup>60</sup> Eve Kosofsky Sedgwick, professor i engelska, har skrivit en text om engelsk litteratur och ”manlig homosocial lust (desire)”. Hon menar att denna ”male bonding” karakteriseras av en intensiv homofientlighet och rädsla och hat mot homosexuella. Sedgwick 1985.

<sup>61</sup> För utförligare beskrivning av behov se Nygren 1999 eller Knutagård 2003.



Först har människan *itala (biologiska) överlevnadsbehov*, som att vi måste äta och andas för att överleva. För det andra har människan *utvecklade behov med biologisk förankring*. Exempel på sådana behov är sexuella behov, nyfikenhetsbehovet och behovet av samhörighet. Slutligen har människan *renodlade utvecklade behov* utan biologisk förankring.<sup>62</sup>

En del av dessa renodlade utvecklade behov är gemensamma behov för alla människor, som till exempel behov för kompetens med överlevnadsvärde och behov av kontroll över väsentliga livsvillkor. Andra är säregna personliga behov, som att köra fort. Oavsett vilka behoven är, så tillfredsställs de alltid i kultur- och samhällsmässiga bestämda former och kan vidareutvecklas och knytas an till nya behovsobjekt. Behov uttrycker således alltid en *relation* till ett behovsobjekt. De är dessutom alltid känslomässigt laddade. Ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv kan vi säga att *behoven är en förutsättning för verksamheten och sätter igång den*, medan *motiv ger mening åt verksamheten*.

### **Motiv**

Vi förstår en verksamhet genom att vi förstår dess motiv. Även meningslösa handlingar i förhållande till en verksamhet blir begripliga om personen säger, ”jag handlade så för att ...”. På så sätt ges ett motiv till verksamheten ”för-att”. Dessa motiv, som ligger bakom en verksamhet, är alltid kopplade till den materiella omgivningen i en kulturhistorisk kontext. Tack vare detta kan vi särskilja verksamheter från varandra beroende på deras motiv. För att det överhuvudtaget ska bli en verksamhet måste åtminstone en person ha motivet till verksamheten, någon måste vilja göra något. Däremot behöver inte samtliga som är med i verksamheten varken förstå eller dela motivet. Exempelvis kan en person vara med i en politisk ungdomsgrupp för att det ger möjligheter till att träffa kamrater, inte för att bedriva politik.

För att förklara motivens utveckling använder Nygren begreppet verksamhetsåterspeglings<sup>63</sup>. Med begreppet menar han de känslomässiga och mentala erfarenheter som medvetet och/eller omedvetet lagras när en person aktivt deltar i verksamheter. Dessa erfarenheter tjänar senare som en guide för liknande handlingar i andra verksamheter, alltså vi ”lär av erfarenheten”. Vi kan illustrera detta genom exempel som ligger nära vår framställning. En yngre svensk kille blir rånad på sin mobil av ett gäng killar med utländsk bakgrund. Förutom förlusten av mobilen innebar brottet även en kränkning av honom som person. När den svenske killen upplever att brottet inte blir åtgärdat av samhällets institutioner (polis, åklagare, m.m.), upplever han på nytt en känslomässig kränkning. Utifrån detta bestämmer han sig för att själv göra något åt saken, så att han inte hamnar i samma utsatta situation igen utan har några som försvarar honom när samhället misslyckas. Han går med i en nynazistisk organisation.

Vi finner att den svenske killen har utvecklat ett motiv, genom en kombination av känslomässig och intellektuell kunskap baserad på en rad händelser som skett tidigare, ett motiv som påverkar honom nu. Det är när flera verksamhetsåterspeglings inom en genre bildar ett mönster som vi får ett motiv. I vårt fall att gå med i en nynazistisk rörelse som värnar om svenskar. Det är inte nog med att motivet finns, det utan det måste också aktiveras. Nygren anser att aktivering sker:

---

<sup>62</sup> En del verksamhetsteoretiker, t.ex. Enerstevdt, kallar dessa för kulturrelaterade behov, eftersom dessa behov skapas i och genom verksamhet.

<sup>63</sup> För utförligare beskrivning av motiv se Nygren 1999 eller Knutagård 2003.

Dels genom en personlighetsstyrd aktivering, nämligen att det motiv som blir aktiverat befinner sig överst i personens motivhierarki och samtidigt är relevant i den aktuella situationen, dels genom situationsstyrning, nämligen att motivet styrs av den verksamhetsåterspeglning som utlöses av en yttre social stimulans i en konkret situation.<sup>64</sup>

För att fortsätta exemplet så behöver inte den svenska killen tycka illa om homosexuella eller vara homofientlig. Genom att delta i den nynazistiska verksamheten utvecklas bland annat nya verksamhetsåterspeglingar, som när tiden är inne, gör att motivet samhörighet med gruppen får honom att utföra homofientliga handlingar. Vilket även visar på att motiven är i en ständig process.

Den tyske sociologen och fenomenologen Alfred Schütz<sup>65</sup> står för ytterligare en dimension avseende motiv. Han anser att människan karakteriseras av två grundläggande motiv, nämligen *för-att-motiv* och *därför-att-motiv*. För-att-motiv riktar sig mot framtiden för att uppnå eller undgå något och där människan enbart kan uppnå dem genom att styra sig själv, med andra ord ha hög autonomi. Därför-att-motiv riktar sig mot förflutna erfarenheter och människan låter sig styras av dessa, en låg grad av autonomi.

Vidare menar Schütz att både därför-att-motiv och för-att-motiv därutöver kan uppdelas i två varianter, som *trots-att-motiv* och *på-grund-av-motiv*. Trots-att-motiv gör att vi kan fjärma oss från det kända och styra oss mot det okända och nya, vilket återigen kräver en hög autonomi. På-grund-av-motiv gör att vi kan ta med oss och återskapa tidigare erfarenheter för att använda dem i nuet. Båda motiven är förutsättningar för mänskligt liv, så det ena är inte mer värdefullt än det andra. Motiven är hierarkiskt organiserade, där några av motiven håller ordning på de andra. Till exempel, för vår nynazist, kan på-grund-av-motivet att behålla samhörigheten med gruppen inbegripa speciella verksamheter och se till att de andra motiven rättar sig efter detta motiv. Detta oberoende av därför-att-motivet att samhället, föräldrarna, vännerna säger så eller för-att-motivet att han själv vill forma sitt liv. Nygren formulerar det på följande sätt:

Motiven i vårt psyke är ordnade i en slags hierarki. Den hierarkiska organiseringen innebär, att vissa motiv blir aktiverade oftare än andra i våra dagliga verksamheter. De har alltså ett slags "företräde" i förhållande till motiven längre ner i hierarkin. Dessa motiv fungerar inte enbart som en drivkraft i våra dagliga handlingar. De fungerar snarare som allmänna ramar, innanför vilka några verksamheter har större sannolikhet att bli stimulerade än andra. När ett bestämt motiv är aktiverat, anger detta motiv riktningen för vår verksamhet.<sup>66</sup>

Herek och Berrill menar att bakom homofientligt våld finns många motiv som är aktiverade samtidigt.<sup>67</sup> Vi har alltså att göra med en komplex och mångfacetterad uppsättning av motiv. Denna något långa genomgång av motiv ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv synes viktig eftersom domstolar, som vi ska se längre fram, har svårt att kristallisera ut "motivet" till det homofientliga våldet i rättegångarna.

## ***Känslor***

Nygren anser att känslor är värderingar av behovsobjektens egenskaper i förhållande till egna upplevda behov. Vidare är känslor värderingar av den egna personen och ens egna möjligheter att uppnå mål och tillfredsställa sina egna behov. Vi skapar alltså vår egen

---

<sup>64</sup> Knutagård 2003:121.

<sup>65</sup> Schütz 2002.

<sup>66</sup> Nygren 1999:109.

<sup>67</sup> Herek & Berrill 1992:162.

känsloladdade självbild samtidigt som vi skapar känsloladdade bilder av andra i verksamheter. Behoven kommer till uttryck som handlingsimpulser och är med i reglering av de handlingar som bygger upp verksamheten. Med andra ord är känslor och praxis utvecklade och lagrade som integrerade helheter. Ingen handling sker utan känslor. Vi måste förstå att känslor och intellektuellt tänkande går tillsammans med behov och motiv, när vi nu ser på begreppet handlingsberedskap.

### ***Utveckling av handlingsberedskap för hatbrott***

När vi ska undersöka hur en människa utvecklar en handlingsberedskap för hatbrott så ger vi oss in på ett utforskat område. Här kan vi bara snudda vid frågorna, men fortsatta reflektioner, empiri och forskning kring detta kan föra till djupare förståelse och på så sätt bättre utverka förebyggande strategier. På uppdrag av författaren beskrev Pär Nygren i en föreläsning för socialtjänsten i Skåne hur man utifrån verksamhetsteorin kan förstå utvecklingen av en handlingsberedskap för hatbrott.<sup>68</sup> Genom deltagande i olika verksamheter utvecklar vi enligt Nygren en handlingsberedskap. Vi får en inlärd slumrande benägenhet att handla på ett särskilt sätt i en bestämd situation. En benägenhet att handla som är ett resultat av tidigare erfarenheter av att tillfredsställa våra behov. Som tidigare nämnts sker alltid behovstillfredsställelsen i relation till bestämda behovsobjekt. Dessa får olika känslomässiga laddningar, beroende på hur bra de visar sig vara som behovsobjekt för de aktuella behoven. På så sätt skapas en känslomässig koppling till dessa behovsobjekt i handlingsberedskapen. Dessutom kopplas alltid erfarenheterna av att tillfredsställa behoven känslomässigt, i förhållande till den sociala kontext som detta sker i. Slutligen, menar Nygren, mobiliseras handlingsberedskapen psykologiskt hos den enskilda personen när de aktuella behoven gör sig påmind av olika inre och/eller yttre orsaker.

### ***Val av hatobjekt/behovsobjekt***

En fråga som ställs är varför en förövare väljer homosexuella eller invandrare som måltavla. Nygren för ett resonemang om att denna ”valprocess” sker i fyra trappsteg. Det första steget är, som vi redan nämnt, att individen genom att delta i verksamheter, som sociala grupper och nätverk, får sitt viktiga behov av samhörighet tillfredsställt. Nästa steg blir att valet av behovsobjekt sker som en konsekvens av att individen utifrån sitt samhörighetsbehov, önskar att bli erkänd som en fullvärdig medlem i gemenskapen. De personer som representerar denna gemenskap är i detta tillfälle personer som själva har en fientlig inställning till homosexuella eller invandrare. Den tredje faktorn är att personerna i denna gemenskap blir viktiga behovsobjekt. Samtidigt, för det fjärde, blir också de personer/grupper av personer som blir offer för hatet, d.v.s. hatobjekten, också behovsobjekt. De blir nämligen viktiga när individen skall tillfredsställa sitt samhörighetsbehov genom att bli bekräftad som medlem i det gäng som hatar homosexuella eller invandrare. Vi kan se att de tre första stegen i denna process väl beskriver ungas könskonstruerande under tonårstiden. Medan det fjärde steget kan involvera våld för sitt konstruerande. Men vad fyller då detta hatobjekt för behov hos den homofientliga människan?

### ***Behov involverade i hatbrott***

Beredskaperna utvecklas för det mesta utifrån normala behov. Nygren fortsätter att slå fast att också hatobjekt är behovsobjekt. Det vill säga att behovsobjekten används av förövaren för att tillfredsställa viktiga behov som:

---

<sup>68</sup> Föreläsningen ligger till grund för framställningen om handlingsberedskaper. Nygren 2003.

- Behov av gemenskap, som i den ideologiska eller male bonding gemenskapen.
- Behov av överdriven bekräftelse av egen könsidentitet, till exempel, på grund av, osäkerhet om denna.
- Behov av makt och kontroll, till exempel som kompensation för egen maktlöshet på centrala livsområden.
- Behov av bekräftelse av eget värde, till exempel som kompensation för bristande social erkännelse av egna kompetenser med överlevnadsvärde för centrala livsområden.
- Sexuella behov, som har utvecklats på ett förvridet sätt.

Som hatobjekt blir dessa behovsobjekt, anser Nygren vidare, känslomässigt laddade i en stark ambivalens. De blir positivt laddade för att de fungerar som goda behovsobjekt. De blir negativt laddade därför att den kontextuella inlärningen av behovstillfredsställelsens former kräver att de också skall fungera som hatobjekt. Alltså för att kunna könskonstruera en viss typ av maskulinitet, till exempel den hegemoniska krävs hatobjekt och våld. För att uppnå den eftersträvarsvärda maskuliniteten måste man även lära sig att hata det icke-normala, det som inte är heteronormativt.

### ***Känslomässig laddning av hatobjekt/behovsobjekt***

Som tidigare sagts måste även hatobjekten laddas känslomässigt för att få en betydelse för oss. Nygren menar att den känslomässiga laddningen sker inom tre områden. För det första genom de verksamheter som individen deltar i tillsammans med gemenskapen. Utifrån den rådande kulturen laddas känslomässigt ”abstrakta” personer/grupper av personer som hatobjekt. För det andra kan individen söka upp eventuellt konkreta representanter av det abstrakta hatobjektet och ”laddar” på detta sätt både objektet och den kontext där mötet sker känslomässigt. För det tredje kan laddningen ske genom att alla erfarenheter med representanter av hatobjektet ”silas” genom handlingsberedskapens ”känslomässiga” och ”teoretiska” glasögon.

Homofientliga hatbrottsförövare behöver homosexuella i konstruerandet av sin maskulinitet och därför kvittar det vem det är. Därför är de benägna att söka upp homosexuella eller befinna sig på homosexuella platser. De måste också lära sig vissa ”koder” för möjligheten att komma nära homosexuella, för att sedan kunna utföra sin könskonstruktion. Den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty beskriver förståelse av verbala koder på följande sätt.

Det talade ordet är rätt och slätt en gest och den rymmer sin mening som gesten rymmer sin. Det är det som gör kommunikation möjlig. För att jag ska förstå den andres ord måste hans ordförråd och syntax självfallet ‘redan vara kända’ för mig.<sup>69</sup>

Alltså att den homofientlige måste ha tillgång till homosexuella koder inom sig för att förstå dem. Slutligen, klargör Nygren att handlingsberedskaperna har olika innehåll och riktning. Detta beroende på vilka behov som blir involverade, vilka behovsobjekt/hatobjekt som blir valda och genom vilka verksamheter och i vilka sociala kontexter de utvecklas. Här får vi inte glömma betydelsen av en människas sexuella historia, verksamhetsåterspeglings, när det gäller hatbrott. Merleau-Ponty beskriver betydelsen som

om en människas sexuella historia ger nyckeln till hennes liv, så är det *därför att människans sätt att vara i förhållande till världen, det vill säga i förhållande till tiden och andra människor, projiceras i hennes sexualitet*.<sup>70</sup>

Handlingsberedskap för homofientligt våld, framträder med andra ord i sin komplexitet.

<sup>69</sup> Merleau-Ponty 1999:158.

<sup>70</sup> Merleau-Ponty 1999:126, min kursivering.

### ***Kontextens betydelse för handlingsberedskapens explosion i handling***

Så långt har vi uppehållit oss endast vid personen som utför hatbrott. Även om personen har förvärvat handlingsberedskap till hatbrott och laddat behovsobjektet, den homosexuelle måltavlan känslomässigt, så betyder det inte att personen alltid och var som helst attackerar en homosexuell person. Det krävs en social kontext för att sätta igång handlingarna. Nygren uppfattar att den kontext som omsätter handlingsberedskapen i konkret handling måste uppfylla ett eller flera av tre villkor. Ett villkor är att kontexten måste ha en handlingsprovocerande aspekt och ett andra villkor är att den innehåller en handlingslegitimerande aspekt. Ett tredje villkor kan vara liten risk för upptäckt eller påföljd. Mot denna bakgrund förstår vi hur homofientligt våld utförs av personer som en del av en grupp eller av hela gruppen. Individerna eller gruppen söker sig till situationer som är provocerande för den hegemoniska maskuliniteten för att där kunna utöva våld. Våldet legaliseras av gruppen som ett yttre bevis på maskulinitet. Dessutom är risken för straff minimalt på grund av samhällets och rättsväsendets homofientliga attityd och offrets obenägenhet till rapportering.

### ***Igångsättning av handlingsberedskap som handling***

När människan förvärvat en handlingsberedskap, vad är det då som sätter igång den och omvandlar den till handling? Nygren tänker sig att handlingsberedskapen utlöses i handling när:

- den har blivit mobiliserad,
- individen uppfattar att ett eller flera lämpliga behovsobjekt är tillgängligt och
- när de yttre betingelserna i övrigt säger att den kan eller bör utlösas i handling.

Utlösningen eller igångsättandet av handlingsberedskapen kan vara reflekterad eller automatiserad. En reflekterad utlösning av handlingsberedskapen sker, hävdar Nygren vidare, ”när individen upplever att den personliga ‘vinsten’ i att realisera beredskapen i handling är större än den förlust som skulle följa av att inte realisera beredskapen i handling”.<sup>71</sup> En automatiserad utlösning av beredskapen sker, enligt Nygren, ”när beredskapen formats under lång tid och när individet utan upplevelse av hinder har ‘lärt sig’ att reglera den aktuella behovstillfredsställelsen som är kopplad till beredskapen på ett rutinmässigt sätt när normala censurmekanismer (impulskontroll etc.) av en eller annan grund är satt ur spel (t.ex. av alkohol)”.<sup>72</sup>

Med andra ord kan vi säga att handlingsberedskaper utlöses under bestämda inre och yttre förhållanden. Nygren liknar handlingsberedskap med en dynamitgubbe. ”Dynamitgubben har bestämda *inre egenskaper* som ger den en *potentiell möjlighet* att *explodera* under vissa *yttre betingelser*”.<sup>73</sup> Nygrens begrepp handlingsberedskap verkar vara ett fruktbart teoretiskt verktyg i förebyggande insatser mot homofientliga hatbrott.

---

<sup>71</sup> Nygren 2003.

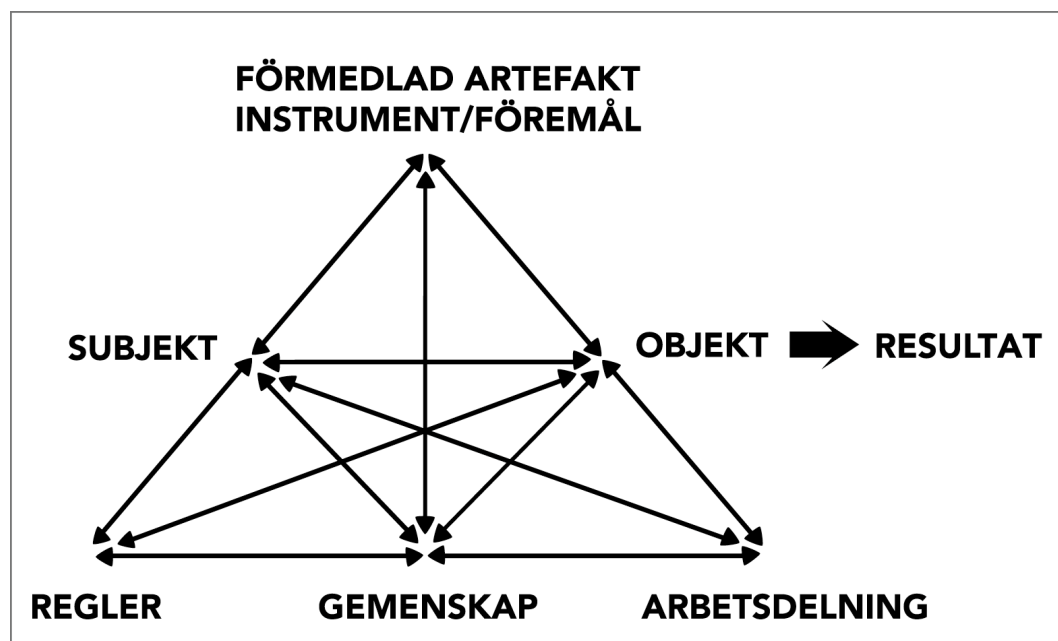
<sup>72</sup> Nygren 2003.

<sup>73</sup> Nygren 2003, författarens kursivering.

## 2.3 Engeströms mänskliga verksamhetssystem

Ytterligare en teoretisk fråga som måste lyftas fram är betydelsen av den kulturhistoriska kontexten. För att bättre förstå den kulturhistoriska grunden kan vi ta en annan infallsvinkel som utgår från den finske psykologiprofessorn Yrjö Engeströms modell över ett mänskligt verksamhetssystem.<sup>74</sup> Engeström anser att man som analysenhet måste gå förbi det individuella subjektet till en större analysenhet. Engeström utgår från Vygotskijs tankar om kulturellt förmedlade handlingar som tidigare beskrivits. Vidare baserar han sig på ryske psykologen Aleksej N. Leontiev som införde arbetsdelning som en grundläggande historisk process och med den uppdelningen mellan det individuella handlandet och den kollektiva verksamheten.

Leontiev<sup>75</sup> illustrerade detta med exemplet av kollektiv jakt och menar att verksamhetens motiv måste sökas i verksamhetens objekt, att jaga vilt. I den kollektiva jakten kan en jägare utföra en motsatt handling, som att skrämja vilt mot de andra jägarna. Om jägaren jagat själv och utifrån egna motiv, hade en sådan handling varit meningslös, ja till och med självdestruktiv. Istället för att jaga upp och döda vilt, skrämmer han iväg dem. Men, menar Leontiev, med en kollektiv verksamhet blir det individuella handlandet både förnuftigt och ändamålsenligt. Arbetsdelning sker i en gemenskap med bestämda regler. Utifrån dessa begrepp skapade Engeström en ”bas” för Vygotskijs triangel med begreppen arbetsdelning, gemenskap och regler (figur 3).



Figur 3. Strukturen av ett mänskligt verksamhetssystem. Källa: Engeström 1987.

Engeström<sup>76</sup> hävdar att när vi ska undersöka en verksamhetsorganisation är det nödvändigt att se på alla delarna eller ”knutarna” i det mänskliga verksamhetssystemet. Utgångspunkten eller *subjektet*, är den enskilda personens eller gruppen av personers verksamhet som ska analyseras. *Objektet* är det föremål som denna verksamhet riktar sig mot och som Engeström

<sup>74</sup> Engeström 1990:263.

<sup>75</sup> Leontjev 1981:210-213.

<sup>76</sup> Engeström 1987:78.

beskriver som det ”råmaterial” eller ”problemområde” som ska förändras eller formas till ett bestämt resultat. Där handlingar är ”diskreta, de har en början och ett slut. En verksamhet är ett komplext och relativt varaktigt system av kollektivt handlande”.<sup>77</sup> Han skriver vidare, att:

ofta är det kollektiva objektet och motivet av verksamheten praktiskt taget osynligt för den individuella deltagaren. Alltså, individen är medveten om hans eller hennes tillfälliga mål men mycket sällan om objektet och motivet bakom nuvarande mål. Med andra ord, formuleringen av mål inträffar vanligtvis som om bakom ryggen på individen, medan uppnåendet av mål dominerar den individuella medvetenheten.<sup>78</sup>

Objekt i vårt sammanhang utgörs oftast av en annan person, ett subjekt eller mer ett behovsobjekt, hatobjekt. Verksamhetens så kallade produktionsprocess sker genom symboliska och fysiska *förmedlade instrument*, som både kan vara interna och externa. Engeström menar att *gemenskapen* består av alla de som upplever sig tillhöra verksamheten och därmed känner sig skild från andra grupper av personer eller gemenskaper. Gemenskapen ska dela samma objekt och även ”producera” de förmedlande instrumenten. *Arbetsdelning* innehåller både den vågräta uppdelningen av arbetsuppgifter mellan de som utgör gemenskapen och den lodräta uppdelningen av makt och status.<sup>79</sup> I detta sammanhang bör vi ha med oss att makt produceras och utövas hela tiden, den är allestädes närvarande. Det är inte bara negativt, för när makt produceras hela tiden, så görs, logiskt sätt, motmakt och avmakt det också. *Regler* står ”för de explicita och implicita bestämmelser, normer och konventioner som styr handlingar och interaktioner inom verksamhetssystemet”.<sup>80</sup> Slutligen är varje av dessa ”knutar” samtidigt i ömsesidig påverkan från andra verksamhetssystem.

Engeström summerar verksamhetsteorins kunskap om verksamhetssystem fram till idag utifrån fem principer.<sup>81</sup> Den första är att verksamhetssystem är kollektivt, artefaktförmedlat, objektorienterat och relaterat till andra verksamhetssystem genom nätverk. Verksamhetssystem förverkligar och återskapar sig genom handlingar eller operationer. Där varje målinriktad handling från individ och grupp eller rutinmässig operation måste förstås och tolkas utifrån hela verksamhetssystemet. Den andra principen är att ett verksamhetssystem är flerröstat (multi-voicedness) på grund av att det är en gemenskap av en mångfald av synpunkter, traditioner och bevakning av intressen. Som tredje princip menar Engeström att ett verksamhetssystemets möjligheter och problem enbart kan förstås utifrån deras egen historia, eftersom verksamhetssystem skapas och förändras över långa tidsperioder. Princip nummer fyra pekar på den viktiga funktionen motsägelserna<sup>82</sup> har som källa till förändring och utveckling. Den femte principen visar möjligheten av en expansiv förändring av verksamhetssystemet. Engeström menar att i framtiden är den minsta analysenheten två interagerande verksamhetssystem, enligt en modell som i figur 4.

---

<sup>77</sup> Engeström 1990:265.

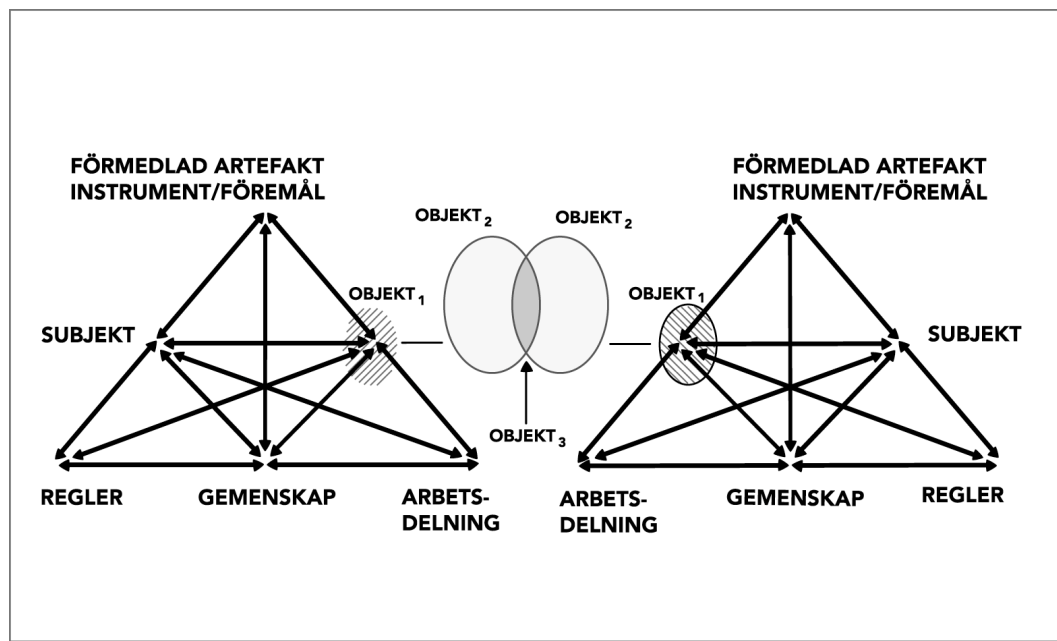
<sup>78</sup> Engeström 1990:265.

<sup>79</sup> Här kan man till exempel se på de historiska, kulturella och strukturella övergångar som påverkar konstruktionen av kön. Se bland annat Göransson 2000 eller Lövkröna 2001.

<sup>80</sup> Knutagård 2003:146.

<sup>81</sup> Engeström 2001:136f.

<sup>82</sup> Engeström menar att motsägelser inte är detsamma som problem eller konflikter. Motsägelser är historiskt lagrad strukturell spänning inom och mellan verksamhetssystem, därför att verksamheter är öppna system.



Figur 4. Två interagerande verksamhetssystem som den minimala analysmodellen för framtida forskning om homofientlighet. Fritt från Engeström 2001.

Det är alltså som en interaktion mellan människor i en speciell kontext och som en säregen kommunikationsform vi ska förstå det homofientliga våldet.

## 2.4 Majoritets- och minoritetskulturer

För att få en infallsvinkel till diskussionen om majoritets- och minoritetskulturer har jag valt ett citat från professor i filmstudier Richard Dyer, England.

Råfilm, kameror och ljus var utvecklade med det vita ansiktet som bedömningsgrund. Verktygen som blev följden av detta kom att bli sedda som fastställda, ofrånkomliga, existerande oberoende det faktum att de var skapade av människor. Det kan vara – och var säkert – sant att foto- och filmverktyg såg ut att fungera bättre på ljushyade människor, med *det är för att de var gjorda på det sättet, inte för att de inte kunde göras på något annat sätt.*<sup>83</sup>

Dyer menar att det går att få bra filmverktyg där svarta människor kommer till sin rätt, men då kommer de vita människornas hud inte till sin rätt på filmduken. Eftersom den vita majoriteten vill vara till sin fördel på duken så blir deras hud ”normaliteten” och här kommer Dyers poäng, att detta tas för givet och uppfattas som något oföränderligt. På samma sätt hävdar jag att maskuliniteter är den grupp som hävdade sig som majoritet på grund av sitt kön. Fast det finns fler människor på jorden som är av biologiskt kvinnligt kön. Vidare har de gjort denna majoritet till normalitet och dessutom till något som tas för givet. Det är fullt möjligt att svarta, femininiteter och homosexuella skulle vara normativt, men då skulle inte den vite heterosexuelle mannen komma till sin fördel.

För att vi ska uppleva ett förhållande av majoritet och minoritet måste vi först skapa kategorier, exempelvis heterosexuella och homosexuella. Vidare måste vi göra den ena kategorin viktigare än den andra. För att denna uppdelning ska ha någon som helst betydelse måste vi dessutom göra denna kategorisering viktigare än andra kategorier som vi indelar

<sup>83</sup> Dyer 1997:90, min kursivering.



människor i. För att uppdelningen hetero- och homosexuella ska fylla någon funktion behövs även att båda grupperna hävdar denna uppdelning, eftersom det inte finns några biologiska kännetecken på sexuell läggning. Den amerikanske professorn i historiesociologi Charles Tilly skriver till exempel:

För varje gayaktivist som söker identifiera homosexuella som en särskild, enhetlig och medveten grupp individer finner vi tusentals människor som tillhör kategorin homosexuella i vissa sociala avseenden, men som tillbringar mycket av sin tid med att bevaka andra kategoriella gränslinjer där homosexualiteten är osynlig, irrelevant eller rent av bestrids.<sup>84</sup>

Förutom att denna kategoriella gränslinje ska vara relevant, måste den även i vårt fall innebära att den ena kategorin, heterosexualitet anses som normal, överlägsen och med rätt att utöva makt, medan den andra som onormal, underlägsen och föremål för maktutövning. Hur definierar vi då det som är normalitet?

### ***Normalitetsbegreppet***

När vi tänker på homosexualitet kommer vi osökt in på normalitetsbegreppet. Vi får börja med att diskutera vad som är normalt och vad som inte är normalt, alltså avvikande? Vad är normalt för vem och vad är den normala måttstocken som allting mäts utifrån? I vårt fall blir det heterosexualitet, vi har alltså en heteronormativ måttstock. Vad är då det avvikande, homosexualiteten? Den norske forskaren och sociologen Yngve Hammerlin hävdar i sitt papper *Om normalisering* att vi måste problematisera den ”normalitetsprocess som har till mål att forma och (om)forma ‘avvikande’ människor till ‘normaliteten’”.<sup>85</sup>

Enerstvedt<sup>86</sup> diskuterar normaliseringsbegreppet i ett papper han presenterade på en konferens om funktionshämmande, men vi kan försöka överföra resonemanget till homofientlighet. Jag ska mycket kort sammanfatta Enerstvedt resonemang. Han menar att bakom varje vetenskaplig metod finns en bestämd moral och en speciell etik och att dessa perspektiv dessutom får olika konsekvenser. Det finns två perspektiv som man kan lägga på normaliseringsbegreppet. Dels ett *antingen-eller-perspektiv* eller ett *både-och-perspektiv*. När det gäller antingen-eller-perspektivet menar Enerstvedt att det bygger på att man behandlar hela gruppen som ett kollektiv, *en kollektivistisk moral*. Där man ser de avvikande människorna som objekt, som ska göras lika normaliteten. Där normaliteten bestämmer för avvikargruppen, kanske av okunskap, men utan att ta hänsyn till olikheter inom denna grupp. När man talar om homofientliga brott används oftast uttryck som bögar i parken, toalettraggare och så vidare. Hammerlin menar att genom att använda sådana reducerande beteckningar med starkt symboliskt värde drar man ”uppmärksamheten bort ifrån personligheten som helhet och som mångfaldig”.<sup>87</sup>

Enerstvedt menar vidare i sin artikel att normaliseringsideologin har som täckmantel en likhetsideologi, men som bygger på egocentrism, att alla är lika mig. Eller som han uttrycker det ”man kapar alla träd lika högt”.<sup>88</sup> Detta förhållningssätt kan bli ett problem speciellt när det bygger på hegemoni, inte bara av experter utan av vanligt folk. Detta synsätt anser Hammerlin har ett ”passiviserande, disciplinerande och kontrollerande upplägg”.<sup>89</sup>

---

<sup>84</sup> Tilly 2000:79.

<sup>85</sup> Hammerlin 2001.

<sup>86</sup> Enerstvedt 1998.

<sup>87</sup> Hammerlin 2001:4.

<sup>88</sup> Intervju med Enerstvedt.

<sup>89</sup> Hammerlin 2001:7.

Både-och-perspektivet bygger på *en individualiserande moral*, inte individualistisk, och subjektrelaterat perspektiv. Enerstvedt menar att man kan säga att det är en olikhetsprincip. Det är när strävan efter att få alla lika finns och man mister perspektivet på att människor de facto är olika som det blir fel. Människor har olika behov och tillhör varierande grupper och har olika livsbetingelser. Med andra ord är det nödvändigt att se olikheten hos människor. Enerstvedt skriver ”*Om något är ’normalt’, så är det endast detta, mångfald*”.<sup>90</sup> Något som även andra forskare ansluter sig till, bland annat sociolog Mats Trondman.<sup>91</sup>

Vi måste därför enligt Hammerlin ha kunskap och kompetens som blir ett frigörande, behovsskapande och förlösande inslag i en helhetsstrategi och organisering som bygger på ett ömsesidigt subjekt-subjekt-förhållande. Där människan inte bara är *likvärdig* utan också *lika värd*. Vilket för oss till konstaterandet att homofientlighet är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och demokratins grundvalar. Den danske professorn i filosofi Uffe Juul Jensen skriver ”För människor kan fasthållas i en passivitet och ett beroende om de avskärmas från möjligheten att tillägna sig färdigheter som de kan använda för att kunna utveckla sig och lösa motsättningar och problem”.<sup>92</sup>

Hammerlin menar slutligen att det inte bara är de mellanmänskliga relationerna som måste förändras. Man måste även ändra på de sociala och materiella villkor som människor formar sina relationer i och igenom, där de olika sociala och verksamhetsarenorna ger den enskilda människan olika möjligheter att få erforderlig kompetens.<sup>93</sup>

Vi har försökt sätta oss lite in i några teoretiska perspektiv och vi får stanna här för att övergå till vår andra fråga och undersöka fenomenet.

---

<sup>90</sup> Enerstvedt 1998:6 min kursivering.

<sup>91</sup> Trondman 1999.

<sup>92</sup> Citerad i Hammerlin 2001:7.

<sup>93</sup> Hammerlin 2001:8.

### 3. Vad är det för fenomen som ska undersökas?

Rapportens material är omfångsrikt och jag har därför valt ut viss empiri för att skapa ett underlag som kan undersökas. Övervägandena som styrde mitt val var att jag ville utgå från några konkreta fall av våld mot homosexuella i Sverige, helst dokumenterade och med ett brett spektrum. Underlaget består därför av materialets 15 domstolprotokoll, varav 14 var fällande, där man med juridisk noggrannhet dokumenterar händelsen. Jag har dessutom valt en anmälan om brott och fyra strukturerade intervjuer med offer, som framträder anonymt. Genom att fokusera på konkret och påtaglig dokumentation av våld mot homosexuella hoppas jag kunna besvara frågan om vad det är för fenomen som ska undersökas. Jag kommer i fortsättningen att referera denna begränsade del av materialet som *underlaget*. Vi börjar med att se på domarna.

#### 3.1 Domar åberopande Brottsbalken 29 kap 2 § 7p

Under åren (2000-2002) har endast fem domar avkunnats, vilka dock omfattar tre händelser, med hänvisning till Brottsbalken 29 kap, *Om straffmätning och påföljdseftergift*, 2 § 7 p, som lyder:

2 § - Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas  
7 p - om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Lag (2002:332).

**”Skolkamraten”. Dom 2002-04-16.** En 15-årig elev från Hägersten misshandlar en 17-årig före detta skolkamrat, som han tidigare retat på grund av hans homosexuella läggning.

Händelsen sker när 15-åringen, som är tillsammans med några kamrater i förortens centrum ser 17-åringen gå förbi tillsammans med en flickkamrat. Då uppstår en ordväxling mellan dem som resulterar i att 15-åringen slår och sparkar 17-åringen bakifrån. Den 15-åriga pojken förklarar händelsen i Tingsrätten med att han upplevde att 17-åringen *”flirtade med honom på ett retsamt sätt och ville därför genom sparken och sitt uppträdande mot (Skolkamraten) markera att han inte var intresserad av (Skolkamratens) försök till kontakt”*.<sup>94</sup>

**Begånget brott:** Misshandel. Lagrum: 3 kap 5 § Brottsbalken. Påföljd: Dagsböter sextio å trettio kronor. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 2 § 7 p Brottsbalken och 29 kap 7 § 1 st Brottsbalken.

**”Cykelspättan”. Dom 2000-12-29.** En 45-årig man från Sundsvall misshandlar en lesbisk kvinna i hennes bostad, efter att ha träffat henne på en pub och skjutsats henne hem på en cykel.

45-åringen säger i Tingsrätten att *”han var en ‘vanlig’ kille som hade samlag med vanliga brudar/tjejer”*. När Cykelspättan inte går med på hans sexuella inviter och *”omtalar att hon haft ett förhållande med en annan kvinna”*, slår han kvinnan med knytnävarna samt knuffar henne. Han åberopar *”nödvärn och i allt fall att han blivit provocerad”*.<sup>95</sup>

**Begånget brott:** Misshandel. Lagrum: 3 kap 5 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse fyra månader Andra lagrum som åberopas: 29 kap 2 § 7 p Brottsbalken.

---

<sup>94</sup> Min kursivering.

<sup>95</sup> Min kursivering.

**”Kulturpersonen”. Dom 2000-10-27 avseende 23-åringen och Dom 2000-09-29 avseende 21-åringen.** En 23-årig skinnskalle från Mora misshandlar en 35-årig känd kulturperson på öppen gata, tillsammans med en 21-årig kamrat från Idre.

De två skinnskallarna går tillsammans med några flickor på gågatan i Mora. Flickorna känner igen Kulturpersonen. Någon säger ”böggjäväl”. Kulturpersonen talar i mobiltelefon. 23-åringen upplevde det som att Kulturpersonen säger ”Hej sötnos” till honom. 23-åringen kastar en flaska på Kulturpersonen, kallar honom ”böggjäväl”, slår ner och sparkar honom tillsammans med 21-åringen. Flera sparkar riktas mot huvudet med kängor försedda med stålhåttor, medan de skriker ”*det här gör vi för att sådana som du inte ska få adoptera barn*”.<sup>96</sup>

Begånget brott för 23-åringen: Grov misshandel. Lagrum: 3 kap 6 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse fyra år. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 2 § 7 p Brottsbalken samt 34 kap 1 § 1 st 2 p Brottsbalken. *Domen för 23-åringen inkluderar även misshandel och olaga hot avseende fem andra misshandelsfall av yngre män.*<sup>97</sup>

Begånget brott för 21-åringen: Grov misshandel. Lagrum: 3 kap 6 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse ett år och åtta månader. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 2 § 7 p Brottsbalken samt 34 kap 1 § 1 st 3 p och 6 § 5 st Brottsbalken. *Domen för 21-åringen inkluderar även misshandel och olaga hot avseende två andra misshandelsfall av yngre män.*<sup>98</sup>

### 3.2 Domar utan hänvisning till Brottsbalken 29 kap 2 § 7p

Nedan används ytterligare några domar för resonemanget vad det är för företeelse som ska undersökas på väg mot att hitta användbara förebyggande strategier. Dessa åberopar inte Brottsbalken 29 kap 2 § 7 p.

**”Borlängemannen”. Dom 2003-01-21.** En 26-årig man dödar en 41-årig man från Borlänge, i sin egen lägenhet.

26-åringen berättar i Tingsrätten att han ”aldrig haft sexuell samvaro med någon man”. Han har precis avslutat en långvarig relation med en flickvän. Många av hans vänner tror att han är homosexuell och flickvännen uppger att 26-åringen vid ”ett tillfälle i berusat tillstånd kysst en man”. Efter att ha festat en kväll beger han sig till en bar där det sitter ”många äldre män i slips”. Han beger sig hem och byter om till kostym. Åter på baren får han kontakt med en okänd äldre man. ”Eftersom det ofta hänt tidigare att homosexuella män gjort närmanden mot honom, sade han rakt ut till denne att han inte var homosexuell”, säger han i Tingsrätten. Efter att ha tagit en öl tillsammans träffades de återigen på en gata, där 26-åringen även träffar en kamrat. ”För att denne inte skulle få uppfattningen att det förekom någon homosexuell relation mellan honom och mannen” sa 26-åringen att det var hans pappas arbetskamrat. Andra som sett dem upplevde att ”de pratade och verkade trivas i varandras sällskap”. De tog sedan en taxi hem till 26-åringen för att ta ytterligare öl. Där minns han att ”mannen oväntat kysser honom bakifrån. Han blev förvånad, eftersom han litat på mannens ord att denne inte var homosexuell. Han blev rädd och nervös och försökte ta sig loss”. Sedan stod Borlängemannen framför honom ”med erigerad penis och sade till honom att suga. Självt fick han ingen erektion, eftersom han inte ’tänder på’ män. Han kände sig dock pressad och tänkte att enda sättet att få bort mannen var att först göra som denne ville”. Så berättar 26-åringen om den fortsatta sexuella aktiviteten som leder fram till att mannen ”trycker ner honom”. Han ”tänkte att han *inte ville bli våldtagen*”<sup>99</sup> och ”kände sig även kränkt och illa behandlad”. Han tar en kniv från diskbänken och sticker i mannen, närmare ett sextiotal stick och lämnar kniven instucken i halsen. Därefter ringer han polisen som kommer till platsen och finner både honom och Borlängemannen nakna och blodiga. Borlängemannen har en kondom på sin penis.

<sup>96</sup> Min kursivering.

<sup>97</sup> Min kursivering.

<sup>98</sup> Min kursivering.

<sup>99</sup> Min kursivering.

I Tingsrätten blir det diskussion om kondomen. Eftersom ”saliv från en person som sugit på en annans penis sedan kan avsätta analyserbar mängd sekret på insidan av en kondom, som den senare därpå trätt på sin penis”. Enligt åklagaren fanns det ytterligare två kondomer, en med saliv och en utan. 26-åringen hävdar enbart en kondom, den som Borlängemannen haft på sig. Åklagaren menar att ”dessa förhållanden talar starkt för att det förekommit ytterligare sexuell samvaro mellan parterna, innan det blivit fråga om allvarligt våld”. Tingsrätten menar att ”i brist på annan utredning anser Tingsrätten att det inte kan uteslutas att (26-åringen) i något läge inte velat ha sexuell umgänge med (Borlängemannen) och givit klart uttryck för detta, samt att (Borlängemannen), troligen i ett sexuellt upphetsat tillstånd, då sökt tilltvinga sig sexuell umgänge med denne, varvid en situation, lik den (26-åringen) beskrivit, kan ha förelegat och denne ägt rätt till nödvärn”.<sup>100</sup> Vidare säger Tingsrätten att ”situationen kan inte heller allmänt sett anses ha varit så hotfull eller svårbedömd, att (26-åringen) svårligen kunnat besinna sig, med hänsyn till att den nödvärnssituationen får anses ha uppstått successivt och inte helt plötsligt och oväntat. (26-åringen) måste därför på ett mycket tidigt stadium anses ha gått utöver den rätt till något ytterligare våld, som kan ha varit tillåtet med anledning av att han i sitt upprörda tillstånd kan ha haft svårt att besinna sig”.<sup>101</sup>

Begången brott: Dråp. Lagrum: 3 kap 2 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse sju år. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 3 § 1 st 2 p Brottsbalken.

**”Stattmannen”**. Dom 2002-07-03. En 29-årig homosexuell man som varit på stadshotellet i Katrineholm blir mördad på vägen hem av en 28-åring, som sedan dumpar kroppen i en dagvattenbrunn. Eventuellt utförs mordet och dumpningen tillsammans med en 21-årig manlig kamrat.

Stattmannen var ”en öppen, lättillgänglig, snäll, hygglig, ganska vanlig grabb med homosexuell läggning. Han var lätt utvecklingsstörd, född med en lätt CP-skada och hade därför balans-, tal- och inlärningssvårigheter”. Han har tidigare på kvällen stött på 28-åringen genom att skriva en lapp till honom. Till en kvinnlig bekant ska 28-åringen ha sagt till henne, enligt Tingsrättens dom, att ”en ‘böggjäväl’ hade stött på honom” och att en ”sådan skulle man slå”. Kvinnan säger vidare att ”hon uppfattade det som att (28-åringen) spelade ett rollspel med (Stattmannen) genom att hålla honom i handen och klappa honom på kinden och låtsats vara intresserad av (Stattmannen). Det verkade som om han försökte locka med honom från Statt”. När kvinnan gick ifrån Stadshotellet såg hon 28-åringen och Stattmannen stå och hålla varandra i handen. Enligt vittnen och indicier slår Tingsrätten fast att Stattmannen bragts om livet av 28-åringen med ett antal knivhugg i hals, bröstorg och på armarna. Enligt 28-åringens f.d. sambo tycker han ”*inget speciellt om homosexuella så länge de inte rör vid honom*”.<sup>102</sup> Åklagaren lyckas inte bevisa att 28-åringens kamrat, en 21-åring arbetslös man, aktivt deltog i mordet och undanröjandet av kroppen. Bevis fanns dock att 21-åringen funnits med under natten och dessutom hade han föremål från Stattmannen hemma i sin bostad.

Begången brott för 28-åringen: Mord. Lagrum: 3 kap 1 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse på livstid. *Förekommer under sju avsnitt i belastningsregistret huvudsakligen avseende tillgreppsbrott men även misshandel*.<sup>103</sup>

Begången brott för 21-åringen: Skyddande av brottsling. Lagrum: 17 kap 11 § 2 st Brottsbalken. Påföljd: Fängelse ett år. Andra lagrum som åberopas: 34 kap 1 § 1 st 3 p Brottsbalken. Tidigare skyddstillsyn för försök till stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, häleri och skadegörelse undanröjs.

---

<sup>100</sup> Min kursivering.

<sup>101</sup> Min kursivering.

<sup>102</sup> Min kursivering.

<sup>103</sup> Min kursivering.

**”Svärdsjöpojken”. Dom 2002-04-12 (HD 2002-08-20).** Tre killar, 15, 17 och 20 år misshandlar en 16-årig pojke i Borlänge under en fest, därför att de tycker han ”ser böig ut”.

Under en fest tar en av killarna och hans kamrat ut Svärdsjöpojken på gårdsplan. Där drar en av killarna ner en rånarluva och sedan fälls Svärdsjöpojken. Killarna hade alla druckit hembränt, sprit och öl. Det börjar med att någon slår Svärdsjöpojken med en glasflaska i huvudet. Sedan ger de honom flera knytnävsslag mot huvudet och sparkar på kroppen samt skär honom i halsen med en trasig glasflaska. Svärdsjöpojken får ett 7,5 centimeter långt sår och skärs även i ansiktet. En av flickorna som vittnade i Tingsrätten uppger att ”efteråt har hon hört att de slog (Svärdsjöpojken) för man påstod att han var böig”. Svärdsjöpojken uppger i Tingsrätten att de trodde han var homosexuell för att han hade sminkat sig lite grand. Vilket han gjorde för att täcka över finnar. Dessutom hade han lite annorlunda kläder eftersom han ville vara fin på festen. I Borlänge Tidning (020328) skriver Anna Gullberg Lundkvist att man i Tingsrätten sagt att Svärdsjöpojken såg ”böig ut”. *20-åringen har tidigare behandlats för drogmisbruk. 17-åringen gillar inte bögar och blev ombedd av en tjej på festen att inte slå offret som är homosexuell. 15-åringen hade själv i sin barndom blivit misshandlad av sin far och hade två år tidigare misshandlat en två år äldre elev.*<sup>104</sup>  
Begänget brott för 20-åringen: Grov misshandel. Lagrum: 3 kap 6 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse ett år. Andra lagrum som åberopas: 28 kap 6a § 1 st och 29 kap 7 § 1 p Brottsbalken.

Begänget brott för 17-åringen: Grov misshandel. Lagrum: 3 kap 5 § Brottsbalken. Påföljd: Vård inom socialtjänsten och etthundra timmar ungdomstjänst. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 7 § 1 p Brottsbalken.

Begänget brott för 15-åringen: Grov misshandel. Lagrum: 3 kap 5 § Brottsbalken. Påföljd: Vård inom socialtjänsten. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 7 § 1 p Brottsbalken.

**”Lokföraren”. Dom 2001-12-12 (Hovrätt 2002-02-08).** Två 17-åriga studerande, en med utländsk bakgrund (A) och en utländsk medborgare (B), binder och rånar en 26-årig man i dennes bostad i en mindre ort i Blekinge.

Lokföraren träffar och pratar med A-pojken på stationen i Hässleholm. På tåget ser han igen A-pojken med en kamrat och sätter sig bredvid dem. De får kontakt och A-pojken frågar om han får komma hem till Lokföraren någon dag senare med några tjejer och ber om hans mobiltelefon. A-pojken ringer senare på kvällen. Då frågar Lokföraren, enligt Tingsrättens dom, om A-pojken haft sex med en kille och får till svar ”att han tyckte att (Lokföraren) var snygg och ville ha sex med honom”. Enligt Lokföraren frågade A-pojken vidare ”om han fick ta med en kamrat, som också var homosexuell, vilket (Lokföraren) var lite tveksam till, men samtidigt var han nyfiken och ville inte missa chansen att träffa (A-pojken)”. A-pojken kommer, fast med en annan kamrat. Denna kamrat, B-pojken, uppger att han blev ombedd att följa med för att ”slå en böig”. Väl framme och efter lite prat, p-rulle och diskussion om vad de tänker på ville A-pojken gå in i sovrummet. A-pojken uppger i Tingsrätten att ”när det efter en stunds samvaro i lägenheten med filmvisning och annat visade sig att (Lokföraren) förväntade sig sexuell samvaro och började tafsa på (B-pojkens) ben beslöt han och (B-pojken) sig för att tillgripa pengar och försvinna från lägenheten”. De insisterade på att Lokföraren skulle klä av sig. När han gjort det ber de honom lägga sig på sängen för att få massage. Då sätter sig A-pojken gränsle över honom, säger att det är ett rån och hotar honom med en kniv mot halsen. De tejar Lokföraren med tejp som de haft med sig och hotar honom med något som liknar en pistol (air gun pistol). Lokföraren berättar vidare att de ”sade att de hatade bögar och att de skulle döda honom för att han var böig”.<sup>105</sup> Sedan rånar de Lokföraren på hans värdesaker.

Begänget brott för A-pojken: Rån. Lagrum: 8 kap 5 § 1 st Brottsbalken. Påföljd: Sluten ungdomsvårdsskola tio månader. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 7 § 1 p samt 34 kap 1 § 1 st 2 p Brottsbalken.

Begänget brott för B-pojken: Rån. Lagrum: 8 kap 5 § 1 st Brottsbalken. Påföljd: Sluten ungdomsvårdsskola tio månader. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 7 § 1 p Brottsbalken.

<sup>104</sup> Min kursivering.

<sup>105</sup> Min kursivering.

Anmärkningsvärt är påföljdsfrågan för pojkarna. Tingsrätten skriver: ”Yttrande från socialnämnden beträffande (A-pojken) utmynnar i ett förslag om deltagande i något program där plats kan beredas i en oviss framtid. Beträffande (B-pojken) har socialnämnden i Hässleholms kommun trots begäran inte tillställt vare sig åklagaren eller domstolen något yttrande – detta trots att socialnämnden genom domstolens försorg naturligtvis erhållit underrättelse om den utsatta huvudförhandlingen! Det förefaller uppenbart att nämnden inte förmått ta tag i de här båda pojkarnas synnerliga allvariga problem. *Det alternativ till ett fortsatt frihetsberövande man haft anledning att förvänta sig att nämnden skulle kunna erbjuda är helt orealistiska vad gäller (A-pojken) och saknas alltså helt när det gäller (B-pojken)*”.<sup>106</sup>

**”Kalmarmannen”. Dom 2001-01-25 (HD 2001-03-26–27).** En 56-årig familjefar blir brutalt slagen till döds i sin lägenhet av en 36-årig man, även han familjefar.

Männen visste om varandra eftersom 36-åringen tre månader tidigare sålt en försäkring till Kalmarmannen. 36-åringen skulle skilja sig och var efter samtal med sin fru upprörd. Han konsumerade värktabletter, amfetamin, hasch och öl. På en kvarterskrog träffar han Kalmarmannen och blir hembjuden till honom och hans familj. Även Kalmarmannen och hans fru var i färd med att skilja sig. De sätter sig i soffan och fortsätter med ölbrickande. När 56-åringens fru kommer tillbaka till vardagsrummet efter att ha nattat parets son såg hon dem inbegripna i en sexuell akt. Frun uppger i Tingsrätten att hon såg att ”(36-åringen) var avklädd på överkroppen och stod på knä bredvid soffan och sög på (Kalmarmannens) penis”. 36-åringen minns inte detta och ”finner den påstådda sexuella handlingen som osannolik eftersom han aldrig haft homosexuella böjelser”. Då 36-åringen tidigare sagt till frun att han ville älska med henne lämnade hon lägenheten i rädsla över att bli våldtagen. Hon tog med sig sonen, mobiltelefonen och låste lägenheten. Inlåst blir Kalmarmannen mördad. Tingsrätten skriver ”för att åstadkomma skadorna på bröstkotpelaren, bröstbenet, revben m fl skador (punkt 195 mfl) har krävts mycket kraftigt, upprepat våld mot bröstkorgen eller om gärningsmannen hoppat på eller satt sig på bröstkorgen. /.../ Sammanlagt fanns på (Kalmarmannen) minst 50 skador varav 20 separata i huvudet. Var för sig dödande skador var två mot bröstkorgen och en eller två i huvudet”. Tingsrätten skriver om handlingen att ”*det kan inte uteslutas att den andre mannen (Kalmarmannen) tagit initiativ till en homosexuell kontakt och det kan inte uteslutas att (36-åringen) känt sig våldsamt kränkt och äcklad*” och att ”*gärningen inte föregåtts av någon planering utan synes ha orsakats av en plötslig och häftigt uppkommen våldsam aggression*”.<sup>107</sup>  
**Begånget brott för 36-åringen:** Mord. Lagrum: 3 kap 1 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse tio år. Andra lagrum som åberopas: 34 kap 1 § 1 st 2 p och 4 § Brottsbalken.

**”Bergsjömannen”. Dom 2000-09-25.** Två kriminella män, 22 och 32 år har tillsammans tagit livet av en 50-årig homosexuell man i hans bostad i Bergsjö, Göteborg.

De tre männen träffas på en spårväghållplats i Göteborg. 32-åringen blev irriterad över att Bergsjömannen gjorde närmanden, bland annat genom att säga att han var tänd på honom. 32-åringen säger i Tingsrätten att han bestämde sig för att åka hem till Bergsjömannen för ”att på något sätt misshandla honom utan några åsyna vittnen”. När 32-åringen skär offret i halsen säger han ”du ska dö bögdjäv!” Bergsjömannen levde en stund vilket föranledde 22-åringen att trycka en kudde över huvudet för att kväva honom. Efteråt sa 32-åringen ”det är ingen fara, det var bara en bögdjäv!”. Ändå skriver Tingsrätten i sin dom ”*Det kan inte anses utrett att (32-åringen) bragt (Bergsjömannen) om livet på grund av dennes sexuella läggning i allmänhet utan fastmer som en följd av att (Bergsjömannen) gjort oönskade närmanden mot honom*”.<sup>108</sup>

<sup>106</sup> Min kursivering.

<sup>107</sup> Min kursivering.

<sup>108</sup> Min kursivering.

Begången brott för 32-åringen: Mord och grov stöld. Lagrum: 3 kap 1 § Brottsbalken och 8 kap 4 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse tio år.

Begången brott för 22-åringen: Grov stöld. Lagrum: 8 kap 4 § Brottsbalken. Påföljd: Skyddstillsyn.

**”Värmdömannen”. Dom 1999-06-10.** En förmögen 54-årig man boende på Värmdö blir misshandlad och rånad av fyra unga killar med utländsk bakgrund.

Den 54-årige Värmdömannen får oväntat besök av den 20-årige killen AS med utländsk bakgrund, som han känner sedan tidigare. När Värmdömannen går för att möta AS blir han överfallen i sin villa av ytterligare tre unga killar med utländsk bakgrund. Tillsammans tvingar de av Värmdömannen alla kläderna utom kalsongerna, de binder honom och misshandlar honom i två timmar, även könsorganet. Våldet var för att avtvinga Värmdömannen nyckeln till sitt värdeskåp och koden till bankkort, vilket han till sist gav dem. Killarna lämnar sedan Värmdömannen bunden med huvu i källaren och med dödshot om han anmälde dem. De fyra killarna tar med sig värdesaker från huset och hämtar ut pengar på kortet. I Tingsrätten försöker man även fastställa vilka som var med förutom AS, som Värmdömannen kände igen. Värmdömannen uppger i Tingsrätten att han känt ”(AS), i ungefär tre år. Han lärde känna (AS) genom en god vän, som (Värmdömannen) inte velat namnge, och (AS) har utfört en del arbete åt (Värmdömannen). Uppskattningsvis har (AS) varit hos (Värmdömannen) fem gånger, ca 10 minuter vid varje tillfälle. (AS) har inte alltid kommit ensam. En gång var (OKI) med och en annan gång var (FS) med. (Värmdömannen) har lärt känna (FS) genom samme gode vän som han lärt känna (AS). Sammanlagt kan (Värmdömannen) ha gett (AS) 5.000 kr”. AS berättar att han lärde känna ”(Värmdömannen) genom en person vid namn (B) för ca tre år sedan och började efter hand fixa unga killar till (Värmdömannen). Vid olika tillfällen har (OKI), (FS) och (F) varit med ute hos (Värmdömannen)”. (FS) uppger att vid ”besöken hos (Värmdömannen) har han fått pengar av denne”. Ett vittne som sett dem uppger att de ”verkade vara välvärdade mörkhyade ungdomar, invandrare”. Intressant är att som sista mening efter varje förhör med ungdomarna står det att ”(AS) är inte bög”, ”Han är inte bög”, (OKI) är inte bög” och ”Han är inte bög”.<sup>109</sup>

Begången brott för 20-åringen AS: Grovt rån. Lagrum: 8 kap 6 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse tre år. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 7 § 1 st Brottsbalken.

Begången brott för 22-åringen FS: Åtalet ogillas. (Tingsrätten ansåg att det inte var tillräckligt klart att han var en av gärningsmännen).

Begången brott för 22-åringen OKI: Grovt rån. Lagrum: 8 kap 6 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse fyra år.

Begången brott för 20-åringen MA-H: Åtalet ogillas. (Tingsrätten anser att det inte är tillräckligt klart att han var en av gärningsmännen).

**”Konstnären”. Dom 1997-09-03 (HD 97-11-25).** En 60-årig känd konstnär blir överfallen vid urinoaren (s.k. Kabinettet) i Allén i Göteborg, en känd mötesplats för homosexuella, av två män, 24 och 17 år gamla.

Konstnären hade varit på en restaurang i Haga och var på väg hem. Samtidigt var 24-åringen och 17-åringen tillsammans på väg hem efter en kväll i ett större sällskap. Där bland annat huvudansvarige för mordet på John Hron var med (mordet inträffade senare samma sommar). De båda männen hade festat, men kom slutligen inte in på fler ställen. På vägen hem föreslog 24-åringen att det skulle gå till kabinetten ”eftersom han visste att homosexuella och narkomaner brukar befinna sig där”. 24-åringen uppger vidare i Tingsrätten att han ”hade ingen uppfattning om varför (Konstnären) befann sig på platsen men tyckte att denne inte borde vara där, eftersom det inte var någon lämplig plats att befinna sig på”. Vid urinoaren blev Konstnären överfallen med sparkar och knytnävslag. 24-åringen eller båda hoppade på hans ansikte, huvud och bröst. Konstnären blev så svårt

<sup>109</sup> Min kursivering.



misshandlad att han dog någon dag senare. Rättegång hölls först två år senare. Ett av vittnena som bidrog till att finna männen hade då träffat 17-åringen på en semesterresa i Turkiet, där 17-åringen berättat att han varit vittne till mordet. Vittnet uppger att 17-åringen sa att "misshandeln skulle skett av en pedofil"<sup>110</sup> som antastat den andre gärningsmannens lillebror". Under rättegången skyller de båda männen på varandra. 24-åringen erkänner att han började och avslutade misshandeln, men inte i avsikt att döda.

24-åringen var tidigare dömd för mord på en person som befann sig i närheten av en klubb för homosexuella. Han hade nazistiska idéer och umgicks med kamrater som delade dessa idéer. Självt uppger 24-åringen att hans kompisar befann sig i "kokongstadiet", själv hade han vuxit ifrån den ideologin. Han var inte negativ till att bära vapen. 17-åringen uppger i tingsrätten att "det finns en hel del nynazister i hans hemtrakter och det fanns även sådana i hans bekantskapskrets vid den aktuella tidpunkten. Han har själv aldrig varit medlem i någon nynazistisk organisation eller deltagit i några nynazistiska aktiviteter och har inte heller varit rasist eller emot homosexuella. 17-åringen har inte varit skinnskalle, även om han bar kängor med stålhatta, vilket var fråga om ett ungdomsmode. 17-åringen hade läst en bok om extremhögern "För ett ökat våld mot homosexuella", utgiven av bl. a. (24-åringen). Han kände till att (24-åringen) var en huvudfigur i något som kallades Svarta orden, vilket enligt vad (17-åringen) visste, var en slags kyrka som sysslade med en blandning av nazism och asatro. 17-åringen kände också ryktesvis till att (24-åringen) tidigare dömts för mord".<sup>111</sup> Trots detta nära umgänge beskrev sig 17-åringen som "ideologiskt ointresserad och helt främmande för våld".

Tidningar beskriver att det skett "märkliga turer" eftersom bland annat teknisk bevisning försvann och att detta kunde kopplas till att 17-åringen var son till en polischef. Hovrätten anmärker att "sprayburken har senare försvunnit eller förstörts på polisens tekniska rotel. Något beslagsprotokoll har inte upprättats". Slutligen bör nämnas en 22-årig flickvän till 24-åringen. Åtalet mot henne för skyddande av brottsling ogillades eftersom hon betraktades som närstående och enligt 36 kap 3 § Rättegångsbalken inte skyldig att vittna mot 24-åringen. Hon uppger att "hon var livrädd för (24-åringen) och vågade inte säga emot honom eller tala om för polisen vad som hänt. Trots detta var hon förälskad i honom även efter det han brutit upp deras förhållande. (24-åringen) har hotat henne och även slagit henne".<sup>112</sup>

Begänget brott för 24-åringen: Mord, misshandel och brott mot vapenlagen. Lagrum: 3 kap 1 § Brottsbalken, 3 kap 5 § Brottsbalken och 1 § 1 st 5 p och 37 § vapenlagen (1973:1176) och 1 kap 3 § och 9 kap 1 § vapenlagen (1996:67). Påföljd: Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Begänget brott för 17-åringen: Skyddande av brottsling. Lagrum: 17 kap 11 § och 2 st Brottsbalken. Påföljd: villkorlig dom och 100 dagsböter å 30 kronor.

**"Ishockeyspelaren". Dom 1995-05-11 (HD 1995-08-30).** En 19-årig man, med nazistiska sympatier, mördar en känd ishockeyspelare med 64 knivhugg/knivstick i bröstet, ansiktet, huvudet och ryggen.

19-åringen tillbringar tiden efter arbetet med att umgås med kamrater och i sällskap med dem dricka alkohol och ta amfetamin. Han går sedan, med en jacka som han lånat av en kamrat, tillsammans med sina kamrater till en pub där han inte kunde komma in i sin egen bomberjacka. 19-åringen berättar i Tingsrätten att han "har kniv på sig, såsom han brukar, eftersom han blivit hotat många gånger". På vägen hem slår han följe med en ishockeyspelare, som var "ordentligt berusad, men inte redlös". De snackar lite fyllesnack tills ishockeyspelaren säger "Fan vad snygg du är". Därefter "tog han ett kraftigt grepp runt huvudet på (19-åringen) och drog ner honom mot sitt mellangärde samtidigt som han med munnen nära örat på (19-åringen) sade: 'Vill du suga min kuk'. (Ishockeyspelaren) hade inte knäppt upp kläderna eller något liknande. (19-åringen) blev ursinnig och 'flippade ut'.

<sup>110</sup> Pedofil används synonymt med homosexuell av nynazister.

<sup>111</sup> Min kursivering.

<sup>112</sup> Min kursivering.

Han drog fram kniven ur fickan på jackan eller byxorna för att försvara sig”. Så började han hugga 64 gånger på framsidan av kroppen, i ryggen och i huvudet och sprang hastigt därifrån. Rättsläkaren uppger att det finns endast ett litet tecken på motvarnsvåld. Detta menar rättsläkaren ”kan möjligen förklaras av att (Ishockeyspelare) inte var förmögen att värja sig, med en alkoholkoncentration i kroppen av 2,8 promille – på nedåtgående – vilket är på gränsen till akut alkoholförgiftning. I ett sådant tillstånd går det inte att utföra några mera koordinerade rörelser; de flesta människor är ‘utslagna’ vid denna nivå på alkoholpåverkan och kan bara ‘drulla omkring’”. Det anmärkningsvärda är att det är just denne ”utslagne” Ishockeyspelaren som sekunderna innan hållit den dessutom något längre 19-åringen i ett sådant ”järngrepp” att 19-åringen känt trängt läge. Ett förfarande som verkar omöjligt.

19-åringen berättar för den första kamrat han träffar att han ”huggit ner en bög som försökt kyssa honom”. I Tingsrättens domslut sammanfattas 19-åringens argument med *”att hans handlande inte har något samband med att han är medlem i en skinheadgrupp, som hävdar nationalsocialistiska idéer. (19-åringen) tycker liksom gruppen illa om homosexuella, eftersom han menar att dessa demoraliserar samhället. Det kunde vara riktigt att han vid något förhör sagt att homosexuella borde sättas på en öde ö och smitta ner varandra så att de dör. Han tycker dock ännu sämre om invandrare, främst araber, turkar och negrer. Vid det aktuella tillfället hade (19-åringen) inte varit klippt eller klädd som skinheads brukar se ut, utan hade haft normal kortklippt frisyr och varit iförd kamratens beigefärgade jacka”*.<sup>113</sup> 19-åringen hade vid tiden för dråpet skyddstillsyn för grov misshandel ”förövad på liknande sätt som i förevarande mål” genom att sticka kniven i ryggen på en färgad jämnårig yngling.<sup>114</sup>

Begången brott: Dråp. Lagrum: 3 kap 2 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse åtta år. Andra lagrum som åberopas: 29 kap 2 § 2 p, 3 § 1 st 1 p och 7 § 1 st Brottsbalken samt 34 kap 1 § 1 st 3 p och 2st samt 6 § 3 st Brottsbalken.

**”Ehrensvärdsmannen”. Dom 2000-10-30 (HD 200-12-28).** En man på 69 år blir knivdödad och en 60-årig man skadad av en 21-årig man i en lägenhet vid Ehrensvärdgatan, Stockholm.

Den 69-årige och 60-årige mannen hade träffats via ”Heta linjen” och känt varandra i ungefär två år. Männan var bisexuella och hade familjer bredvid som inte kände till förhållandet. 69-åringen får kontakt med 21-åringen via Heta linjen och bjuder hem honom. 21-åringen uppger i Tingsrätten att ”han och (Ehrensvärdsmannen) talade om sina sexuella preferenser på Heta linjen. Det var inte tal om betalning för några sexuella tjänster. – Han har inte ägnat sig åt gruppsex men är inte främmande för det. Han föredrar inte anala samlag men har erfarenhet av sådana”. 60-åringen var inte informerad om 21-åringens närvaro vid deras träff förrän han kommit till lägenheten. Väl samlade ”klädde alla tre männen av sig, lade sig på sängen och påbörjade vissa sexuella aktiviteter”. När Ehrensvärdsmannen ligger över 60-åringen för analsex, springer 21-åringen upp, hämtar en kniv, börjar hugga med den och tumult uppstår. 60-åringen passar på att ta kniven och gömmer sig på toaletten där han hör fortsatt aktivitet från lägenheten. 60-åringen blir kvar där tills polis kommer. Hovrätten skriver att ”(Ehrensvärdsmannen) har berövats livet genom att han tilldelats mer än sextio knivhugg eller knivstick fördelade över stora delar av kroppen och i vissa fall utdelade med betydande kraft”. Samt att ”allt talar för att händelseförloppet inte varit kortvarigt. (Ehrensvärdsmannen) har uppenbart kämpat för sitt liv och därunder tillfogats svårt lidande och känt dödsångest. (60-åringen) har åsamkats en livshotande skada genom att han har riskerat att förblöda”.

21-åringen som är homosexuell uppger enligt Tingsrätten att ”efter cirka fem minuter började (Ehrensvärdsmannen) smeka hans lår. Han närmast flög upp ur soffan eftersom han kände sig mycket kränkt över att (Ehrensvärdsmannen) tafsade på honom. /.../ (Ehrensvärdsmannen) och (60-åringen) klädde av sig och inledde sexuella aktiviteter med varandra i soffan. Han blev upphetsad av det han såg och klädde av sig samtliga sina kläder

<sup>113</sup> Min kursivering.

<sup>114</sup> Min kursivering.

och lade sig på sängen för att onanera. /.../ (Ehrensördsmanen) utförde då oralsex på honom, men då han sade ifrån slutade denne”. Vid husrannsakan hos 21-åring fann man ett kuvert med körkort, bankkort, m.m. från männen. Mot bakgrund av detta resonerar Tingsrätten följande. ”Eftersom (21-åringen) helt förnekat gärningarna är det svårt att avgöra hans motiv till dem. /.../ Utredningen har visat att han befann sig i en akut ekonomisk situation. Han hade lurat sin sambo och underlåt att betala hyran. /.../ Det är uppenbart att avsikten med kontakten mellan (Ehrensördsmanen) och (21-åringen) på Heta linjen var att de skulle ha sex. Huruvida betalningen härför skulle utgå är ovisst. (21-åringen) synes däremot inte ha väntat sig två äldre män. Han har sagt att han skulle finna det direkt motbjudande att ha sexuell kontakt med någon över 50 år. Vidare har det framkommit att han inte tycker om analsex. *Det är möjligt att (21-åringen) funnit situationen i lägenheten så obehaglig att han totalt förlorat behärsningen och att han därför utdelat de besinningslösa knivhuggen*, men med den inställningen han haft i målet saknas möjlighet att bedöma detta”.<sup>115</sup>

Begänget brott: Mord och försök till mord. Lagrum: 3 kap 1 § och 3 kap 1 § och 11 § samt 23 kap 1 § Brottsbalken. Påföljd: Fängelse fjorton år. Andra lagrum som åberopas: 26 kap 2 § 2 st 3 p Brottsbalken.

### **”Algeriern”. Dom 1998-07-06 (HD 1998-09-25).** En 20-årig kille med utländsk bakgrund och en 22 år kille, skjuter ihjäl en 36-årig algerisk man i Keillers park i Göteborg.

De båda yngre männen var satanister. De hade festat i två dygn med alkohol och amfetamin och så tidigt på morgonen efter ett besök på en stripklubb stöter de på Algeriern som visar intresse för satanism. Algeriern ställer frågor men blir efterhand, enligt de yngre männen, påstridig och efterhängsen. 20-åringen, som har utländsk bakgrund, uppger i Tingsrätten att när ”(Algeriern) tog (20-åringen) i nacken slog han bort handen men förstod inte då att (Algeriern) var bög. *Han tycker illa om bögar men vill inte döda dom för det*”.<sup>116</sup> De försöker skaka av honom men hamnar till slut på samma spårvagn. 22-åringen uppger i Tingsrätten att ”när (Algeriern) sträcker sig fram mot (22-åringens) solglasögon tog (22-åringen) av dem och räckte dem till honom. När (Algeriern) sedan ville sätta tillbaka dem i (22-åringens) hår blev (22-åringen) arg. Han tyckte det var obehagligt. (Algeriern) bad om ursäkt. Strax härefter tog (Algeriern) på (22-åringens) hand och sade att han tyckte (22-åringen) var snygg. (22-åringen) ryckte åt sig handen. Han blev mycket upprörd. Han ’kokade’ och tyckte det var vidrigt. Det var nära att han då slagit till (Algeriern)”. Detta närmande gör att de åker till 22-åringens bostad för att hämta en pistol för att bege sig till Ramberget. Väl framme på Ramberget, till skillnad från tidigare, låtsas 22-åringen ”som inget när (Algeriern) tog honom i håret och avvisade inte (Algeriern) längre”.

Det är oklart vem som sköt det första skottet i ryggen och sedan efterföljande skott i huvudet på nära avstånd. Båda männen döms för gärningen. 22-åringen ger två versioner om händelsen. Dels att ”han (Algeriern) varit jobbig och följt efter, *att de tänkt döda honom men inte visste när* och därför låtit honom följa med hem, att han tagit pistol och elpistol med sig från bostaden, att de gått till Ramberget, ...”.<sup>117</sup> Dels att ”han insett att (Algeriern) var bög, *att (Algeriern) gjort närmanden mot honom, att han följt efter till (22-åringens) bostad, att (22-åringen) blivit rasande, att han tagit med sig båda vapnen till Ramberget, ...*”.<sup>118</sup> Förklaringen till att han ändrat sig var att ”han ville inte dra in det homosexuella eftersom det är så vanhedrande att bli utsatt för sånt. Han sade också att det var ett offer till satan eftersom han hört (20-åringen) säga efteråt att man ’kunde se det som det’”.<sup>119</sup>

Tingsrätten skriver i sin dom att ”(22-åringen) har haft en *beredskap*, en avsikt, att öva våld mot (Algeriern) när han gått upp till Ramberget. Denna *beredskap till våld* har inkluderat någon form av användning av vapnet. Han har varit inställd på ett ’dubbelt angrepp’ genom

---

<sup>115</sup> Min kursivering.

<sup>116</sup> Min kursivering.

<sup>117</sup> Min kursivering.

<sup>118</sup> Min kursivering.

<sup>119</sup> Min kursivering.

att ta med sig två vapen. Han har varit rasande”.<sup>120</sup> Hovrätten skriver ”Dessa omsändigheter ger betydande stöd för att de båda haft *en mental beredskap för dödande*”<sup>121</sup>.

22-åringen hade tidigare varit med i True Satanist Horde (TSH) men anslöt sig till 20-åringens organisation Misantropiska Lucifer Orden, MLO, och var ”bröder”. En gemenskap där man, enligt Tingsrättens dom, följer ”hedersregler”, är ”lojal mot sin broder” och ”beredd att dö för sin broder”. I samband med att byta organisation har han känt sig hotat och därför hade han året innan köpt ett gevär och en revolver, samt inhandlat tårgas och elpistol i Berlin.

Begånget brott för 20-åringen: Mord, ringa misshandel, misshandel, brott mot griftefrid och vapenbrott. Lagrum: 3 kap 1 §, 3 kap 5 § och 16 kap 10 § Brottsbalken samt 2 kap 1 § a och 9 kap 1 § 1 st jämte 2 § d Vapenlagen (1996:67). Påföljd: Fängelse tio år.

Begånget brott för 22-åringen: Medhjälp till mord, olovlig körning, grovt rattfylleri, grovt vapenbrott och ringa vapenbrott. Lagrum: 3 kap 1 § och 23 kap 4 § Brottsbalken, 3 § 1 st 2 p och 4a § trafikbrottslagen (1951:649), 1 kap 2 §, 3 §, 5 §, 2 kap 1 § samt 9 kap 1 § 2 st och 9 kap 1 § 3 st vapenlagen (1996:67). Påföljd: Fängelse tio år.

### 3.3 Dom där åtalet ogillas

Denna händelse har jag tagit med som exempel på hur svårt det är att ”bevisa” icke-fysiskt homofientligt våld.

**”Östersundsmannen”. Dom 2002-10-03, åtalet ogillas.** En 45-årig man från Östersund utsätts för hot av två killar, 23 och 22 år, på väg hem från en bar vid 23.30.

Östersundsmannen var på väg hem när en okänd person sa ”att homosexuella borde inte få finnas till och de tillhör inte rasen”.<sup>122</sup> Personen nämner att Östersundsmannen har ”tafsat” på 23-åringen och Östersundsmannen ser att 23-åringen står bredvid. Östersundsmannen säger i Tingsrätten att han 3-4 år tidigare har ”tafsat på (23-åringen) men då denne sa ifrån och bad honom lämna dennes lägenhet hade han accepterat det och gjort så”. Den aktuella kvällen blev det en högljudd diskussion och då Östersundsmannen visste att 23-åringe ”sympatiserade med nazisterna kände han en oro i kroppen”. Han sprang ifrån platsen med 23-åringen efter sig. När han sa att han skulle ringa polis lämnade 23-åringen platsen. 23-åringen uppger att ”han ville ha en förklaring till varför (Östersundsmannen) några år tidigare kladdat på honom.

Det blev en högljudd diskussion under vilken han kan ha sagt att han inte gillade bögar”. 22-åringen säger att han la sig i diskussionen och ”framförde sin syn på saken att homosexualitet är en sjukdom som (Östersundsmannen) borde söka vård för”. Tingsrätten menar att eftersom de tre lämnat motsägelsefulla uppgifter och på grund av denna osäkerhet inte kan ”anses visat att (23-åringen) och (22-åringen) vid tillfället fällt yttrande som var ägnade att hos (Östersundsmannen) framkalla allvarlig fruktan för dennes egen säkerhet skall åtalet ogillas”. Värt att nämnas är att 23-åringen vid samma rättegång blir dömd för grovt rattfylleri, olovligt innehav av sprit och olovlig försäljning av alkoholhaltiga drycker.

---

<sup>120</sup> Mina kursiveringar.

<sup>121</sup> Min kursivering.

<sup>122</sup> Min kursivering.

### 3.4 Polisanmälan utan dom

Vidare vill jag använda en polisanmälan, för att belysa ett fenomen som inte kommer fram i de andra.

**”Mobilkillen”**. Anmälan 2002-06-09 (Stockholms län). En okänd gärningsman skickar hotfulla sms på persiska till en 20-årig studerande.

En 20-årig kille, Mobilkillen, får hotelser per sms. I de detaljerade meddelandena skriver den okände gärningsmannen att han ska döda Mobilkillen, slå sönder skallen på honom med batong, bränna honom och lägga askan i en burk, *samt våldta honom*.<sup>123</sup> Mobilkillen får 5-6 sms per dag och vid anmälningstillfället har han loggat ner meddelandena på diskett. Det blir åtta A4 sidor fulla med hot i olika former. Mobilkillen är chockad, rädd och tycker vardagen blivit jobbig. Han misstänker att förövaren kan vara en tjejkompis pojkvän, som båda kommer från samma land i Mellanöstern som han själv. Förundersökningen läggs ner. Teleövervakning är inte möjlig därför att brottet inte kan ge två års fängelse.

### 3.5 Intervjuer av offer

Till sist några berättelser från personer som har blivit offer för homofientligt våld.

**”Trappmannen”**. En 28-årig man blir utsatt för misshandel och försök till rån efter kontakt på Internet med en 19-årig kille. Här följer Trappmannens historia berättad av honom själv.

Jag är 28 år och ganska öppen med min läggning, om inte annat har jag tvingats att bli det efter vad som hänt i och med att jag själv måste kämpa för att få överfallet prövat som det hatbrott det är. Det var genom communityn Sylvester som jag kom i kontakt med personen ifråga. Det var han som helt och hållet tog initiativet. Jag var lite lagom loj på kvällen och skulle åka till Stockholm nästa dag. Han lät mig tidigt förstå att han ville träffas redan till kvällen eftersom han var föräldrafri som han sa. Han hade nickat (utlämnat) vid tillfället och hade inte någon bild på sin sida. Han ville väldigt tidigt att jag skulle ringa honom och gav mig ett mobilnummer flera gånger. Han sa också att han hade en kompis som kunde vara med. Han frågade vad jag ville göra och hela tiden om vi kunde träffas samma kväll. Jag var inte särskilt kåt, men som alla med hormoner såddes ett litet frö att kanske det var någon trevlig. Han var ju i alla fall 19 år och bodde i samma stad som jag. Vad hade man att förlora på att fika med en kille, när man ändå inte hade något särskilt för sig?

Efteråt har jag tänkt på att när han snackade sa han inte kuk utan penis. Det är väldigt ovanligt inom bögvärlden. När vi snackade i telefon frågade jag, som alltid, olika typer av frågor för att få någon slags koll på vad det var för en person. Han sa att han brukade vara i Göteborg på gayställen och att han hade träffat killar genom en gaytelefonchatt. Det lät helt trovärdigt och inte alls konstigt. Jag sa att jag kunde gå med på en fika men lovade inte något mer. Vi kom överens om att jag skulle ringa när jag kom till en gata i hans bostadsområde med min bil. Det var aldrig tal om att han skulle komma till mig och det hade han inte fått i vilket fall. Han frågade aldrig om vad jag gjorde eller vilken adress jag hade. Även det hade han fått gå bet på för jag hade inte berättat det i så fall. När jag ringde honom sista gången så skulle det bara ta 5 minuter för honom att komma till platsen som han tyckte vi skulle ses på. Efter det gick det inte att nå honom på telefon mer.

När jag kom till platsen, vid 23-tiden, där jag trodde det var vi skulle ses såg jag de tre (alltså de som jag sedan blev nerlagen av) stå och snacka i närheten av brottsplatsen. När jag sedan träffade personen var första frågan vilken bil som var min. Han visade sedan vägen dit vi skulle gå och var angelägen om att det inte var långt utan bara något hus bort.

---

<sup>123</sup> Min kursivering.

Han var inte invandrare och inte alls snygg. Första intrycket var att han var någon slags kille som går i gympabyxor hela dagarna. Jag visste redan när jag såg honom på plats att det inte skulle bli mer, men en fika kunde man ju ta, så man inte "sårade" honom som var så ung.

Själva misshandeln gick snabbt. Vi skulle gå hem till honom via en lång trappa. På väg upp möter vi de två killarna, i 20-års åldern, jag tidigare sett på väg ner. När de passerat, märkte jag att de vände om och 19-åringen stannade till, samtidigt fick jag ett metallrör i huvudet. Jag ramlade men lyckades komma upp på benen och sprang med alla tre efter mig. När jag började skrika vände de om och sprang hem till den jag träffade (har jag förstått nu efteråt eftersom han inte bodde så långt bort). När jag gett min version till polisen och varit på akuten och till slut var hemma igen var jag inte så intresserad av att sova. Jag var upprymd, mest av avsmaken av att de vågade göra något sådant mot mig men även på hur dum och lättlurad jag själv var. Jag hade gjort precis allt de hade planerat (bortsett från att ha kommit undan med alla mina saker). Jag var full av ilska och var tvungen att skriva av mig. Jag satt hela natten vid datorn och skrev ner vad som hänt. Jag la ut det i Sylvester forum och skickade till vad jag trodde var potentiella offer i Jönköping. Jag skrev också mail till Sylvesters redaktion och berättade vad som hänt. Dagarna efter fick jag väldiga mängder med brev från andra på Sylvester och det stärkte mig väldigt mycket. Men jag kan ändå inte säga att tanken på att det var mitt eget fel försvann och att det berodde på min egen översexuella läggning. Bland svaren på nätet var det två som berättade att de hade varit utsatta för vad som verkade vara samma personer och på samma plats. Det hade hänt någon vecka eller några veckor innan, men det var inte något av fallen som hade gått så långt som mitt vad gäller misshandel. I ett av fallen hade slagord som bögiävel och dylikt förekommit liksom förmodad tårgas.

**"Gymnasisten"**. En 20-årig gymnasist blir mobbad främst under sin högstadietid. Här följer en sammanfattning av hans historia.

Gymnasisten är 20 år gammal. Under låg- och mellanstadiet retades kamraterna med honom för att han höll ihop med flickorna och hoppade hopprep etc. På högstadiet började kamraterna kalla honom bögi. Först förnekade Gymnasisten det, men det fick honom att få dåligt självförtroende, istället stängde han av öronen. Han gick på en högstadieskola och skilde ut sig genom snygga kläder, var tjejjig i rörelserna och hade ljus röst, kanske lite fjollig. Det dåliga självförtroendet kom även av att kamraterna adderade andra adjektiv till bögi som ful, äcklig, fet, etc. Lärarna var först inte medvetna om mobbingen och när han berättade om den, visste de inte heller vad de skulle säga eller göra.<sup>124</sup> Familjen visste inget om att Gymnasisten var homosexuell. Han kom ut mellan första och andra året på gymnasiet, mycket beroende på sin syster som hade en homosexuell kompis och förstod att också han var homosexuell. Gymnasisten upplevde det ljusare när han började i gymnasiet. Han blev inte utsatt för så mycket trakasserier, eftersom han utvecklade en "bitchig" attityd. Om någon sa något till honom, gav han tiofalt igen. Gymnasisten lärde sig att säga tillbaka genom att iaktta andra och finna deras svaga punkter. Första gången han fick hjälp, var när han fick kontakt via Internet med en äldre kille på 28 år. Han var då 16 år. De bestämde träff och killen tog med honom till Indigo där han träffade andra. De var aldrig tillsammans, utan 28-åringen hjälpte honom in i homosamhället. Sin information under högstadiet och gymnasiet fick han genom Internet. Det dåliga självförtroendet hämmar honom för han tror alla andra är bättre än honom. Han söker inte jobb för "det finns alltid folk som är bättre än jag". Det påverkar honom hela tiden till exempel med hans pojkvän. "Det finns andra pojkar som är vackrare än jag därför vill han dumpa mig". De gör även att han känner sig

---

<sup>124</sup> Detta trots att det i Skollagen (1985:1100) § 2 p. 2 står att den som verkar inom skolan *skall* särskilt aktivt "motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbing och rasistiska beteenden". Samt i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), 2 kap Mål och riktlinjer, står det att alla i skolan *skall* "aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper" och läraren *skall* "uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling".

tillbakadragen när det är för mycket nya killar, men inte när det är nya tjejer. Han menar att man inte får något gratis som ung bög, man får hela tiden arbeta för informationen. Han vågade till exempel inte läsa information om homosexualitet hos skolsköterskan om någon skulle se en. Informationen om homosexualitet i till exempel biologiböckerna är nästintill obefintlig.

**”KB-killen”.** En 24-årig kille från Malmö blir bunden, misshandlad och rånad i sitt hem. Jag nedtecknade hans berättelse som följer.

En 24-årig kille hade varit på Kulturbolaget (KB) i Malmö den 12 april 2003 fram till de stängde klockan tre. På vägen hem köpte han några frallor för att sedan bege sig hem och passerade RFSL-klubben Indigo. Utanför klubben ser han fyra killar som smågruffar med varandra. När KB-killen kommer närmare är det som han uppfattar tre invandrarkillar, runt 20 - 22 årsåldern, som knuffar en ”svenskliknande kille” som har gipsad fot och kryckor. En något äldre kille fanns med från början, men försvann från platsen. KB-killen börjar diskutera med dem och säger att de inte ska bråka. De frågar då om han är bög och han säger ja. KB-killen försöker hjälpa killen som är gipsad, ger honom en puss och tar honom ifrån de andra. Den gipsade killen, i fortsättningen kallad Gipset, säger att han är bisexuell. Gipset är 21 år och bor i en stuga utanför Malmö. Gipset följer med hem. Ju mer de pratar, ju mer bryter Gipset, vilket får KB-killen att uppfatta det som att Gipset inte är svensk. Där gör KB-killen i ordning frallorna och lämnar Gipset ensam i rummet. Sedan de ätit tar Gipset av sig kläderna och KB-killen fattar att han vill ha sex. KB-killen hade inte gjort någon sexuell invit, utan Gipset gjorde inviten. Gipset sitter på sängen med erigerad penis som blir slak. Gipset säger att han tänker om han får binda KB-killen. KB-killen har inte varit med om det tidigare, men tänker – ok! KB-killen tänker inte att det skulle vara något farligt. Han brukar ragga heterokillar, mest för hängel på klubbar, men även för sex hemma hos sig. Han har inte varit utsatt för något våld tidigare och har inte tänkt i de banorna. KB-killen tar även av sig sina kläder.

Gipset vill först binda upp KB-killen, men när inte det är praktiskt genomförbart på grund av sängens konstruktion ber han KB-killen ställa sig på golvet. Gipset binder KB-killens armar bakom ryggen med hans bälte. Sedan tar han sitt eget skärp och binder fast armarna runt magen, men det blir så kraftigt så KB-killen reagerar. KB-killen vänder huvudet och säger: ”Vad gör du” och får direkt ett knytnävslag i ansiktet. Sedan får han ett par till. Gipset hotar honom med att han ska slå ihjäl honom. KB-killen säger att hans kamrat bor i lägenheten vilket gör Gipset ännu mer aggressiv och slår nu även med kryckan. KB-killen blir omtumlad och försöker ta sig därifrån. Gipset tar på sig kläderna samtidigt som KB-killen passar på att gå in till kamraten han delar lägenhet med och som är där med sin pojkvän. De ringer polisen. Gipset står nu ute i hallen med knivar från köket som han hotar med. Samtidigt säger att han ”var tvungen att göra det” och springer sin väg. KB-killen uppfattar det som att Gipset gjort detta tidigare. En stund senare skriker Gipset utanför fönstret att han vill ha sin jacka som de slänger ner, för de vill inte ha något med honom att göra.

Så kommer polisen. En polis står i den öppna dörren och den andre står bakom. Den förste polisen vänder sig om och säger ”Bögar”. KB-killen frågar vad han säger och polisen upprepar ”Bögar”. ”Vad fan säger du!” säger KB-killen. Kamratens pojkvän hör samtalet. KB-killen pekar på gården och säger att Gipset sprang åt det hållet. Polisen säger ”Vi ringer om vi hittar honom”. På morgonen får KB-killen, av grannfrun, tillbaks en väska som han hade sina saker i. Han hade plånbok, mobil och freestyle. Gipset hade enbart tagit mobilen och slängt väskan i deras trädgård. KB-killen och kamraten går senare ner till polisen för att anmäla och finner att det inte finns någon rapport om händelsen dagen innan. Polisen i receptionen säger att sådant kan de inte registrera, eftersom det sker två mord om dagen i Malmö. KB-killen har fått hjälp genom sina vänner att prata ut om händelsen ett flertal gånger.<sup>125</sup>

---

<sup>125</sup> KB-killen fick hjälp att anmäla polisens agerade.

**”Utkastad Son”**. En 17-årig pojke blir utkastad från hemmet när hans ensamstående mor får reda på att han är homosexuell. Följande är en sammanfattning av händelsen.

En 17-årig pojke blir kär i en annan pojke och bestämmer sig för att ta hem pojkvännen. När modern ser pojkvännen och förstår att sonen är homosexuell, så slänger hon nästan handgripligt ut sonen tillsammans med pojkvännen. Utkastad Son söker sig till socialtjänsten som inte förstår varför han inte kan bo hemma. De hänvisar honom till ett kommunalt härbärke där han får bo tillsammans med hemlösa, alkoholister och narkomaner, alla äldre än honom. I denna miljö ska han fortsätta sina studier på gymnasiet.<sup>126</sup>

Med denna ganska långa belysning av företeelsen utifrån ovanstående domar, anmälningar och intervjuer, kallat underlaget, ska vi nu se på vad för ett slags fenomen som framtonar.

---

<sup>126</sup> Socialtjänsten bryter mot Socialtjänstlagen som i 5 kap. 11 § säger att Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Efter förslag i prop. 2000/01:79 har Socialnämndens ansvar utsträckts till att omfatta alla som utsatts för brott och deras anhöriga. Socialtjänsten bryter även mot FN:s Barnkonvention som gäller alla under 18 år. Hade man handlat på samma sätt om det var en flicka?



## 4. Analys av underlaget

Utifrån de 20 fall som finns i underlaget ska vi försöka undersöka förövare och brottsoffer för att se om vi kan finna några ledtrådar till fenomenet, ”homofobiska brott” eller homofientliga brott som jag kallar det. Förutom underlaget kommer jag att även stödja mig på mitt övriga material och speciellt följande undersökningar:

1. *Hatred, Murder and Male Honour. Anti-homosexual Homicides in New South Wales, 1980–2000.* Den australiensiska sociologen och antropologen Stephen Tomsen studerade alla mord som var resultat av homofobiskt hatbrott under tiden 1980 till 2000 i New South Wales, Australien. Han fann 74 mord som han analyserade i detalj.
2. *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott.* Eva Tiby baserar sin doktorsavhandling på ett antal kvalitativa, kvantitativa och litteratur studier. Undersökningar som skedde 1995-1996 i Stockholm och 1996-1999 i övriga Sverige med bland annat enkäter från 3000 personer, ett 50-tal djupintervjuer och ett 30-tal domar med hatbrottsmotiv.
3. *The experience of violence and harassment of gay men in the city of Edinburgh.* Colin Morrison och Andrew MacKay vid The TASC Agency genomförde 1998 en studie om homofientligt våld mot homosexuella män byggd på intervjuer av myndigheter, organisationer och homosexuella i Edinburgh.

Vid genomgången av underlaget har jag utgått från några teman som framträtt som viktiga när jag läst igenom underlaget, texter och utskrifter av intervjuerna. Under varje tema har jag, om det varit möjligt, först presenterat temat tillämpat på förövaren, för att sedan tillämpa det på offret. Vissa teman har jag även gjort en inledning till. Låt oss börja med det första, oftast vanligaste, temat om ålder, biologiskt kön och etnisk bakgrund.

### 4.1 Ålder, biologiskt kön och etnisk bakgrund

#### *Förövaren*

Förhållandet i underlaget pekar ensidigt på att alla förövarna är ungdomar eller unga vuxna. Företeelsen handlar i huvudsak om ett manligt fenomen. Vi har bara en kvinnlig förövare, den ensamstående mamman i den Utkastade Sonens fall. Samma förhållande finner vi i Tomsens undersökning. Av de 55 mord som var lösta kunde han finna 92 möjliga förövare eller medförövare, av dessa var 65 förövare under 25 år, varav 23 var under 20 år.<sup>127</sup> Vidare framkom att huvuddelen av de undersökta förövarna är unga män, vilket enligt författaren även bekräftar tidigare amerikansk, holländsk och brasiliansk forskning. Av alla fall i Tomsens undersökning, var det bara fyra kvinnor inblandade, varav två tonåringar och två 20-åringar. I inte något av fallen handlade flickorna på egen hand, utan agerade som flickvän till nyckelpersonen. Samma förhållande finns i Tibys undersökning. Den visar att 60 % av förövarna var mellan 15 och 25 år och 82 % av dem var män (7 % kvinnliga och 11 % blandat både män och kvinnor).<sup>128</sup> Morrisons & MacKays undersökning nämner inget om förövarnas ålder, men kommer fram till att det är mest män som är förövare.

När det gäller förövarnas etniska bakgrund verkar detta inte vara länkat till enbart svensk etnisk bakgrund. Bland annat, i händelsen med Lokföraren, är det två 17-åriga killar med utländsk bakgrund som binder och rånar en 26-årig man med svensk etnisk bakgrund. Samma förhållande finns i fallen med Värmdömannen, Mobilkillen och KB-killen. I fallet med Algeriern är det en 21-årig kille med svensk etnisk bakgrund och en 23-årig kille med utländsk bakgrund som skjuter ihjäl en 36-årig man från Algeriet. I övriga 15 händelser

---

<sup>127</sup> Tomsen 2000:18.

<sup>128</sup> Tiby 1999:153.

(74 %) är förövarna män/kvinna med svensk etnisk bakgrund. Nästan samma förhållande kommer fram i Tibys material, som visar att 20 % av fallen begicks av förövare med utländsk bakgrund. Varken i Tomsens eller Morrisons & MacKays undersökningar nämns något om förövarnas etniska tillhörighet.

### **Offret**

Underlaget visar på att det mest förekommande brottsoffret är en äldre man när det gäller brott som är begångna i hemmet, som i fallet med Bergsjömannen. När det gäller offentliga platser är det företrädesvis en jämnårig eller en något äldre man, det senare i fallet med den 35-årige Kulturpersonen. Endast i fallet med Svärdsjöpojken är två av de tre pojkarna äldre än honom, de är ett respektive tre år äldre än offret. Tomsen fann dessutom att de flesta offren vid homofientliga mord, var äldre än vad som gällde för andra mord. Nästan alla i hans undersökning var medelålders eller äldre män, med en topp kring 30 till 40 år.<sup>129</sup>

Tiby skriver att 20 % av de lesbiska kvinnorna och 30 % av de homosexuella männen någon gång har blivit utsatta för brott på grund av sin homosexualitet.<sup>130</sup> Dessutom skriver hon att 23 % av offren var under 30 år, 26 % av dem mellan 31 och 40 år och 36 % var 51 år och över. Vad mer är, påpekar Tiby, att de yngre ännu inte har hunnit bli utsatta för så mycket våld som de äldre. Vidare hävdar hon att ”de äldre åldersgrupperna sammantaget har en högre utsatthet än den yngsta, men den yngsta har en mer aktuell utsatthet”.<sup>131</sup> I detta sammanhang liksom i många andra är det viktigt att klart förstå skillnaden mellan anmälda och oanmälda brott. I andra brottsofferstudier som Tiby refererar till framgår att yngre homosexuella eller bisexuella mellan 16 och 24 år är mer utsatta för hot och våld än andra kategorier.<sup>132</sup> Morrison & MacKay menar att det är mest homosexuella män som upplever en oproportionell stor del av fysiskt våld och hot och en stor del av det förblir oanmält.<sup>133</sup>

En grupp som inte ska glömmas är de ungdomar som växer upp i homofientliga familjer, bland annat de som utsätts för hedersrelaterat förtryck, hot och våld. Tiby hävdar att det vanligast förekommande är att förövaren är en bror eller far. I vårt underlag är det en mor. I en studie som Tiby citerar, hade 16 – 41 % av de homosexuella upplevt verbalt våld och 4 – 8 % hade upplevt fysiskt våld i familjen.<sup>134</sup> En bidragande orsak kan vara att ”komma ut” åldern dramatiskt sjunkit och ungdomar idag ”kommer ut” redan på grundskolans högstadium.

### **Kommentar**

Vår homofientliga företeelse sker så gott som uteslutande inom gruppen män. Med andra ord verkar det röra sig om förhållande mellan män, eller närmare bestämt förhållande mellan olika maskuliniteter och manligt könskonstruerande. Företeelsen sker också nästan helt och hållet i spänningsfältet mellan yngre män som förövare och äldre män som offer, vilket ser ut att ha med makt/vanmakt att göra. Detta spänningsfält verkar vissa gånger utklassa förhållandet mellan män med utländsk bakgrund och män med svensk etnisk bakgrund, andra gånger inte. Det förefaller därmed som att vi också måste ha en dimension av förhållandet mellan majoritets- och minoritetssamhället när vi ska se på företeelsen.

---

<sup>129</sup> Tomsen 2000:17.

<sup>130</sup> Tiby 1999:86.

<sup>131</sup> Tiby 1999:87.

<sup>132</sup> Tiby 1999:80.

<sup>133</sup> Morrison & MacKay 2000:6.

<sup>134</sup> Tiby 1999:79.

## 4.2 Social identitet

### *Förövaren*

Underlaget ger få fakta om förövarnas sociala identitet. Var brotten har skett och förehavanden innan ger möjligen en fingervisning till arbetarklass. De flesta av förövarna är studerande, medan några är arbetslösa eller kriminella. Det ser ut som de står utanför arbetsmarknaden. Många av förövarna i Tomsens undersökning kommer från arbetarklass med begränsad tillgång till arbetsmarknaden och låg social status. Detta förhållande belyses inte av Tiby eller Morrison & MacKay.

Tomsen slår i sin undersökning fast att förövarna var psykologiskt och socialt ”vanliga” personer. Detta faktum, menar han, pekar på att deras uppfattning om sexualitet och våld bottnar i allmänna uppfattningar som påverkas av ungdom, manlig identitet och social klass. Ett förhållande som visar på en vanligt förekommande fallgrop när det gäller hatbrott. Bland annat nämner Tomsen att man i åklagar- och domstolsprotokoll från mord som inte uppklarats, kan finna bevis för ett omfattande stöd för våld mot homosexuella i domstolens närsamhälle.

Tomsen konstaterar även att problemen för det stora flertalet av förövarna ”tyder på allvarlig social fattigdom och marginalisering, istället för psykologisk patologi”.<sup>135</sup> Han konstaterar vidare, att bland de socialt marginaliserade förövarna, var homofientliga motiv och full medvetenhet om offrets sexualitet och sårbarhet grundläggande, även när det gällde behov av att råna.<sup>136</sup> För att förstå förövarna använder Tomsen begrepp som *manlig ära*, *manlig kultur* och *manlig hegemoni*.

Tomsen beskriver utan ironi att några av förövarna hade lärt sig slagsmålsfärdigheter och intresse för våld genom att som ung vara med i Police Boy's Club. I underlaget har vi en son till en polischef, 17-åringen som var med vid mordet på Konstnären.

### *Offret*

I underlagen framkommer ett vitt spektra av brottsoffer, från olika samhällsklasser och miljöer. Ur en heteronormativ synvinkel kan brottsoffren uppfattas som en avvikande *grupp* på grund av sin sexuella läggning. Emellertid finns i underlagets brottsoffergrupp en mångfald av livsstilar, subkulturer, m.m. Det blir därför viktigt att inte se på gruppen av offer som en homogen grupp. Ett förhållande som lyser igenom är att nästan alla verkar vara integrerade i samhället genom arbete. Ett annat är att genom hemlighållande är de mer eller mindre sårbara för brott och våld. Dessutom visar underlaget att personer kan utveckla ett sätt att leva som ”förebygger” trakasserier genom en osynlighet av sin homosexualitet och sina homosexuella relationer. Vi kan inte heller generalisera mellan homosexuella män och kvinnor. Lesbiska är även utsatta för det förtryck som finns mot kvinnor i vårt samhälle. Varken Tomsen, Tiby eller Morrison & MacKay nämner något om offrens sociala identitet.

### *Kommentar*

Företeelsen förefaller ha ett spänningsfält mellan de som är inne i majoritetssamhällets huvudverksamhet arbete, med tillhörande social identitet, och de som ännu inte kommit in. De som inte kommit in kan vara exkluderade av samhället eller ha exkluderat sig själva. Ur den knapphändiga dokumentationen i underlaget kan vi ana den förra. De senare kan vara de som är i verksamheter i opposition till majoritetssamhället eller de som sluter sig inom ett eget

---

<sup>135</sup> Tomsen 2000:23.

<sup>136</sup> Tomsen 2000:40.

minoritetssamhälle. Den otillräckliga informationen i underlaget stödjer båda varianterna. Forskare kallar fenomenet marginalisering. Vi bör därför lägga även ett perspektiv på konstruerande av social identitet i relation till exkludering och inkludering i samhällets verksamheter.

### 4.3 Socialt kön

Eftersom underlaget domineras av män verkar det som att begreppet maskulinitet har en avgörande betydelse för förståelse av vårt fenomen, homofientligt våld. Jag har utelämnat undersökningar av femininiteter. Den intresserade läsaren hänvisas till bland annat Butlers text *Gender Trouble*<sup>137</sup> och Simone de Beauvoirs *Det andra könet*<sup>138</sup>. Fundberg anser att maskulinitetsforskare ”vill vidga maktproblematiken kring genus till fler typer av relationer än de mellan kön”.<sup>139</sup> Detta är något som feministisk forskning fram till idag inte synliggjort. En som har noga analyserat frågan om maskulinitet är den australiensiske professorn i sociologi, Robert W. Connell och följande framställning bygger främst på hans senaste text *The men and the boys*<sup>140</sup> men även på hans tidigare *Maskuliniteter*<sup>141</sup>. Connell sammanfattar den pågående forskning i följande teman, som vi ska använda när vi ser på förövarna och offren.

#### ***Förövarna***

##### *Mångfaldiga maskuliniteter*

Connell börjar med att slå fast att när vi talar om maskulinitet, kan vi inte tala om maskulinitet, som om det bara finns en maskulinitet som omfattar alla män. Istället hävdar han är det mer fruktbart att tala om *maskuliniteter*. Connell utgår från att olika historiska epoker och skilda kulturer har konstruerat kön olika. Till exempel i vissa kulturer utgör homosexuell praxis en del av det dagliga livet, medan i andra kulturer anses det helt oförenligt med samhällets syn på maskulinitet. Vidare hävdar han att mångfalden av maskuliniteter inte bara finns mellan kulturer, utan även inom kulturer. Vi kanske räknar de som bor i Sverige som en enhetlig kultur, medan den svenska befolkningen består av många kulturer. Dessa behöver inte vara åtskilda. Vi ser paralleller mellan Connells resonemang och verksamhetsteorin. Vygotskij kom fram till att det är helt möjligt att olika kulturer, med olika kulturell utvecklingsnivå, kan existera sida vid sida. Vi måste därför se förövarna inte som bärare av en enhetlig maskulinitet utan att de uppträder som maskuliniteter.

##### *Hierarkiska och hegemoniska maskuliniteter*

Connell är också av den åsikten att maskulinitet har en inbördes rangordning och att vissa är normativa, andra är härskande.

Olika maskuliniteter sitter inte bara sida vid sida bredvid varandra som rätter på ett smörgåsbord. Det finns sociala relationer mellan dem. Framför allt finns där hierarkiska relationer, för några maskuliniteter är dominanta medan andra är underordnade eller marginaliserade.<sup>142</sup>

Connell benämner den maskulinitet som vill härska över andra för hegemonisk maskulinitet. Eller som han teoretiskt formulerar det: ”den konfiguration av genuspraktik som innehåller

---

<sup>137</sup> Butler 1999.

<sup>138</sup> Beauvoir 1998.

<sup>139</sup> Fundberg 2003:171.

<sup>140</sup> Connell 2000.

<sup>141</sup> Connell 1999.

<sup>142</sup> Connell 2000:10.

det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet. På så sätt garanteras (eller förmodas göra det) mäns dominanta position och kvinnors underordnande".<sup>143</sup> Bourdieu hävdar att "det utmärkande för de dominerande är att de är i stånd att få sitt eget särskilda sätt att vara erkänt som allmängiltigt".<sup>144</sup> Den hegemoniska maskuliniteten, är enligt Connell, inte den vanligaste, men som typ är den mest bekväm.

Den hegemoniska maskulinitetens dominans över de andra formerna kan vara stillsam och underförstådd, men kan också vara lidelsefull och våldsam, som när det gäller homofobiskt våld.<sup>145</sup>

John Beynon, engelsk forskare, menar att dessa hegemoniska maskuliniteter formades bland annat utifrån imperiernas maskulinitets behov under kolonialtiden. Trots att kolonialtiden är förbi influerar den fortfarande västvärlden.<sup>146</sup>

Det är med andra ord inte i alla maskuliniteter vi finner våra förövare utan i de hegemoniska maskuliniteternas värld. Något som stöds av fil.dr Torsten Östermans undersökning för Statens Folkhälsoinstitut om attityder till homosexuella. Undersökningen visar ett intressant fenomen hos de manliga respondenterna, ju mer uttalat manliga de ansåg sig själva vara, ju mer negativ var deras attityd till homosexuella.<sup>147</sup> Underlaget ger även belägg för denna negativa attityd.

#### *Kollektiv maskulinitet*

Connell skriver vidare att "det mönster hur man uppför sig som samhället definierar som maskulinitet kan ses i individuella liv, men de har också en existens bortom individen. Maskulinitet definieras kollektivt i en kultur och upprätthålls av institutionerna".<sup>148</sup> Där Connell är av den åsikten att institutionerna konstruerar en mångfald av maskuliniteter, men även definierar relationen mellan dem. Något som kommer fram i skolans struktur som gör de homosexuella maskuliniteterna osynliga. Eller utmanövrerar den, som med Grundskoleeleven i inledningen. Vi kan också dra paralleller till verksamhetsteorins resonemang om verksamheter.

#### *Kropparna som arena*

Connell påstår att mäns kroppar inte är några oskrivna blad. Tvärtom så är de "adresserade, definierade och disciplinerade, och ges utlopp och njutning genom samhällets genusordning".<sup>149</sup> Merleau-Ponty skriver att som "ofta påpekat är det kroppen som 'fattar' och 'förstår' rörelsen. Förvärvandet av en vana är närmast begripandet av en betydelse, men det är det motoriska begripandet av en motorisk betydelse".<sup>150</sup> Bourdieu hävdar att "genus är långt ifrån några enkla 'roller' som man kan spela om man vill (så som *drag queens* gör), eftersom de är inskrivna i kropparna och i ett universum från vilket de får sin kraft".<sup>151</sup> När vi ser på konstruktionen och tillvägagångssättet av maskuliniteter är det viktigt att vi drar in den manliga kroppen med det tillhörande begreppet heder i förhållande till våldsprocessen. Det

---

<sup>143</sup> Connell 1999:101. Den läsare som vill fördjupa sig i ett filosofiskt perspektiv av detta hänvisas till den australiensiske professorn i filosofi Genevieve Lloyds text *Det manliga förnuftet. "Manligt" och "kvinnligt" i västerländsk filosofi*. Lloyd 1999.

<sup>144</sup> Bourdieu 1999:77.

<sup>145</sup> Connell 2000:11.

<sup>146</sup> Beynon 2002.

<sup>147</sup> Carpelan 2002:23.

<sup>148</sup> Connell 2000:11.

<sup>149</sup> Connell 2000:12.

<sup>150</sup> Merleau-Ponty 1999:106.

<sup>151</sup> Bourdieu 1999:119, författarens kursivering.

framkommer väldigt tydligt i underlaget att det är förövarens kropp och heder som blivit ”kränkt”, inte offrets. Exempelvis tyckte 22-åringen som dödade Algeriern att det var ”vidrigt” med beröring. 45-åringen, i fallet med Cykelspättan, kände sig ”provocerad” av henne.

#### *Aktiv konstruktion*

Connell är övertygad att maskulinitet inte är programmerad av gener eller en gång för alltid fastställd av social konstruktion. Den produceras och omformuleras ständigt i förhållanden till de möjligheter och strategier som finns i varje social situation. Tankar som sammanfaller med verksamhetsteorins överlevnadsvärde i verksamheter. Connell menar att det som förr antogs vara ”socialisation” av pojkar har visat sig genom detaljerade studier vara ”ett resultat av en invecklad och intensiv manövrering i kamratgrupper, klasser och vuxen – barn relationer”.<sup>152</sup> Vi har alltså att göra med komplexa processer, vilket gör att vi inte med enkelhet kan säga att tillhörighet till en speciell grupp utlöser homofientligt våld. Eller att en speciell uppväxt utlöser det.

#### *Inre komplexitet och motsägelse*

Connell hänvisar till en studie av den nordamerikanske sociologen och antropologen Alan M. Kleins<sup>153</sup> studie om kroppsbyggare. Klein beskriver bland annat den konflikt som uppstår när den heterosexuella hegemoniska maskuliniteten kommer i konflikt med den homosexuella praxisen. Denna konflikt uppenbarar sig för vissa kroppsbyggare, som finansierar sitt kroppsbyggande med homosexuell praxis, som till exempel ”vika ut sig” i homopress. Denna spänning verkar vara en viktig källa till konflikt och förändring. Vi finner denna motsägelse i fallen med Kalmarmannen, Borlängemannen och Stattmannen, för att ta några exempel.

#### *Dynamik*

Maskulinitet skapas under vissa sociala förhållanden och har förmåga att omformulera sig, anser Connell. Detta stämmer väl med ett verksamhetsteoretiskt perspektiv som menar att alla våra verksamheter är kulturhistoriskt förankrade. Vilket betyder att precis som våra förövare kan gå in i de hegemoniska maskuliniteterna uppbyggda på våld kan de gå ur dem. Något som ger hopp för ett bra motverkande arbete.

#### **Offret**

När det gäller offren verkar ovanstående beskrivning stämma, förutom att de saknar de hegemoniska maskuliniteterna som är uppbyggda på att härska genom våld. Istället finner vi offren i de av samhället underordnade maskuliniteterna.

#### **Kommentar**

Ovanstående visar att vi måste ha en mer komplex och pluralistisk förståelse av kön. Vi finner ett spänningsfält mellan hegemoniska och underordnade maskuliniteter, där de förra byggs på våld för att konstrueras och för att härska.

## **4.4 Sexuell identitet**

### **Förövaren**

Underlaget visar på att alla, utom en förövare, uppger att de har en heterosexuell identitet eller läggning, bland annat Skolkamratens förövare. Han uppger att han inte har ”något emot

---

<sup>152</sup> Connell 2000:12.

<sup>153</sup> Klein 1993.

homosexuella bara de inte antastat honom” och något liknade säger den 28-åriga mannen som mördade Stattmannen. Några av förövarna har haft homosexuella erfarenheter, till exempel 26-åringen som mördade Borlängemannen. Medan 21-åringen som mördade Ehrensvärds mannen är den ende i underlaget som uttalat har en homosexuell identitet. Enligt Tomsen har de flesta förövare en heterosexuell identitet, såsom i Värmdömannens fall, där samtliga förövarna ”har flickvänner som inte vetat något om männens hemliga liv som prostituerade och rånare”.<sup>154</sup> Varken Tiby eller Morrison & MacKay nämner något om förövarnas sexuella identitet.

Tomsen drar också slutsatsen att det inte finns några belägg för den vanligt förekommande idén om att förövarna i själva verket är homosexuella som inte ännu ”kommit ut”. I underlaget kan vi ana det i fallet med Östersundsmannen. 23-åringen hade kanske tre år tidigare velat träffa Östersundsmannen, men nu måste han förneka dessa homosexuella känslor inför sina kamrater. Det är ett exempel på dynamiken i konstruerandet av maskuliniteter. Tomsen skriver vidare att det också är viktigt att påpeka det osanna i den allmänt utbredda uppfattningen att män som har sex med män<sup>155</sup> är homosexuella. Enligt honom blandas den sexuella praktiken ihop med identiteten. Något som motsägs av forskning, bland annat från forskning kring tillfällig sex bland män och från prostituerade män som inte identifierar sig som homosexuella.

Tomsen skriver i sin text att ”maskulin heterosexuell identitet är byggd kring skyddet av kroppens okränkbarhet, med stränga gränser pålagda omständigheterna och de socialt tillåtna formerna av manlig fysisk kontakt. Frågan om kroppslig beröring kännetecknas som en avgörande aspekt för provokation till våld. Anklagelsen i dessa och andra liknande fall kraftigt poängterar hotet som är förenat med det sexuella kelandet”.<sup>156</sup> Tomsen bekräftar med andra ord Connell om att det homofientliga våldet handlar om maskuliniteter. Samtidigt för Tomsen in betydelsen av begreppen kroppens okränkbarhet i förhållande till manlig heder.

### *Offret*

Underlaget ger en nästan entydig bild av offrets homosexuella identitet. Den ende som är heterosexuell är Svärdsjöpojken, som dock upplevdes som homosexuell, därför att han ”ser böjig ut”. Ett förhållande som visar att det homofientliga våldet likaledes kan drabba heterosexuella. Däremot är det i underlaget en blandad bild hos offren om öppenheten kring sin homosexualitet. Det finns de som är både öppna och kända homosexuella, som Kulturpersonen och Ishockeyspelaren. Medan andra inte är öppna som Kalmarmannen och Värmdömannen.

Tomsen anser att förhållandet med äldre homosexuella män som offer, lyfter upp en viktig fråga. Nämligen frågan om inte den verkliga och upplevda sårbarheten eller den sociala isoleringen av äldre homosexuella män kan ha betydelse i opportunistiska mord. Speciellt när det gäller de fall då offret och förövaren är vänner eller bekanta.<sup>157</sup> Ett resonemang som kanske borde ha prövats i mordet av Kalmarmannen och i rånet av Värmdömannen. När det gäller social isolering hänvisar Tomsen till en undersökning av Miller & Humphreys (1980), som visar att antalet mord var mycket högre bland de personer som benämndes som *marginalhomosexuella*. Dessa personer var speciellt sårbara i förhållande till liftare och

---

<sup>154</sup> Expressen 990528.

<sup>155</sup> Män som har sex med män förkortas vanligen med msm.

<sup>156</sup> Tomsen 2000:77.

<sup>157</sup> Tomsen 2000:17.

manliga sexsäljare och ”har en benägenhet, i enlighet med definitionen, att sakna homosexuell identitet, att inlåta sig i hemliga sexuella möten, brist på skicklighet som underlättar att manövrera sig i den homosexuella världen och existerar i dess utkant”.<sup>158</sup>

Tomas Wilkens Johansson, kurator på RFSL Rådgivningen Skåne, har mött ”marginalhomosexuella”. Personerna kännetecknas av att de är ensamma, inte tydliga i sitt ”komma ut” och kontaktsökande. De har mött förövaren bland annat på gymmet, inte bara för sex, utan för att dela en stund med någon. Wilkens Johansson menar att man kan säga att de har sökt homoerotiska kontakter med heterosexuella, en spänning som kan vändas 180 grader. Förövarna å sin sida verkar ha varit den sortens män, som söker efter den sortens offer och därför knyter kontakter i sociala situationer. Offret kan oftast efteråt säga ”Han heter så och så, bor så och så och har en bror där”. Trots detta anmäls inte brottet, utan kommer istället upp i terapin genom det psykiska lidandet som blir resultatet.

Tomsens undersökning visar att fler av de personer som blir offer för homofientligt våld på offentliga mötesplatser saknar en homosexuell självidentifiering, än de som blir offer på andra ställen.<sup>159</sup> Detta är ett problem, menar han, som kan skapa samma svårigheter för ett förebyggande arbete mot homofientlighet, som de svårigheter som möter hiv-förebyggare i utemiljö.

Underlaget lyfter fram ännu en dimension. Stattmannen är funktionshindrad, han är nämligen lätt förståndshandikappad. Funktionshindrade homosexuella blir genom sin dubbla utsatthet kanske en än mer osynlig grupp än ”vanliga” homosexuella. Är de dessutom i beroendeställning till sin/sina vårdare kan en sådan omständighet avsevärt försvåra anmälan om homofientligt brott.

I detta sammanhang är det viktigt att nämna ytterligare en dubbelt utsatt grupp, homosexuella med utländsk bakgrund. I underlaget har vi bara en som uppfyller detta kriterium, nämligen Algeriern. Underlaget visar upp en frånvaro av offer med utländsk bakgrund. Raija Berglinden, informatör på Etniska relationer, Malmö Stad, menar att homosexuella invandrare är förtryckta. Det är inte någon speciell kultur eller religion som är förtryckande, utan mer vad hon kallar en ”by-kultur” som är homofientlig. Dr. Riyadh Al-Baldawi och hans fru, psykolog och socionom Fateme Al-Baldawi på Orienthälsan, S:t Görans sjukhus, som båda har erfarenheter kring frågan om homosexualitet i vissa orientaliska familjer, den så kallade by-kulturen. De menar att *exilen* skapar problem i sig själv. Dels genom ”förstelnade kulturella stadier”, att man kapslar in den kultur man fört med sig från ursprungslandet och behåller den så. Detta trots att kulturen i hemlandet utvecklas som i övriga världen. Dels genom ”inflation”, att dessa förstelnade kulturella stadier omfattar mer av det vardagliga livet och får större dignitet än vad de gjorde under vistelsen i hemlandet.

Tore Runnerstam, projektsamordnare på RFSL Rådgivningen Skåne, exemplifierar detta ytterligare med ett fall. En flicka, som han känner till, skickades förra året av föräldrarna hem till släkten i ett land i Mellanöstern för att hon var lesbisk. Vidare har Runnerstam kontakt med tio unga romer som är livrädda för att upptäckas som homosexuella. Vid upptäckt utestängs de ur den sociala gemenskapen och den försörjande släkten. Vilket ska ses i ljuset av att chansen för en rom att få jobb och komma in i det svenska samhället är minimal. Projektledare för romer, Marion Wydow, konfirmerar detta. För romer är homosexualitet tabu och en homosexuell fryses ut. Wydow menar, att en förklaring är att romer mist sin historia,

<sup>158</sup> Miller & Humphreys 1980:175 / Tomsen 2000:9.

<sup>159</sup> Tomsen 2000:37.



beroende på att de inte är ett skriftfolk och som analfabeter missar de utvecklande omvärldskunskap. En text som diskuterar homosexuella med utländsk bakgrund är socionomen Thomas Haansbæks text ... *som en kamel med två pucklar*.<sup>160</sup>

### ***Kommentar***

Företeelsen finns i spänningsfältet mellan heterosexuella och homosexuella identiteter och praxis, där förövarna till övervägande del har heterosexuell identitet. Medan det i praxis även inkluderar samkönad sex, och där offren är män som har sex med män, med eller utan homosexuell identitet. Oavsett sexuell framtoning i minoritetsgruppen utövas våld på dem av den heterosexuella majoriteten. Vilket leder till följande reflektioner. Det handlar om normalitet, alltså förhållandet mellan den sexuella majoritetens och den sexuella minoritetens framträdelseformer. Alltså, konflikten om det i samhället enbart får finnas en typ av sexuell identitet och praxis. Vidare om makt, med andra ord hur den sexuella majoriteten ska härska över den sexuella minoriteten, eftersom makt produceras hela tiden. Slutligen paradoxen i detta. Gregory Bateson resonerade en gång om vad det är som gör att vi lägger märke till något. Han kom fram till att det begrepp som beskrev den minsta enheten kan kallas "en bit information". Bateson definierade den "som en skillnad som gör en skillnad".<sup>161</sup> Alltså, utifrån detta resonemang finns ingen heterosexualitet utan homosexualitet. Vilket betyder att vi måste se på de "homosexuellas" betydelse för forandet av heterosexuella identiteter och i vårt fall i förhållande till våld. Med Leontievs ord är det i verksamhetens objekt vi ska söka verksamhetens motiv.

## **4.5 Tidigare brottslighet**

### ***Förövaren***

I underlaget kan vi utläsa att i sju av fallen har förövarna haft ett kriminellt förflutet, i tre av dem har ingen haft något kriminellt förflutet alls och i tio fall vet vi inte. Bland de sju fallen av förövare med kriminellt förflutet, finns de två kriminella männen i Bergsjömannens fall och de båda förövarna i mordet av Stattmannen. 23-åringen som misshandlade Kulturpersonen den 15 augusti, stod även åtalad för hot och misshandel som skett vid tre tidigare tillfällen samma år, den 15 januari, 19 mars och 14 april. Vid händelsen den 15 januari hade 23-åringen, efter att ha "dragit (offret) på marken angrep denna med sparkar och slag. (Offret) låg således då på marken". Den 19 mars slet han ner offret "på marken, satte sig ovanpå (offret) och tilldelade denne knytnävslag mot huvudet". För att sedan resa sig upp och "sparkade några gånger, möjligen tre sparkar mot (offrets) huvud". Den 14 april slog 23-åringen offer "A" med två slag i huvudet med en tom flaska, så den gick sönder. Han gav sedan offer "B" knytnävslag i ansiktet, som fällde denne till marken. Dessutom visade det sig att 21-åringen som var med i misshandeln av Kulturpersonen, också deltog också i händelsen den 15 januari. I Tomsens undersökning visar det sig att ungefär 40 % av förövarna var kända för våld, hade ett kriminellt förflutet eller hade suttit i fängelse.

### ***Offret***

I underlaget finns inga uppgifter om offrens eventuellt kriminella förflutna. Av allt annat som kommer fram verkar det som vi kan utgå från att de flesta är ostraffade.

---

<sup>160</sup> Haansbæk 2002.

<sup>161</sup> Bateson 1985:315.

## ***Kommentar***

Förövarna i företeelsen har varit ”med tidigare”, de har handlat på samma eller liknande sätt och verkar ha en beredskap till att slåss. Med andra ord kan man säga att förövarna har en handlingsberedskap till aggressivt beteende och våld.

## **4.6 Känd/okänd**

### ***Förövaren***

Skolkamraten i underlaget känner den 15-årige förövaren. 15-åringen har enligt Tingsrättens dom ”ständigt kränkt och retat (Skolkamraten) med fula tillmälen på grund av att (Skolkamraten) är homosexuell”. Värmdömaren hade känt AS i tre år, Östersundsmannen hade stött på 23-åringen tidigare och Kalmarmannen hade träffat 36-åringen tidigare. Förövare fanns bland Svärdsjöpojken festgäng, Gymnasistens skolkamrater och skolpersonal och Mobilkillens tjejkompis pojkvän. I Utkastad Son hade pojken levt i 17 år med sin mor! Med andra ord kan man säga att 40 % i underlaget var bekanta med eller kände förövaren/förövarna i underlaget. I övriga fall har förövarna inte någon relation till offret. Samma förhållande kommer fram i Tomsens undersökning där det är 32 % som kände eller var bekant med förövaren. I Tibys undersökning är det  $1/3$ <sup>162</sup> och ungefär samma andel (40%) har Morrison & MacKay<sup>163</sup>.

### ***Offret***

De homosexuella i underlaget tycks utmärka sig genom mer närkontakt med helt okända.

## ***Kommentar***

Det verkar som vi har ett fenomen där ungefär 2/3 av förövarna inte känner sitt offer. Vilket kan tyda på att förövarna väljer bort att se offren som subjekt, utan hellre ser dem som objekt för sina behov.

## **4.7 Plats**

### ***Offret***

Underlaget domineras av två platser för brotten, i hemmet och på offentlig plats. För Konstnären är den offentliga platsen relaterad till den homosexuella miljön, toaletten. För en del andra kan den offentliga platsen vara fullständigt neutrala, offentliga och välbesökta platser, som gågatan i Mora för Kulturpersonen. I underlaget har de flesta brotten skett framför allt på kvällen eller på småtimmarna efter midnatt. Av de 74 morden i Tomsens undersökning utfördes 43 % av dem i offrets eller förövarens bostad tätt följt av 41 % vid mötesplatser och allmänna platser. Resterande 16 % av morden var spridda i olika miljöer.<sup>164</sup> Morrison & MacKay fann att 35 % av de intervjuade hade upplevt våld och trakasserier, i eller nära hemmet och 41 % på allmänna platser. Resterande på arbete eller klubb, med mera.<sup>165</sup> Tibys undersökning visar att de allvarligaste brotten sker på allmän plats, utanför homosexuella ställen, i hemmet, på transportmedel, på arbetsplats eller i skolan. Morrison & MacKay kommer dessutom fram till att mobbning i skolan och diskriminering på arbetsplatsen var vanligt för homosexuella män.<sup>166</sup>

---

<sup>162</sup> Tiby 1999:155.

<sup>163</sup> Morrison & MacKay 2000:26,40.

<sup>164</sup> Tomsen 2000:24.

<sup>165</sup> Morrison & MacKay 2000:27.

<sup>166</sup> Morrison & MacKay 2000:31.

Tiby, som i sin undersökning tar ett brottsofferperspektiv, menar att om offret är en man som är öppen med sin egen homosexuella läggning, har många personkontakter, har ett rikt uteliv och besöker kända homosexuella mötesplatser, så ökar risken för att bli utsatt för våld.<sup>167</sup> Andra forskare, skriver hon vidare, hävdar att chansen att bli offer ”ökar i takt med antal tillfälliga relationer, anonymitet, prostitutionskontakter och åldersskillnad mellan parter som träffas”.<sup>168</sup> Orsaken till våldet menade brottsoffren, i Morrisons & MayKays undersökning, var att de var nära eller lämnade en homosexuell mötesplats. Vidare att förövarna visste vilka de var, att de ”såg homosexuella ut”, var på en homosexuell mötesplats eller i erotiska oaser<sup>169</sup> eller var ihop med homosexuella personer.<sup>170</sup>

Tomsen hänvisar till Miller & Humphreys (1980) undersökning som visar att mord till följd av sexcruising och förbindelser mellan män i vardagliga heterosexuella miljöer är mer vanligt, än mord som följd av gängattacker på ett homosexuellt offer. Även om de sistnämnda oftare uppmärksammas i media på grund av våldets råhet.<sup>171</sup>

### ***Kommentar***

Företeelsen verkar i huvudsak vara riktad mot platser som ”befolkas” av homosexuella, antingen offentligt eller i hemmet. I den offentliga miljön har parkförvaltning och gatukontor en viktig roll att fylla i nära samarbete med homosamhället för att öka säkerheten på homosexuella mötesplatser och erotiska oaser. Om man till exempel belyser de erotiska oaserna för att försvåra brott, tar man samtidigt bort den ”legitima” aktiviteten. Med andra ord gäller det att finna en balans mellan säkerhet och användbarhet. Arkitekt Tyke Tykesson, på Stadsbyggnadskontoret i Malmö, uppger att det är först de sista 10 åren som brottsplanering har blivit en del av stadsplaneringen, till exempel med upplysta gångtunnlar. Än har man inte fört in ett homoperspektiv på stadsplaneringskontoret.

Därtill synes det som förövarna har kunskap om den homosexuella arenan innan de beträder platsen. I fallet med Lokföraren ber den ene 17-åringen den andre att han skall följa med för att ”slå en bög”. 24-åringen som sparkade ihjäl Konstnären visste att homosexuella brukade befinna sig vid Kabinettet. Trappmannen blir uppraggad via en mötesplats för homosexuella på Internet. 26-åringen som dödade Borlängemannen säger att det tidigare ofta hänt att homosexuella män gjort närmande mot honom. Utifrån det faktum att förövarna är unga och heterosexuella, verkar det märkligt att de följer med äldre, okända ensamstående män hem som skickat ut positiva inviter till dem. Med andra ord verkar det som om förövarna har kunskap både om platsen och om verksamheten som föregår där. Reflektionen blir att företeelsen handlar om att förövarna aktivt träder in i homosexuella verksamhetsarenor för att tillfredställa något slags behov. Man kan i strid med domstolarna säga att gärningarna föregåtts av någon medvetenhet om och planering, som orsakat den, vad domstolarna kallar, ”plötsliga och häftiga uppkomna våldsamma aggressionen”!

---

<sup>167</sup> Tiby1999:92-93.

<sup>168</sup> Tiby1999:32.

<sup>169</sup> Vi kan beskriva de erotiska oaserna som klart avgränsade offentliga geografiska verksamhetsområden där sexuella möten uppstår. Ett område vilket är uppdelat i zoner med den yttersta perifera zonen för socialt umgänge, in till centrum med den så kallade ”heta zonen” där de sexuella aktiviteterna tar plats. Knutagård 2000.

<sup>170</sup> Morrison & MacKay 2000:41.

<sup>171</sup> Miller & Humphreys 1980:179 / Tomsen 2000:8.

## 4.8 Antal

### *Förövaren*

Förövaren kan vara en grupp som tillsammans utövar våld som i exemplet med Svärdsjöpojken. De kan också tillhöra en grupp som i händelsen med Algeriern, där förövarna var satanister. Eller vara en del av en grupp, som i frågan med Kulturpersonen, där förövarna står tillsammans med kamrater när Kulturpersonen går förbi. Grupptillhörigheten behöver inte vara fysiskt närvarande, som vad jag antar i fallet med Ishockeyspelaren, där de övriga förövarna kan vara närvarande i 19-åringens medvetande. I vilket fall som helst kan vi med begreppet arbetsdelning, utifrån Leontievs kollektiv jakt, förstå att bakom varje individuell handling finns en kollektiv verksamhet. För att förstå det homofientliga våldet blir det därför nödvändigt att förstå det som en kollektiv verksamhet. Även om den enskilde personens handling till synes motverkar målet, är handlingen ändamålsenlig för den ”kollektiva jakten”.

I underlaget är det 11 av 19 brott som sker av mer än en förövare, till exempel med fallen med Bergsjömannen och Svärdsjöpojken. Tomsen fann en tendens att angripa i grupp när det gällde förövare som var under 25 år.<sup>172</sup> Han resonerar vidare att man därför bör se gruppattackerna som ”*en gruppproduktion av maskulina identiteter bland angriparna*” istället för som manligt våld.<sup>173</sup> Förövarna i hans undersökning hade varit eller var involverade i boxning och kampsporter och angriparnas status byggde på ohämmat gatuvåld. Det visar också, menar han, på de begränsade handlingsmöjligheter som står till förfogande för att erhålla manlig status bland yngre män som utövar våldsamma attacker.

Tiby kommer i sin undersökning fram till att 43 % av offren hade blivit angripna av tre eller fler.<sup>174</sup> Morrison & MacKay fann att i genomsnitt var det tre förövare involverade i våldsamma händelser, ibland upp till nio personer. 93 % av dem var män.<sup>175</sup>

### *Offret*

Det som utmärker brottoffren i underlaget och i de andra undersökningarna är att offren är ensamma. Vilket tyder på att det kan vara ett realiserande av makt, som måste utövas av flera personer mot en ensam, för att sätta kraft bakom.

### *Kommentar*

Vårt fenomen visar upp ett spänningsfält med å ena sidan flera förövare, fysiskt eller psykiskt närvarande och å andra sidan ett ensamt offer. Om Tomsens reflektion stämmer, att det rör sig om en gemensam produktion av maskulina identiteter, maskuliniteter, måste vi söka vårt fenomen bland samhällets könskonstruerande verksamheter. Alltså i de verksamheter som ger motiv, formar och uppställer mål för vissa typer av maskuliniteter.

## 4.9 Påverkan av alkohol och narkotika

### *Förövaren*

I underlaget finns det tio fall där förövarna varit påverkade, som i fallen med Cykelspättan, Kalmarmannen och Algeriern. I Tomsens undersökning visar det sig att 1/4 av förövarna

---

<sup>172</sup> Tomsen 2000:18.

<sup>173</sup> Tomsen 2000:46, min kursivering.

<sup>174</sup> Tiby 1999:154.

<sup>175</sup> Morrison & MacKay 2000:38.

missbrukade droger, men säger inget om alkoholpåverkan. Tiby fann i sin undersökning att 47 % av de utsatta bedömde förövaren som berusad.<sup>176</sup>

### **Offret**

I underlaget är det en hög överensstämmelse mellan offer och förövare när det gäller påverkan av alkohol. Däremot framkommer inget som tyder på att offren använt droger, vilket några av förövarna gjort. Tibys undersökning visar att en tredjedel av de homosexuella blev utsatta när de var påverkade av alkohol. Hela 63 % av de homosexuella brottsoffren som var under 21 år, uppger att de var påverkade av alkohol vid brottstillfället.<sup>177</sup> Tyvärr har Tiby inte frågat om annan drogpåverkan.

### **Kommentar**

Företeelsen visar denna gång upp ett spänningsfält mellan mer påverkade förövare och mindre påverkade offer, även om där finns något undantag. Påverkan verkar också vara relaterat till våldsutövningen på grund av provokationen. Man kan bli våldsam av att dricka, men man kan också dricka för att bli våldsam. Alltså i första fallet är man ”oansvarig” för sina handlingar, medan man i det andra fallet är man ”ansvarig”, då det ingår i en medveten strategi.

Domstolarna följer tydligen enbart den första definitionen. Vi bör därför ha med påverkan av alkohol och andra droger när vi ser på fenomenet.

## **4.10 Sexuella inviten**

Invit till sexuell akt verkar vara den springande punkten i underlagets rättegångar. Vi ska därför granska beskrivningen av inviten till den sexuella akten lite närmare i tre av underlagets fall.

När det gäller *Bergsjömannen* utspelas följande enligt Tingsrättens protokoll, nämligen att 22-åringen mår dåligt och uppmanas av 32-åringen att lägga sig på soffan i vardagsrummet. Bergsjömannen står med ryggen mot 22-åringen och sätter på bandspelaren för att få lite musik. 32-åringen som varit och hämtat en kniv i köket kommer inrusande, slår ner Bergsjömannen och mördar honom. 22-åringen uppger att efter ”de konstaterat att (Bergsjömannen) var död upptäckte (32-åringen) att hans byxor var blodiga. Han erbjöd då (32-åringen) sina byxor och drog av (Bergsjömannen) dennes byxor och tog på sig dessa. Eftersom han fått blod på sin ena sko, tog han på sig (Bergsjömannen) skor”. Brottplatsundersökningen finner följande: ”På kroppens fötter fanns ett par vita sockor. På underkroppen fanns ett par kalsonger som är neddragna så att penis och en del av pungen hänger utanför resårkanten”.

Intressant nog uppger 22-åringen vidare att ”urin och avföring hade lämnat (Bergsjömannen) kropp när han höll kudden över munnen på honom”. 32-åringen uppger att ”han har en minnesbild av att (22-åringen) höll en kudde över ansiktet på (Bergsjömannen) och att denne då kissade”. Han kommer senare ihåg att ”(22-åringen) tog av (Bergsjömannen) dennes byxor men minns inte på vems initiativ”. Detta faktum verifieras av rättsobducenten som konstaterar att ”urin och avföring lämnar kroppen efter några sekunder upp till ett par minuter efter dödens inträde”. Min reflektion blir då om Bergsjömannen hade byxor på sig eller inte vid detta tillfälle. Om han hade byxor kan man se att han kissar på sig genom byxorna, men inte att det kommer avföring. Det var kanske så att han hade byxorna av. Varför står det inget om

---

<sup>176</sup> Tiby 1999:154.

<sup>177</sup> Tiby1999:90.

urin och avföring i kalsongerna? Jag frågar mig varför en 22-åring ska ta av sig sina byxor och ge till 32-åringen för att sedan ta av offret sina och ta på dem? Kan det vara så att 22-åringen redan hade sina byxor av och 32-åringen tog dem varvid 22-åringen blev tvungen att ta Bergsjömannens? *Det kan betyda att 22-åringen tagit av sig sina kläder, lagt sig i soffan, gjort en sexuell invit och när Bergsjömannen tagit av sig sina kläder kunde 32-åringen genomföra mordet.* Sedan drog man åter på kalsongerna på Bergsjömannen. Även om detta är en spekulation, finns ingen tillstymmelse till ett resonemang i rättegångsprotokollen kring om det kunde ha försiggått någon sexuell aktivitet i lägenheten. Inte heller något resonemang kring en eventuell sexuell invit och från vem.

När det gäller *Ishockeyspelaren* skriver Högsta Domstolen varför de valde att fastställa dråp istället för mord. Det var på grund av deras praxis. Domstolen har ”lagt vikt vid om gärningen utförts under inflytande av en plötslig, stark affekt och dessutom beaktat om affektillståndet har kunnat förklaras av någon form av provokation eller annan liknande omständighet”. Man hänvisar bland annat till ett fall (NJA 1975 s 594) där en man döms för dråp därför han ”befanns ha handlat i stark affekt, som delvis föranletts av närmanden från den andres sida mot hans hustru”. Vidare ett fall (NJA 1987 s 33) där en man under alkohol- och narkotikapåverkan i blint raseri och där ”dödsmisshandeln utspelats under mycket kort tid” dömts för dråp. HD förklarar att 19-åringen ”får i enlighet härmed anses ha blivit utsatt för en förhållandevis allvarlig provokation. Utredningen ger inte stöd för annat än att (*Ishockeyspelarens*) närmande försatt (19-åringen), som var endast 19 år gammal, i ett tillstånd av okontrollerat ursinne och att den därpå följande dödsmisshandeln i sin helhet förövats medan (19-åringen) alltjämt var i stark affekt framkallad genom (*Ishockeyspelarens*) beteende”.<sup>178</sup>

Märkligt nog godtar man 19-åringens berättelse om provokation, även om den kan ha överdrivits, om att det ”kan ha förekommit ett närmande i form av att (*Ishockeyspelaren*) lagt armen runt (19-åringen) axlar och hals samt tagit ett relativt kraftigt grepp om denne”. Ett av vittnena i rättegången arbetade i baren som *Ishockeyspelaren* oftast besökte. Hon uppger att man la märke till *Ishockeyspelarens* homosexuella läggning ”på det sättet att han brukade bjuda andra yngre män på drinkar och han sökte kontakt med dessa på samma sätt som andra män söker kontakt med kvinnor”. Med andra ord är det lika troligt att 19-åringen varit medveten om *Ishockeyspelarens* homosexuella läggning och hans raggande den natten han valde att följa med *Ishockeyspelaren*. Domstolen för ingen sådan diskussion.

I fallet med *Borlängemannen* kan man fråga sig, vilken tankekedja som är den mest dominerande, att 26-åringen vill ha sex eller att han inte vill ha sex. Det kan ju även vara så att 26-åringen inte vill ha sex och just därför gör en invit till sex. Detta på grund av att han redan tycker det är motbjudande och har funderat ut hur han ska reagera.

Tyvärre kan inte de döda tala, så därför får deras förövars uttalande om att de blivit utsatta för provocerande sexuella ”inviter” stå oemotsagda. Det som tydligast visar att ett annat scenario är möjligt, är fallet med KB-killen. Som överlevande kan han vittna om att förövaren *först tog av sig kläderna och gjorde den sexuella inviten för att sedan misshandla och råna honom.*

Inviten till den sexuella akten, själva handlingen, har föregåtts av en verksamhet där någon inviterat den andre. Ser vi på fallet med *Borlängemannen* så byter 26-åringen om till kostym för att ge sig ner till den bar där han troligtvis tidigare träffat homosexuella män som stött på

---

<sup>178</sup> Min kursivering.

honom. Killarna i händelsen med Lokföraren bjuder in sig till honom. Förövarna inviterar Algeriern till Keillers Park och Trappmannen blir uppbyggd av 19-åringen på nätet. Det ser ut som att offren är mottagliga för invit, medan förövarna gör den första sexuella inviten, liksom den senare till den sexuella akten. Med andra ord används sexualiteten som metod för instrumentellt våld för att uppnå sina syften. Ett syfte som verkar vara konstruerande av det sociala könet hegemoniska maskuliniteter.

### ***Kommentar***

Vi finner en skärningspunkt mellan offrens passiva mottaglighet för sexuella inviter och förövarnas aktiva inviterande till sexuell verksamhet liksom sexuell aktivitet. Den provocerande sexuella inviten i företeelsen handlar om kränkning och inte vilken kränkning som helst. Det är mannen som kränks, eller med andra ord den manliga ”hedern” eller ”äran” som en del kallar det. Det handlar även om den manliga kroppen, om den får utsättas för beröring av en annan man. Vidare om att den heterosexuelle mannen är normativ och får göra sexuella inviter till alla, men bestämmer vilka som i sin tur får göra inviter till honom. Något som dessutom förblindar vid domstolsförhandlingar är den förutfattade meningen att när en äldre och yngre man träffas, måste det vara den äldre mannen som gör inte bara den första inviten, utan även inviten till den sexuella akten. Vilket grundar sig på en okunnighet och fördomar om hur homosexuella inviter sker. Dessa övertygelser är förtöjda i det homofientliga omgivande samhället. Tankar vi för med oss när vi ska närma oss fenomenet.

## **4.11 Manlig heder**

Vi har tidigare beskrivit maskulinitet, men som framkommer i vårt underlag handlar vår företeelse om de maskuliniteter som är kopplade till begreppet heder. Tomsen menar att ”manlig heder och skyddandet av den manliga kroppens okränkbarhet kan fördunkla en kritisk granskning av motiv. Detta är huvudkomponenten, i tvister som rör användandet av den homosexuella inviten, för försvaret i brottsmål”.<sup>179</sup> Tomsen menar vidare att det nu finns en avsevärd forskning som visar att förekomsten och upptrappningen av våld är viktig för den manliga hedern för fattiga och manliga kamratgrupper hos minoriteter. Våldet är oftast ett resultat av att man överreagerat på små händelser som har utmanat den sociala känslan av hedern. Attackerna är riktade mot homosexuella därför de bygger upp sin identitet genom sin sexuella läggning och det påverkar en avgörande bit av förövarens egen identitet. Dessutom är att vara heterosexuell en viktig del av deras självbild. Med andra ord är denna kategorisering av central betydelse för dem i skapande och upprätthållande av sitt sociala kön. Denna typ av konflikter uppkommer ständigt i varje dags händelser, speciellt det offentliga våldet mellan manliga främlingar och tillfälliga bekanta.<sup>180</sup> Att den manliga kroppen berörs ses som en möjlig provokation till våld. Detta faller alltså tillbaka på en lång kulturhistorisk tradition kring manlig heder. Vi behöver bara komma ihåg att ”vidriheten” att bli berörd utlöser viljan hos 22-åringen att döda Algeriern.

Den holländske professorn i historia Pieter Spierenburg menar att våld och heder spelar en framträdande roll i manliga kulturer. Tillsammans med andra forskare har han undersökt uppkomsten och företeelsen av dueller. Denna tvekamp mellan män härstammar från 1500-talet och började först i Spanien, Italien och Frankrike för att efter trettioåriga kriget nå Tyskland. Duellerna kunde vara med värja, sabel, kniv, pistol och knytnävar. De startade alltid med en kränkning, hade en formell ritual och närvaro av sekundanter.

---

<sup>179</sup> Tomsen 2000:68.

<sup>180</sup> Tomsen 2000:69.

Spierenburg skriver att det är allmänt känt att våld i varierande situationer kan vara hedersvärt. Däremot, skriver han, att ”mindre klart är, emellertid, sättet som aggressivt beteende, eller avhållsamhet från aggressivt beteende kan bidra till konstruktionen av maskulinitet och manlig heder”, vilket vi är inne på utifrån underlaget.<sup>181</sup> Maskulinitet är ett brett ämne, men Spierenburg anser att genom att utgå från begreppen heder och våld får man en central infallsvinkel till maskulinitet. Han beskriver vikten av denna fokusering:

Först, i samhällen med uttalade begrepp av heder och skam, är en persons rykte ofta beroende på fysiskt mod och en kraftfull respons på kränkning. För det andra, begreppen heder och skam är karakteristiskt bekönat. I nästan varje samhälle är manlig heder att betrakta som något helt skilt från kvinnlig heder. Män kan känna stolthet i attackerandet av andra män, om de använder detta våld för att beskydda kvinnor eller för någon annan orsak. Passivitet, i våldsamma och fridfulla situationer, är en kvinnlig kardinalsdygd.<sup>182</sup>

Spierenburg hävdar att hedern har minst tre lager. ”Personens egen känsla av egenvärde, personens bedömning av hans eller hennes värde i andras ögon, och den faktiska bedömningen av andra har om honom eller henne. Bedömningsgrunden beror på den sociokulturella kontexten”.<sup>183</sup> Han menar vidare att såsom hedern relaterar till våld, så relaterar den även till den fysiska personen, kroppen. Hedervärda män kopplades ihop med starka respektingivande djur.

Så vi har kropp, heder och kön och de är alla relaterade. Kroppar, varande manlig eller kvinnlig med några undantag, formar basen för kön, kön ger upphov till den dubbla principen av heder, heder skapar kroppens upplevelser. /.../ vi kan nu bryta ner dem i utveckling på tre områden: kroppen och kön, kön och heder, och heder och kroppen.<sup>184</sup>

Spierenburg fortsätter sitt resonemang med att hedern kan rikta sig inåt eller utåt, som två ytterlighetspunkter på en sammanhängande enhet. Den inre företeelsen är kopplad till inre dygder, där de psykologiska och moraliska kvalitéerna är viktigare än de yttre. Något som han menar tillhör den demokratiska nationalstaten. Detta till skillnad från den yttre, som när den är förenad med ett yttre kroppsligt framträdande, anses reflektera inre kvalitéer. Vidare hävdar han att social skickning är en avgörande faktor som påverkar begreppen heder och maskulinitet. Där eliten i ett starkt uppdelat samhälle endast erkänner anspråk på heder från sina egna manliga medlemmar. Vem som tillhörde gruppen, bestämdes inom gruppen själv. Spierenburg skriver vidare ”heder är uteslutande till sin natur, den förutsätter vanära, åtminstone, mindre heder. Om alla var hedervärda, skulle ingen vara riktigt hedervärd. Med andra ord kan vi säga, för att heterosexuella män ska kunna känna sig hedervärda över sin heterosexualitet måste homosexuella stå för vanäran hos män. Spierenburg menar att demokratiseringen kan förklara den minskade betydelsen av hederskodex under 1900-talet”.<sup>185</sup> I linje med detta kan det homofientliga våldet anses som odemokratiskt.

När det gäller heder och ära spelade ritualer till en början en viktig roll. Spierenburg argumenterar för att ”långsiktiga trender rörde sig i en riktning av marginalisering av de rituella aspekterna av våld och en växande betydelse av instrumentella aspekter. Instrumentellt våld betyder våld använt som ett medel ämnad för ett slut, som i rån eller våldtäkt”.<sup>186</sup>

---

<sup>181</sup> Spierenburg 1998:1.

<sup>182</sup> Spierenburg 1998:2.

<sup>183</sup> Spierenburg 1998:2.

<sup>184</sup> Spierenburg 1998:4.

<sup>185</sup> Spierenburg 1998:8.

<sup>186</sup> Spierenburg 1998:13.



Den tyske historieprofessorn Ute Frevert beskriver duellerandet bland tyska universitetsstudenter i slutet av 1800-talet. Detta var inget ungdomligt påfund utan bottnade i ett godkännande från samhällets sida. Bland annat kejsar Wilhelm II uttalande 1891 att fäktningen ”stärkte modet och styrkan hos en man och den grund av ståndaktighet det frambringade blev viktigt senare i livet”.<sup>187</sup>

De ville ”visa sig manliga under alla omständigheter”, de ville bli sedda som vuxna. För detta ändamål uppfann de ett sätt att uppföra sig som betonade disciplin, kamratskap, mod och ovillkorlig lojalitet, lika bra som att skåla för varandras framgång. Inom dessa etiska normer spelade duellen en viktig roll. Som bevis på mod, beslutsamhet, aggression och acceptering av våld, det gav ungdomliga studenter en manlig värdighet som kamouflerade det faktiska beroendet i deras position.<sup>188</sup>

Man kan säga att duellerna fungerade könskonstruerande och som ett medel för att häva utanförskapet och för att bli någon. Bourdieu pekar på vikten av att hedern upprätthålls inför andra, alltså våra förövare måste könskonstrueras inför sin tillhörighetsgrupp. Samtidigt upprätthålls självbilden av tillhörighetsgruppen. Bourdieu skriver om de kabylliska bönderna hedersbegrepp *Nif*:

Känslan för hedern är något man lever med inför andra. *Nif* är framförallt det som sporrar en att till varje pris försvara en viss bild av sig själv som är avsedd för andra. En betydande man bör oavlatligt vara på sin vakt. Han måste vakta sina ord, som ”likt kulan som lämnar geväret inte återvänder”. /.../ Det som är hederssak är fundamentet för den moral som den äger vilken alltid känner sig ställd inför andras blickar och har behov av andra för att existera, eftersom den bild han gör av sig själv inte kan skiljas från den bild av sig själv han får från andra.<sup>189</sup>

Slutligen konstaterar Spierenburg att där ”statens kontroll är svag, tenderar äldre föreställningar om maskulinitet och ett kraftfullt försvar för en heder att dominerande finnas kvar, statlig styrka möjliggör utvecklingen av nya maskuliniteter och andlig förställning av heder”.<sup>190</sup>

### **Förövarna**

I enlighet med ovanstående kan vi säga att förövarna i underlaget kännetecknas av en yttre heder. Vi ser också belägg för att det homofientliga våldet används instrumentellt, efter att ha gjort den sexuella inviten med ”handsken är kastad”. Vidare framkommer i underlaget det elitistiska draget när det gäller ideologiskt våld. Exempelvis i mordet på Algeriern, så var båda förövarna med i Misanthropiska Lucifer Orden, där de var ”bröder”, med hedersreglerna att vara lojal och beredd att dö för sin broder. Sociologen Björn Johansson som studerat gatuvåld menar att ”gängmedlemmar delar ofta en hederskod där vikt läggs vid manlighetens okränkbarhet och där brott mot den interpersonella etiketten definieras som ett fientligt uttryck”. Vidare menar han att ”hedern gör att aktören blir uppmärksam på kränkningar vilka tolkas som intrång i själens privata område. Att kränkningarna besvaras med våld beror på att det utifrån gängets normer är ett ‘gångbart’ sätt att lösa mellanmänskliga konflikter”.<sup>191</sup> Med andra ord kan vi säga att för förövarna i underlaget fungerar heder som radarn som söker in lämpligt offer för könskonstruerande våld, medan inlärda handlingsberedskaper för hatbrott är det sätt på vilket det utövas.

---

<sup>187</sup> Frevert 1998:54.

<sup>188</sup> Frevert 1998:53.

<sup>189</sup> Bourdieu 1994:41, 42.

<sup>190</sup> Spierenburg 1998:195.

<sup>191</sup> Johansson 2001:42.

## **Offret**

Till skillnad från förövarna ser det ut som offren omfattar en inre heder. Samtidigt i förhållande till förövarna anses de som vanärade.

## **Kommentar**

På nytt får vi fram ett spänningsfält mellan förövarnas yttre heder och offrens inre heder. En spänning som upprätthålls i det förra av odemokratiska verksamheter och i det senare av demokratiska. Där de odemokratiska är förankrade i släkt- och klanlojaliteter som var viktiga i tidigare kulturhistoriska faser, medan de demokratiska är förbundna med en nutida nationalstat. En heder som konstrueras och till varje pris upprätthålls inför andra.

## **4.12 Penetrering**

Rädslan för att bli penetrerad<sup>192</sup> är en av de många byggstenar som konstruerar homofientlighet. När jag informerade en grupp Trygghetsvärdar i Malmö, sa en ung afrosvensk kille att det värsta han kunde tänka sig var att hamna i fängelse i USA. För där skulle han bli våldtagen av de homosexuella internerna. Det hade han sett på TV. Vilket gjorde att han var rädd för homosexuella i Sverige, då de kunde våldta honom. Han skulle aldrig följa med någon homosexuell person hem eller något liknande. Jag upplyste honom att de som skulle våldta honom i amerikanska fängelser i så fall var de heterosexuella internerna. Den unge afrosvensken, som själv flyttat till Malmö på grund av främlingsfientlighet, ger dessutom uttryck för en vanlig fördömning om homosexuell sex. Nämligen att den vanligaste sexuella praktiken är analsex. Vilket det inte är. Ömsesidig onani och oralsex tillhör de vanligaste och mest utbredda utförandet av sexuella handlingar bland homosexuella.

Penetrering har med makt att göra. Bourdieu hänvisar till John Boswells beskrivning av den romerska medborgarens uppfattning, att ”inträngande och makt (hör) till den styrande manliga elitens privilegier; att låta sig penetreras innebar ett symboliskt upphävande av makten och auktoriteten”.<sup>193</sup>

Själv kommenterar Bourdieu detta med att ”man förstår att från denna synpunkt, som förbinder sexualiteten och makt, består den värsta förödmjukelsen för en man i att förvandlas till kvinna”.<sup>194</sup> En annan sida av makt beskriver religionshistorikern Bo Göran Carlsson utifrån de nordafrikanska koloniernas frigörelse. De fransmän som tillfångatogs av vissa grupper av araber förnedrades inför sina fruar genom att uppbundna bli utsatta för anal penetrering. Carlsson förklarar skeendet med att ”det var inte för att de (araberna) föredrog homosexuellt umgänge som detta skedde, utan för att demonstrera sin överlägsenhet över den hatade fienden”.<sup>195</sup> Även andra kulturer som Carlsson studerat använde samma teknik. Samma maktförfarande är vanligt att män utövar mot kvinnor. Tilly tar i sin senaste text om det kollektiva våldet upp exemplet om folkmorden i Rwanda 1994 när 100 000 kvinnor våldtogs, oftast inför deras män för att imponera och förödmjuka.<sup>196</sup> Dessutom skedde misshandel av könsdelar, sadistiskt och med dödlig utgång. I underlaget finner vi detta våld mot könsdelar av killarna som misshandlade Värmdömannen. Penetrering kan med andra ord utövas instrumentellt som en härskarteknik för att visa makt.

<sup>192</sup> Med penetrering menar jag införandet av penis i vagina eller anus.

<sup>193</sup> Bourdieu 1999:35.

<sup>194</sup> Bourdieu 1999:35.

<sup>195</sup> Carlsson 2000:67.

<sup>196</sup> Tilly 2003:140.

Penetrering har en moralisk sida i var och när den ska utövas. Den mest extrema uppfattningen kommer till uttryck i den svenska pingströrelsens grundare Lewi Pethrus uttalande att vaginal penetration enbart ska ske inom äktenskap och då endast för att få barn. En vidare uppfattning är att vaginal penetration enbart ska ske inom äktenskapet och att detta är mannens skyldighet mot familjeinstitutionen. Ett sådant tankesätt bottnar bland annat i 1800-talets härskande klass i Frankrike, som ansåg de män som vägrade reproducera familjeinstitutionen för att bevara hedern, som förrädare och avvikare. De största förrädarna var de homosexuella och ungarlarna.<sup>197</sup> Tamar Garb, engelsk professor i konsthistoria beskriver förhållandet mellan nationell makt, nationella framsteg och vaginal penetration för reproduktion inom äktenskapet som följande:

Genom att rubba den sexuella strukturen och vägra tömma sin säd på ett produktivt sätt hotade de (homosexuella och ungarlarna) att vända upp och ner på hela den borgerliga ordningen och därigenom bidra till skapandet av en nation av förslappade män, vars manlighet skulle ha förbrukats genom slöseri med en vara som var väsentlig för bevarandet av den Franska Nationen.<sup>198</sup>

En annan sida av den moral som är förknippad med penetration är att denna enbart får vara vaginal och att anal penetration är förkastlig. En moraliserande position som fortfarande är omhuldad i det svenska samhället.

### ***Förövarna***

I underlaget kan vi se denna skräck för penetrering hos förövarna, men också i Tingsrätternas beslutsunderlag. Exempelvis 26-åringen som efter sexuella aktiviteter med Borlångemannen hävdar att han blev tvungen att ta en kniv och sticka i mannen eftersom ”han inte ville bli våldtagen”. Domstolen delar denna skräck för penetration genom att förklara att Borlångemannen ”troligen i ett sexuellt upphetsats tillstånd, då sökt tilltvinga sig sexuellt umgänge med denne, varvid en situation, lik den (26-åringen) beskrivit, kan ha förelegat och denne ägt rätt till nödvärn”. Vi kan också ana penetrationsskräcken hos 22-åringen som dödade Stattmannen. Enligt hans f.d. sambo hade han sagt att han tycker inget speciellt om homosexuella, så länge de inte rör vid honom. Varför är det så viktigt att de inte rör vid honom? Den juridiska processen fångar inte upp eventuell fortsättning att detta rör sig om skräck för penetrering.

### ***Offret***

Offren i underlaget informerar inte om de vill penetrera eller penetreras. Vad vi kan utgå från är att det troligen inte finns samma skräck för penetrering oavsett om man praktiserar det eller ej.

### ***Kommentar***

Vi får ett undersökningsområde som i ena änden är laddat med panisk och orealistisk skräck för att bli penetrerad, grundad i tidigare kulturhistoriska faser, och i andra ändan en likgiltighet inför penetration. Alltså laddningen mellan acceptabel reproduktiv penetration, byggt på en könsmaktsordning och en oacceptabel inte reproduktiv penetration. Kopplingen

---

<sup>197</sup> Samma tankegångar låg bakom nazisternas ideologi i Tyskland och ligger bakom nynazisternas ideologi i Sverige idag.

<sup>198</sup> Garb 2002:97. I detta sammanhang kan vi också fundera över betydelse av att över en och en halv miljon svenskar, mer än en fjärdedel av den dåvarande befolkningen, utvandrade mellan 1850 och 1930, i relation till homofientlighetens framväxt i Sverige.

penetration och makt passar väl in i förövarnas härskartekniker som till varje pris måste försvaras och utövas. Medan för offren är makten förlagd till demokratiska spelregler. Ur ett heteronormativt perspektiv kan man även se det som ett spänningsfält mellan makt och maktlöshet.

## 4.13 Våld

Våld har en lång historia och är oftast synonymt med fysiskt våld.<sup>199</sup> Våld förklaras och förstås även utifrån olika teoretiska discipliner. Några arbetar utifrån biologiska förståelse- och förklaringsmodeller, andra med psykologiska och pedagogiska, ytterligare andra med sociologiska och socialantropologiska. Några forskare försöker knyta ihop olika perspektiv. Problemet är att de flesta biologiska, psykologiska och sociologiska är deterministiska. Enligt verksamhetsteorin är människan inte bara objekt för processen, utan i allra högsta grad ett handlande och skapande subjekt. Jag försöker därför undvika ett deterministiskt perspektiv.

Även om fysiskt våld är det dominerande i underlaget kan våld utövas på andra sätt med samma destruktiva kraft. För att beskriva olika former av våld har jag främst använt mig av Mogens Møllers bok *I fars vold*.<sup>200</sup> Författaren, som är känd forskare inom fältet, skriver under pseudonym och beskriver sitt självupplevda barndomsvåld utifrån ett verksamhetsperspektiv. Møller menar att fysiskt och psykiskt våld är oklara begrepp, samt att våld oftast reduceras endast till dessa två former. Han hävdar att det finns ett antal olika slag av våldsformer, likaså att det finns olika slags makt- och härskartekniker som används i vissa sammanhang för att upprätthålla makt. Då med lika förödande verkan som det fysiska och psykiska våldet. Genom att använda en bred definition på våld kan vi få ett bra redskap för att analysera helhetsbilden av homofientligt våld. Å andra sidan får vår definition av våld inte bli så bred att nästan allt, på ett eller annat sätt, räknas som homofientligt våld.

Møller menar att ”våldsutövningen bör i allmänhet, men också i de enskilda handlingarna, ses som en process som består av olika handlingskomponenter”.<sup>201</sup> Våldet har en början, en utveckling och ett slut. Under processen kulminerar våldet till maximal intensitet för att sedan avta. Våldsutövningen kan också ha varierande intensitet, gå i bøljer eller explodera. Likaså kan våldet vara mer eller mindre ogenomtänkt eller planerat. Våldet används också för att uppnå varierande mål genom att använda olika metoder. På samma sätt, fortsätter Møller, kan våld också vara ”aktivt, öppet och direkt, men det kan också vara mer passivt, indirekt och dolt. Det kan vara latent, flertydligt, tvetydigt, eller – motsatt – mer entydigt, manifest demonstrativt och avskräckande”.<sup>202</sup> Møller definierar våld som:

Våld är för mig en säregen fysisk, psykisk och/eller social verksamhet med ett destruktivt användande av kraft och metoder (till exempel makt- och härskartekniker) där målet eller motivet med handlingen kan vara att skada, kränka, passivisera, utmanövrera, eller oskadliggöra en annan. Den som utövar våld, kan ha som mål eller motiv att plåga eller skada den handlingen är riktad mot. Målet kan vara att påföra offret smärta och obehag. Men våldsbruket kan också vara ett medel till att disciplinera eller tvinga människor till att utföra handlingar som strider emot deras vilja, moraluppfattning eller intressen. Bruk av våld är en form för maktanvändning mot en persons integration och frihet, de olika makt- och härskarmetoder som används för att undertrycka eller nedvärdera honom eller henne.

<sup>203</sup>

<sup>199</sup> För en bra genomgång av historiskt våld hänvisas till den franske psykiatrikern Frantz Fanons text *The Wretched of the Earth*. Fanon 1963.

<sup>200</sup> Møller 2000.

<sup>201</sup> Møller 2000:25.

<sup>202</sup> Møller 2000:25.

<sup>203</sup> Møller 2000:34.

Møller ser också makt, motmakt, vanmakt och maktlöshet i ett inre förhållande till varandra. Han utgår från att allt våld har en maktaspekt och delar upp våld och makt/härskartekniker i ett antal grupper. Han menar att det finns fysiskt och psykiskt våld, strukturellt och socialt våld, defensivt våld och symboliskt våld, alla med en maktaspekt. Låt oss se närmare på de olika grupperna när det gäller förövare till och offer av homofientligt våld.

### ***Förövare***

#### *Våld har alltid en maktaspekt*

Møller anser att våld inte existerar i ett tomrum. Det utövas alltid av någon emot någon eller något, alltså i sociala relationer. Något som stöds av Vygotskijs påstående om förmedlad handling. Ett perspektiv på makt som Møller delar med Max Weber är att se makt "som att få andra till att följa ens egen vilja; möjligheter till att verkliggöra sina intressen trots motstånd".<sup>204</sup> Där makt kan användas utan våld, men där våld alltid har en maktaspekt. Till exempel vill killarna som attackerar Kulturpersonen att homosexuella inte ska få adoptera barn. De ger sig själva en odemokratisk rätt till makt för att utöva våld för att disciplinera.

Møller menar vidare att våldsförståelsen utifrån ett verksamhetsteoretiskt perspektiv där mål, behov och motiv leder till en våldsutövelse kan kategoriseras utifrån flera olika undergrupper.<sup>205</sup> Maktaspekten är oftast det dominerande motivet till våld. Våld kan även användas som motiv för att skydda någon eller något. I vårt fall "skyddar" sig förövarna mot de homosexuella som de definierar som hotande mot deras position eller behov. Hämnd kan också vara motivet till våld, vilket i underlaget kommer fram genom att förövarna ska "ge igen". Underlaget ger också bevis på att våld kan användas med motivet att utpressa. Hedersmotivet till våld finns nästan som ett genomgående tema. Vi kan även skönja våld som underhållning, när förövarna i grupp angriper sitt offer. Slutligen är det frågan om vi inte kan finna våld i underlaget utifrån sexuella motiv. Frågar vi efter avsikten med våldet, frågar vi efter innehållet i motiven, eftersom motiv ger verksamhet mening. Med andra ord ger ett verksamhetsteoretiskt perspektiv oss begrepp som hjälper oss att ringa in vårt fenomen, så vi bättre kan förebygga och motverka förekomsten av homofientligt våld. Låt oss nu se på våldets uttrycksformer och hålla i minnet att i praktiken är det oftast ett inre förhållande mellan de olika våldsformerna.

#### *Fysiskt våld*

Møller anser att fysiskt våld kan dels förstås som våld mot kroppen och dels som våld mot egendom och materiella saker. Det framgår av underlaget att de fall som går till domstol karakteriseras av ett starkt fysiskt övervåld på grund av "provokation", något som även Tomsen fann. I underlaget framkommer att vissa förövare riktar in sig på homosexuella bara därför att de är homosexuella, när det gäller rån, till exempel i fallet med KB-killen. Tomsen fann i sitt material att det fanns en förståelse hos förövarna att homosexuella är "mjuka" mål för rån, som inte bjuder motstånd och att se är obenägna att rapportera. Vilket är kopplat till offrets sexuella identitet, som i sin tur är förtöjt i samhällets allmänna homofientlighet.<sup>206</sup>

Vi ser i underlaget att det fysiska våldet oftast är ett övervåld. Møller hävdar att man inte kan se övervåldet som en enhet, utan när man slår så väljer man att slå och varje nytt slag är ett nytt val.<sup>207</sup> Därför menar han, kan man inte se valet att slå som en förlängning av ett tidigare handlingsmönster, utan som ett nytt val, eftersom möjligheten finns alltid "att inte slå". Att

---

<sup>204</sup> Møller 2000:30.

<sup>205</sup> Møller 2000:137-142.

<sup>206</sup> Tomsen 2000:42.

<sup>207</sup> Møller 2000:155.

inte slå är också ett val och vi väljer kontinuerligt. Därför kan man säga att 19-åringen som mördade Ishockeyspelaren valde 64 gånger att utöva våld och den 65:e gången avstod han. Vilket ger ett annat perspektiv på övervåld än Högsta Domstolens ”tillstånd av okontrollerat ursinne”.

En del av förövarna i underlaget har innan våldet i de redovisade fallen även utövat våld i tidigare misshandelsfall, redovisade i samma dom. De har med andra ord redan skaffat sig en handlingsberedskap för fysiskt våld. Med tanke på den låga anmälningsbenägenheten av homofientligt våld kan man fråga sig om förövarna inte redan tidigare utövat våld mot homosexuella, men då utan dödlig utgång. Vi bör därför ha med oss möjligheten att det nuvarande våldet kan vara en del eller vara kulmen av en tidigare våldsprocess mot homosexuella.

Tomsen kom även fram till att i de flesta fall av händelser med dödlig utgång, hade förövaren inte till avsikt att döda. På så sätt, anser han, att hatmord är likvärdiga de generella mönstren för homofientliga attacker. Detta eftersom de flesta förövarna dessutom är psykiskt vanliga unga män. Tomsen skriver:

Det är därför felaktigt att anse att mycket antihomosexuellt trakasserande, våld och dödande är ett resultat av en irrationell och exceptionell trångsynthet. Länken mellan detta dödliga våld, konventionella former av manliga identiteter och en omfattande social ängslan om homosexualitet *tvungar oss nu istället till en utforskning av de konventionella heterosexuella manligheternas dynamik.*<sup>208</sup>

Johansson som i sin undersökning av gatuvåld kom fram till att det handlar om att slåss för ”erkännande”, skriver att

de aggressiva uttrycken – både i form av verbala uttryck och fysiska handlingar – tjänar till att producera och upprätthålla gruppsammanhållningen, definiera gränser för vad som är lämpligt och acceptabelt samt reproducera och transformera statusrelationer.<sup>209</sup>

Kurator Sussi Rasmussen, på ungdomsmottagningen Rooseum, uppger att en del av de flickor som besöker henne på grund av att pojkvännen är våldsam, nämner samtidigt att pojkvännen även är rasistisk och homofientlig. Något som flickorna inte gillar. Detta verkar tyda på att sexism och homofientlighet går hand i hand och att det handlar om de ”konventionella heterosexuella manligheternas dynamik”.

När vi talar om fysiskt våld måste det uppmärksammas att även män kan våldtas. Morrison & MacKay menar att det är ett klart behov att etablera manlig våldtäkt tillsammans med kvinnors upplevelse av våldtäkt som *ett våldsbrott*, som i frågan om manlig våldtäkt blir förövade av män, som identifierar sig antingen som homosexuella eller heterosexuella.<sup>210</sup> Enligt Herek och Berrill handlar det mest om heterosexuell identitet.<sup>211</sup>

Hammerlin<sup>212</sup> pekar också på att fysiskt våld kan vara våld riktat mot föremål och saker. Något som inte kommer fram i underlaget, men som är för en del homosexuella är en verklighet med klottrade förolämpningar eller hot och förstörelse av egendom.

---

<sup>208</sup> Tomsen 2000:5, min kursivering.

<sup>209</sup> Johansson 2001:40.

<sup>210</sup> Morrison & MacKay 2000:14.

<sup>211</sup> Herek & Berrill 1992:214.

<sup>212</sup> Hammerlin 2002: 193.

### *Psykiskt våld*

Møller menar att psykiskt våld oftast blandas samman med socialt våld. Med psykiskt våld menar han det våld som offrets psykiska tillstånd, känslor, kognitiva verksamheter som direkta eller indirekta mål.<sup>213</sup> Förövare vill till exempel skapa psykiskt obehag, rädsla och osäkerhet hos offret. Men det rör sig också om, menar Møller, att använda psykiska medel och metoder för att utöva våld, det vill säga psykiskt klamra sig fast eller få psykisk makt över en människa så att hon blir ofri och lidande. Han skriver;

I extrema fall kan den som är våldsam, skapa förhållanden eller påverka offret på det sättet som får andra till att begå våld mot offret, eller som får offret till att begå våld mot sig själv eller andra.<sup>214</sup>

Vi kan i underlaget se att det vanligaste våldet som kommer inför domstol är det fysiska våldet. För den sakens skull behöver det inte betyda att det fysiska våldet är den vanligaste formen av våld mot homosexuella. Tomsen fann att för kvinnliga förövare handlar våld mer om förtal och andra icke-våldsamma kränkningar, samt som stöd för en manlig partner. Det psykiska våldet är svårare att ”bevisa” och ibland omöjligt att finna rätt förövare till. Som till exempel i fallet med Gymnasisten. Där hans söndrade självförtroende är ett resultat av det sammantagna trakasserandet av många elever, varje dag, under flera år, tillsammans med de vuxna i skolans undfallenhet till att ingripa. Omfattningen av dessa kränkningar visas tydligt i en rapport från Göteborgs universitet om kränkningar i skolan.<sup>215</sup> Per Isdal, den norske chefspsykologen för *Alternativ till Våld*, skriver i förordet till Møllers text bland annat att:

Den som utsätts för våld kan genom detta få präglad en livskarta in i själen, en karta som berättar att man inte kan lita på andra, att närhet och anknytning är farligt, och att förhållanden bara har två möjligheter: dominans eller underkastelse.<sup>216</sup>

Inte undra på att självmordsbenägenheten är stor bland homo- och bisexuella personer. I den omfattande levnadsundersökningen av homosexuella män och kvinnor i Norge, NOVA-rapporten, framkommer att självmordstankar är sex till sju gånger större hos homosexuella kvinnor och män än hos normalbefolkningen.<sup>217</sup> För unga lesbiska flickor är den tio gånger större än bland jämnåriga flickor. Av undersökningsmaterialet framkommer dessutom att 88% av dem som uppgett självmordstankar har prövat att begå självmord innan de fyllt 25 år. En liknande svensk undersökning, gjord som examensarbete i psykologi av Hans Hanner, visar på samma nedslående faktum för ungdomar 16 till 24 år.<sup>218</sup> Dubbelt så många flickor och tre gånger så många pojkar som attraheras av personer av sitt eget kön har gjort självmordsförsök jämfört med ett urval av normalbefolkningen. Åldern när de gjort sitt självmordsförsök låg innan ”komma-ut” processen och innan de haft samkönat sex eller deltagit i sådana sociala aktiviteter. Det blev också synligt att flickor och pojkar mellan 16 och 24 år som attraheras av sitt eget kön var dubbelt så utsatta för hot och våld som normalpopulationen. I undersökningen gav ungdomarna sig också ett lågt självskattat hälsotillstånd, något som vi finner hos Gymnasisten. Vi kan slå fast att det psykiska våldet finns men måste ”avslöjas”. I detta sammanhang bör nämnas en bra text när det gäller förståelse och behandling vid självmordsförsök nämligen Hammerlins och Schjederups *När livet blir en byrde*.<sup>219</sup>

---

<sup>213</sup> Møller 2000:195.

<sup>214</sup> Møller 2000:26.

<sup>215</sup> Osbeck, Holm, Wernersson 2003.

<sup>216</sup> Møller 2000:5, min kursivering.

<sup>217</sup> Hegna, Kristiansen, Ulstein Moseng 1999.

<sup>218</sup> Hanner 2002.

<sup>219</sup> Hammerlin & Schjederup 1994.

### *Strukturellt och socialt våld*

Vad är då strukturellt och socialt våld? Den norske sociologen Johan Galtung menar att våld är *allt som på ett onödigt sätt minskar människors liv och livskvalité*.<sup>220</sup> Hammerlin menar att strukturellt våld ”avspeglar en social organisering, differentiering och relationer där livsbetingelserna är undertryckande och upplevs som våldsamma”.<sup>221</sup> Med andra ord kan vi säga att det homofientliga våldet framför allt är förankrat i ett strukturellt våld. Møller anser att i alla samhällen finns det strukturer och social gemenskap som utövar våld. Att komma till roten med problemet sker inte genom att avlägsna strukturer eller social gemenskap, då detta är omöjligt. I stället, menar han, gäller det att se efter vilken/vilka riktningar våldet har i det hierarkiska samhället. Socialt våld handlar, enligt Møller, om olika metoder eller härskartekniker<sup>222</sup> för sortering, avståndstagande och för att skapa sociala hierarkier. Det sociala våldet kan förstås som olika former för sociala utstötningsprocesser och former av utfrysning. Det utövas genom att behärska rummet och ”osynliga” trakasserier som att stjäla andras tid.<sup>223</sup> Socialt våld kan man säga kännetecknar skolan, vilket framkommer bland annat i Gymnasisten. HomO benämner det sociala våldet som finns i skolan som ”tystnadens tyranni”.<sup>224</sup>

Det sociala våldet kan utgöras även av verbalt våld och våld som utförs genom förlöjligande. Till exempel, homofientliga skämt under arbetstid. Kan en av kollegorna i utsättningspatrullen på en polisstation ”komma ut” som lesbisk, samtidigt som hennes kollega drar ett ”bögskämt” under arbetslagets skrott? Förutom den personliga tragedin, fråntar man henne möjligheten att använda sin specialkunskap om lesbiska relationer. På så sätt hindrar man patrullen att göra en fullödlig och korrekt insats i vissa förhållanden och utövar socialt våld. I underlaget ser vi i fallet med Östersundsmannen hur svårt det är att komma fram till en fällande dom av sådant våld.

När det gäller socialt våld får vi inte glömma att den homofientliga verksamheten bygger på en historisk tradition och härskande normer i vårt samhälle som både lagligen och på andra sätt möjliggjort fientlighet. De som utövar homofientligt våld hämtar alltså näring från djupa historiska rötter som har varit och är knutna till ”etnisk rensning”, utstötning och cynisk sortering av människor. När samhället nu försöker ta upp kampen mot denna ideologiska, historiska, kulturella och religiösa sortering av människor sitter mycket av ”fientligheten” fortfarande kvar i människors kollektiva medvetande. Man kan därför säga att socialt våld grundar sig på en speciell människosyn, den att människor kan sorteras in i två grupper, de som är värda något och de som är mindre värda. En människosyn som bland annat nynazisterna hämtar sin näring ur och som ligger i strid med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

### *Symboliskt våld och makt*

Symbolisk makt, skriver Møller, är ”makt till att konstruera verkligheten eller en egen upplevelse av verkligheten”, ett begrepp han hämtat från Bourdieu.<sup>225</sup> Där språket är den viktigaste komponenten för att konstruera verkligheten eller en egen upplevelse av verkligheten. Symbolisk makt verkar enligt Møller enbart när den erkänns och villkoras i den

---

<sup>220</sup> Galtung 1981.

<sup>221</sup> Hammerlin 2002:198.

<sup>222</sup> Begreppet härskartekniker har utvecklats av professor Berit Ås 1979.

<sup>223</sup> Hammerlin (2002:200) menar att när det gäller mobbing och trakasserier blandas många gånger psykiskt våld ihop med socialt våld. Mobbing och trakasserier är varianter av social utstötnings- och stigmatiseringsmetoder där psykisk lidande kan bli en av konsekvenserna.

<sup>224</sup> HomO 2003.

<sup>225</sup> Møller 2000:63.



som misserkänns. Det produceras inte genom det symboliska systemet, utan enligt Bourdieu, ”definierar sig i och genom ett bestämt förhållande mellan de som utövar makt, och de som makten utövas på, det vill säga i själva strukturen till det fält där tro produceras och reproduceras”.<sup>226</sup> Här är frågan om inte värdet av den sexuella inviten kan ses som symboliskt våld utövat mot offren i mordfallen, där förövaren konstruerar en verklighet som ”erkänns” av domstolen. Inom symboliskt våld ryms även kroppsspråk och mimik, samt våld genom lögn.

Symboliskt våld och maktbruk visar sig på många sätt, speciellt i användandet av symboler, tecken, verbala attacker och icke-verbalt som mimik och kroppsspråk. Nynazister använder gärna symboler för att hävda makt osv. Även som vald riksdagsman kan man i Riksdagen använda sina fingrar för att illustrera sin avsky över homosexuellt sex. Det symboliska våldet, menar Hammerlin, är inte bara kränkningar av personen i sig själv, utan även av symboler och saker som är värdefulla för personen. Utmärkande för underlaget är frånvaro av bevisning på symboliskt våld.

Ett exempel på symboliskt våld, i icke-verbal tappning, kan vara det som läraren Jonathan Matthew från Educational Action Challenging Homophobia (EACH) i Bristol berättade.<sup>227</sup> Om det på en skola inte är ”tillåtet” för lärare att ”komma ut” som homosexuell och få stöd för det under besvärliga tider, vad sänder det för signal till eleverna/studenterna? Jo, menar Matthew, att det är onormalt att vara homosexuell som elev. Vilket i sin tur betyder att elever inte ”kommer ut” som homosexuella, vilket i sin tur medför ytterligare konsekvenser. Dels genom att den enskilde homosexuelle eleven förvägras helt och fullt deltagande i samhällslivet. Dels genom att de heterosexuella eleverna hindras att på ett naturligt sätt samarbeta med homosexuella lärare och elever under sin skoltid. När de heterosexuella sedan gifter sig och partners bror är homosexuell eller börjar arbeta med en kollega som är lesbisk, har de ingen naturlig handlingsberedskap för detta. På så sätt hindras, anser Matthew, även de heterosexuella från ett fullt deltagande i samhällslivet. Skolan kränker därmed FN:s Barnkonvention, som hävdar att det inte ska göras någon åtskillnad på barn och att man ska förbereda dem för ett ansvarsfullt liv. Därför måste förebyggande homofientligt arbete börja med att påverka varje skolpersonal som har en negativ hållning. Överhuvudtaget handlar förebyggande arbete mot homofientligt våld om integrering. I Östermans undersökning visar det sig med all tydlighet att vattendelaren mellan att vara homofientlig eller ej, beror på om man känner någon homosexuell eller inte.<sup>228</sup>

### ***Offret***

Vad som är iögonfallande i underlaget är frånvaro av våld eller självförsvar från offrens sida. De verkar inte alls vara beredda på våldet och några är helt förda bakom ljuset, som Stattnannen och Algeriern.

### ***Kommentar***

Företeelsen verkar finnas i spänningsfältet mellan närvaro av våld hos förövaren och frånvaro av våld hos offret. Det kan tolkas som hastig uppkommen affekt, men kan också vara ett utslag av att förövaren redan är i en annan verksamhet än offret. På ett sätt skiljer sig homofientligt våld från våld mot kvinnor och mot invandrare. Man kan inte ”klä ut sig” till ett annat kön eller en annan hudfärg för att komma offret in på livet, men man kan utge sig för att vara homosexuell. Genom att likställa brotten och inte se det unika i det homofientliga våldet

---

<sup>226</sup> Bourdieu 1996:45.

<sup>227</sup> Intervju med Jonathan Matthew.

<sup>228</sup> Carpelan 2002:14.

hamnar vi i den fälla som Enerstvedt varnar för, nämligen att normaliseringsideologin har som täckmantel en likhetsideologi. Vi ser även att den homosexuella inviten, begreppet ”manlig ära” och konventionella heterosexuella manligheternas dynamik är viktiga för förståelsen av fenomenet.

## 4.14 Mötet

### *Förövaren*

Domstolarna för en diskussion huruvida utövandet av våldet var spontant eller planerat. Det som skiljer vårt undersökningsfenomen från andra typer av brott är, att i homofientliga, främlingsfientliga eller rasistiska hatbrott riktar sig inte våldet mot Stina eller Kalle personligen. Istället riktar sig våldet mot Stina och Kalle som representanter för homosexuella, invandrare eller judar. På så sätt är ett planlagt homofobiskt hatbrott riktat mot en fiktiv representant för homosexuella. Till exempel genomför de två killarna som misshandlade Kulturpersonen, något de mentalt hade förberett sig på, nämligen hur de skulle stoppa homooptioner. Annars skulle de inte säga under tiden de slår, att ”det här gör vi för att sådana som du inte ska få adoptera barn”. Samma planläggning mot fiktiv person finns i Skolkamraten, Lokföraren, Bergsjömannen, Borlängemannen och Svärdsjöpojken. Frågan är om ett homofientligt brott till sin natur kan uppkomma spontant?

Ett annat sätt att spalta upp en verksamhet är att se om den är frivillig, att man gör den av lust, eller om det är nödvändig, att man gör den för man måste. I underlaget ser det ut som det i fallen med Algeriern, Borlängemannen, Kulturpersonen, Östersundsmannen och Konstnären alla var nödvändiga verksamheter för förövarna. Frågan är återigen om ett homofientligt hatbrott till sin natur kan vara en frivillig verksamhet?

### *Offret*

Underlaget ger intryck av att offren i huvudsak deltar i spontana verksamheter. De är mottagliga för mötet men verkar inte ta initiativet. KB-killen hade inte planerat att träffa sin förövare, inte heller hade Bergsjömannen planerat att träffa sina förövare på en hållplats, detsamma gäller för Lokföraren. Däremot var de öppna för mötet med en okänd person och ”högg” direkt på kroken som slängdes ut. När det gäller frivillig eller nödvändig verksamhet verkar det som offren lutar mer åt frivilliga, man söker kontakt för de har lust, inte av tvång. Vissa offer har inte sökt någon som helst kontakt som Kulturpersonen.

### *Kommentar*

Vi kan skönja ett vagt spänningsfält mellan förövarnas planlagda och nödvändiga verksamheter och offrens spontana och frivilliga.

## 4.15 Sexsäljare/köpare

### *Förövaren*

I underlaget finns ett fall där det klart framgår att förövarna säljer sexuella tjänster, som med Värmdömannen. Det finns också två fall där man kan ana att betalning för sexuella tjänster kan ha skett, som i fallen med Ehrensördsmanen och Lokföraren. Vad som inte kommer fram i underlaget, men som är väl känt är utpressning. Rydström nämner att det första dokumenterade fallet av utpressning skedde 1925 i Malmö där en 48-årig trädgårdsmästare pressades på pengar av en 18-årig ung man som ställt upp på sexuella tjänster mot en natt med husrum.<sup>229</sup>

---

<sup>229</sup> Rydström 2003:172.

Tomsen påstår att detta homofientliga våld ”är typiska attacker utförda av fattiga ungdomar och manliga prostituerade som ofta utpressar eller stjäla från homosexuella offer och som finner stöd för den kriminella aktiviteten i samhällets homosexuellfientliga ideologi”.<sup>230</sup> Tomsen hänvisar till Gemert som undersökt homosexuella mord i Amsterdam. Där fann han att en hög andel av förövarna, främst bland de yngre männen som säljer sex, attackerade de äldre klienterna, antingen till följd av gräl om pengar eller med syfte att stjäla från offer som inte vill komma i dålig dager.<sup>231</sup> Vidare pekar Gemert på hur enkelt det är att dessa brott istället ses som rån. Han hävdar dessutom att många av dessa brott blir så dåligt utredda, att när de når domstolen, blir det helt eller delvis frikännande istället för fällande dom.

En del mord i Tomsens undersökning var utförda av en subgrupp manliga sexsäljare med heterosexuell identifikation. De var yngre heterosexuella män som inte agerar utifrån något psykologisk problem, någon störning eller kris, utan istället var kalkylerande mördare som såg sina kunder som färdiga måltavlor för utpressning och rån. Även om inte killarna i fallet med Värmdömannen var kalkylerande mördare, så passar de in på beskrivningen. Tomsen menar att denna subgrupp även deltar i sexarbete för att tillgodose sina kostnader för drogvanor och det var i sexarbetet som de dödliga händelserna uppstod genom bråk om betalning eller otillräcklig sådan.

### **Offret**

Vi kan skönja två kategorier av brottsoffer i underlaget. Den ena är som med Värmdömannen, att som äldre man bli utsatt av yngre män som säljer sex eller utnyttjar detta för andra kriminella aktiviteter. I domen kan man ana sig till det genom utbetalning av stora belopp pengar vid de tillfälliga besöken. I Expressen (990528) skriver Anders Fallenius att polisen ”är övertygad om att flera andra förmögna män har fallit offer, bland annat en person bosatt i Stockholms innerstad. Problemet är dock att rånoffren inte vågar polisanmäla det som hänt eftersom deras hemliga dubbelliv i så fall skulle avslöjas”. Då köpande av sexuella tjänster numera är straffbart blir det en ännu större utsatthet för denna typ av homofientliga brott än tidigare. Att förebygga utsatthet som sexköpare möter svårigheter genom lagstiftning.

Den andra kategorin är de sexsäljare som själva blir utsatta. Kurator och magister i socialt arbete Niklas Eriksson fann i sin undersökning *sexmänsäljer.se(x)*<sup>232</sup> en av de intervjuade yngre sexsäljarna som blivit våldtagen fem gånger. Här uppkommer en rad problem. Är det homofientligt våld, heterosexuellt våld mot homosexuella eller våld mellan homosexuella? Utan kunskap från polis och åklagare kan inte detta utredas på rätt sätt. Vi bör ha i minnet att bara för att en man penetrerar en annan man är han inte homosexuell. Att penetrera kan även vara utslag för förtryck på grund av att den som blir penetrerad är ”blir” homosexuell. Om så sker är våldtäkten dessutom homofientlig. Nuvarande lagstiftning försvårar förebyggande åtgärder mot denna grupp.

Annelie Svensson, kurator på Brottsofferjouren för homosexuella, menar att det i Sverige förekommer minst en manlig våldtäkt i månaden. För det mesta har offren inte ord som kan förklara vad de gått med på och vad de inte gått med på. Offret kan dessutom skämmas för att det autonoma systemet gör att de fått erektion även vid den våldtäkt som de avskyr. Ännu mer kan offret tänka att om han har erektion och han dessutom kanske ejakulerat, har han implicit

---

<sup>230</sup> Tomsen 2000:10.

<sup>231</sup> Gemert 1994.

<sup>232</sup> Eriksson 2003.

gått med på det.<sup>233</sup> Vidare kan offret inte skrika så det hörs, eftersom hans homosexuella läggning då kan avslöjas för grannarna. Ovilja att dra in grannar eller homofientlighet från dem hindrar också att anmäla till polisen eller att ha dem som vittnen.

### ***Kommentar***

KöpanDET och säljandet av sexuella tjänster visar på en komplexitet i företeelsen. Förutom att offret utsätts för ett homofientligt brott, synes det som två svårigheter som gör att offret kan dra sig för att anmäla brottet. Dels att det är kriminellt att köpa sexuella tjänster och dels att det då uppdagas att man har haft samkönat sex. Denna svårighet är något som polis, åklagare och domstol måste våga ta i. Å ena sidan bör vi hålla isär våldet med annan verksamhet och å andra sidan bör vi hålla isär sexuella handlingar med sexuell identitet. Om vi ser sexsäljare och sexköpare som en marginaliserad minoritetsgrupp, så finner vi spänningsförhållandet mellan majoritets- och minoritetssamhället som ett viktigt fenomen.

## **4.16 Nynazister/högerextremister**

Fil.dr i historia och numera chefen för Levande Historia Helené Löow menar att homofientligheten är minst uppmärksammas när det gäller nynazister. Nynazismen består av män som älskar män utan sex, male bonding. Det är även en värld utan kvinnor. Nynazisterna tror att homosexualiteten är en judisk uppfinning. De anser att homosexuella är pederaster/pedofiler och det utlöser ett skoningslöst hat, fortsätter Löow. Det är samma krets av personer som mördat homosexuella sedan 1980-talet, med Bergsjömännens med flera. Det finns en stark hjältedyrkan hos dem, där man skickar brev till dem som sitter i fängelse för att ha utfört homofientliga brott/mord. De står som modell, till exempel 24-åringe i fallet med Konstnären, som redan 1985 mördade en förmodad homosexuell man i Göteborg. Löow menar att nynazisternas attacker är planlagda. De har alltid upplevt det som att de blivit antastade av homosexuella, men i verkligheten har de inte blivit det. Personen har ”tittat på dem” eller ”satt sig bredvid dem” och eftersom polisen glömmer fråga ”Vad består antastandet i?”, tas en sexuell kränkning för given. Vidare frågar inte polisen om nazistsympatier bland förövarna vid homofientliga brott, eller gör de husrannsakan för att hitta litteratur, material, cd-skivor, böcker, tingsurklipp, brev eller sånger. Även om ett sådant material hittas analyseras det inte och därför kan polisen inte se kopplingen. Löow menar att nynazisterna nu går in i en konsolideringsfas, som kommer att leda till en upptrappning och nya vågor av våld. De gör upp strategier och förbereder sig, vilket märks genom att retoriken höjs och det konstanta talandet om judar och homosexuella. Den nya SÄPO statistiken bekräftar också detta, de antisemitiska och homofobiska brotten ökar, inte de rasistiska.

Kent Lindahl och kurator AnnSofi Stridde på EXIT i Stockholm uppskattar att det finns 70-80 aktiva ledare och det finns 1000 aktivister och ungefär en 2000 personer i svansen. Nynazisterna ser situation i Sverige som ett skymningsläge där de ska rädda Sverige. De menar att det inte är slumpmässigt hur nynazister väljer ut sina offer; invandrare och homosexuella. Invandrare, är hittagna av politikerna så de ska ut, men vreden är mot politikerna. Den homosexuelle är sjuklig, onaturlig och ska därför inte vara med i det nationalsocialistiska samhället, där kärnfamiljen med man, kvinna och barn är hörnstenen.<sup>234</sup>

---

<sup>233</sup> Herek & Berrill 1992:214.

<sup>234</sup> Bourdieu (1999:105f) menar att uppkomsten av nya familjetyper och nya mönster för sexualitet, speciellt den homosexuella har slagit sönder den legitima heterosexuella sexualiteten orienterad mot reproduktion och

En nynazist måste markera genom att slå ner en homosexuell. Däremot att döda en homosexuell har för mycket konsekvenser för personen och för "sakens" skull så man avstår just nu. Detta sammanfaller med att homofientliga förövare konstruerar sig genom våld i vårt underlag. Lindahl fortsätter, att i nynazisternas värld finns inga lesbiska, för de kan rättas till om de bara får uppleva ett heterosexuellt samlag. Lindahl visar på att det finns oerhört stora likheter mellan en vit makt-konsert och en homosexuell konsert. Båda är väldigt mycket macho, fast i det ena fallet slåss man, i det andra "har man sex". Vägen in till nynazismen är att man blir en av gruppen, man gör inte så mycket, gruppen gör desto mer. Ära, heder och maktideal är viktiga. Nynazisterna definierar sig mot andra, "vi är inte samma män som de". Ett resonemang vi känner igen från hedersbegreppet. Homofientlighet är inte exklusivt för vit makt, menar Lindahl. Ta bort Hitler, uniformerna och symbolerna och vi har samma samtal i stugorna runt omkring i Sverige.

Nynazisterna, fortsätter Lindahl vidare, skapar en kraftfull gemenskap att leva och dö för. En gemenskap över generationsgränserna, till exempel en av ledarna, Blüchen är 50 år, men behandlar fortfarande en kille på 17 år med respekt. Givetvis känns det värdefullt för en ung människa att få vara på samma nivå. En kapacitet som vi fann i underlaget är att som ung kunna umgås med äldre. Vidare berättar Lindahl att nynazisterna inte tänker själva, utan är väldigt auktoritetsbundna. Det finns en spänning mellan stad och land, fortsätter han vidare. De som lever i staden upplever ett hot på hemmaplan genom miljonprogrammen. De är ute och slåss för staden, eftersom invandrargänget eller homoklubben har tagit deras mark. Medan de på landet slåss mot staden som genererar dekadens. Vad de inte tänker på, enligt Lindahl, är att när det nationalsocialistiska samhället genomförs så rensas alla bort som inte håller måttet. I NSF 14-punkters program ska man för att vara 100 % svensk, vara i obrutet led svensk på moderns sida sedan 1758 och genetiskt sund och frisk.

Lindahl förklarar om gruppmisshandeln: om du deltar så kan du inte anmäla till polisen. Om du inte misshandlar, är du inte delaktig, då är du kanske homosexuell eller invandravänlig. Dessutom ger våld respekt. I underlaget fann vi också nödvändigheten med att vara flera förövare för att kunna genomföra ett könskonstruerande våld. Lindahl menar att under sina första arton levnadsår förändrar man sina värderingar. Retoriskt frågar han, vad finns det för alternativ? Var finns demokratin som alternativ? NSF har läger och gemenskap, det demokratiska samhället inget. Vidare kan man fråga sig, menar Lindahl, vad bidrar skolan med i denna process? De flesta nynazisterna går på de yrkesförberedande linjerna och vilka maskuliniteter lär de sig där?

Slutligen, i mina intervjuer med de båda förövarna kom det fram ett begrepp, nämligen "vi gör det ni snackar om". Med det menade förövarna att den kritik och agg som deras föräldrar och det vuxna närsamhället har mot invandrare och homosexuella omvandlar de i handling. De utför de handlingar som de vuxna säger sig vilja utföra, men inte vågar. Utifrån ett verksamhetsteoretiskt perspektiv påverkas förövarna under sin uppväxt av dessa verksamheter i skapandet av sina motiv. Motiv som tillsammans med andra samverkar till att göra homofientliga verksamheter både nödvändiga och planerade. När förövarna senare utför sina handlingar sker det dessutom med ett tyst godkännande från det omgivande närsamhället, ibland även från polis, med flera. Vilket är det handlingslegitimerande villkor som medverkar till att utlösa en handlingsberedskap i konkret handling. Med andra ord är det ingen slump att

---

utvidgat rummet av sexuella möjligheter, vilket jag kan se som en förklaring till nynazisternas hat mot homosexuella, de hotar patriarkatets maktordning.

vissa orter blir nynazistiska ”fästen”. Ett faktum som visar på vikten och nödvändigheten av att arbeta förebyggande och motverkande mot mänskliga verksamhetsstrukturer på samhällsnivå, likväl som mot enskilda människor.

### ***Hur man blir nynazist***

Samtliga som jag intervjuat ger en samstämmig bild av processen in i den nynazistiska samhörigheten. Det är två processer som till en början är oavhängiga, men när de möts blir det konsekvenser. Den första är diskriminering, upplevelsen av att känna sig kränkt, den andra är våldskulturen. När processerna flyter samman får vi bland annat fundamentalistiskt våld mot homosexuella.

Socialarbetare Ann Hellströmmer, Stödcentrum för unga brottsoffer i Vällingby, anser att det homofientliga våldet har sitt ursprung i bland annat den kränkning som rånade ungdomar upplever. En kränkning som förutom av rånet i sig själv, adderas av att anmälan oftast inte leder till något eller att de utsätts för hot. I 80 % av ungdomsbrotten är det invandrarungdomar som kränker svenska ungdomar. Hellströmmer menar vidare att en svensk kille som blivit rånad har olika offerbanor, några får hjälp att prata ut om det, andra kan rationalisera, medan en del faller för rasism. Många av förövarna är pojkar som ingen pratat med om deras känslor, varken skolan, Socialtjänsten, Barn- och Ungdomspsykiatri, m.m.

Lindhall och Stridde berättar att kontakten ofta sker efter att en ung svensk blivit kränkt av invandrare genom att han söker sig till nazisternas hemsida på Internet. Efter första mötet blir du någon. Du hämtas upp och tas med och efterfrågas. Våld är bara en del av paketet. Gruppen ringer och man motiveras av den. Utlösningen sitter i det sociala i gruppen som legitimerar våld. Lindhall menar vidare att i och med vi inte får prata om hur läget är, t.ex. att jag blivit rånad av en turk så skapar vi indirekt invandrarfientligheten.

Bjørn Øverum, Maglerud Polisstation i Oslo, menar att när det gäller homosexuellt våld handlar det mycket om att göra något som andra sätter pris på. ”Jag slog ner en bög!” ”Vad bra du är!” Øverum har funnit att rekrytering till grupperna skett dels från överklassen och dels arbetarklassen. Numer finns det inga från överklassen. Idag sker rekrytering istället mest från den grupp av ungdomar som blivit offer för våld av invandrare. Øverum berättar att de hade 100 barnrån förra året och av dem var 99 % gjorda av invandrarungdomar. Däremot var 100 % av de ungdomar som gjorde graffiti norska ungdomar. Invandrare har temat en för alla och alla för en. De hämnas varandra, därför rånar de inte varandra eftersom de får hela släkten på sig. Norska ungdomar däremot förväntas och är fostrade till att överlämna rättsskipningen till staten/polisen för att utföra detta arbete. Med andra ord handlar det om att leva på ett demokratiskt sätt där det finns en lagstiftande och verkställande makt mot en kulturhistorisk klan- och släktkultur förtöjd i agrara miljöer.

### ***Förövaren***

I underlaget finns inga förövare som blir fällda som nynazister eller högerextremister, däremot framkommer dessa sympatier hos några av förövarna, till exempel i fallet med Ishockeyspelaren. Där beslagtogs polisen hos 19-åringen ”diverse broschyrer med nazistiskt innehåll” eller som i fallet med Kulturpersonen. Domstolarna verkar ha svårt att koppla ihop dessa sympatier med det faktiska homofientliga brottet, som återigen i fallet med Ishockeyspelaren. Där samband mellan tidigare rasistisk misshandel, nationalsocialistiska idéer, homofientlighet och dödandet inte kopplas ihop. Istället ”ursäktar” domstolen 19-åringens handlande med att döma till dråp istället för mord.

I en debattartikel i DN (970917) gör Jesús Alcalá följande iakttagelse. 24-åringen i fallet med Konstnären hade som tidigare nämnts, även mördat en homosexuell man hösten 1990. Tillsammans med 17-åringen sparkade han 1995 ihjäl Konstnären. En av kamraterna de hade varit tillsammans med under natten var tvungen att gå hem och hade, enligt Alcalá, ”inte tid. Det fick han två månader senare då han torterade ihjäl John Hron i Kode”. Han var dessutom kamrat med 19-åringen som mördade Ishockeyspelaren. Under sommaren 1997 misshandlas en mörkhårig man svårt, detta sker i Ytterby utanför Kungälv. Även denne förövare ingår i samma krets som de andra. Alcalá skriver vidare ”men därav drar inte polisen några slutsatser”.

### ***Offert***

Ingen av offren verkar ha några nynazistiska, högerextremistiska eller andra extremistiska tillhörigheter utan verkar mer vara vanliga demokratiska medborgare. Vilket kan gå hand i hand med att de är socialt integrerade.

### ***Kommentar***

I domstolens bedömning av händelserna verkar det saknas en teori, som gör det möjligt för dem att på ett bra sätt koppla ihop förövarnas motiv med deras tidigare verksamheter och den aktuella händelsen. I underlaget framträder dessutom fenomenet som ett gruppfenomen, inte som utövat av isolerade enskilda personer. Vidare innehåller fenomenet ideologiskt våld och handläggningen av detta kännetecknas av en brist på förståelse för dess mekanismer.

## **4.17 Psykiska problem**

### ***Förövaren***

Underlaget ger inga belägg för att förövare till homofientliga brott lider av psykisk störning. I Algerierns fall är förövarna satanister och uppvisar en förvrängd verklighetsuppfattning, men detta är i sig inget utslag på psykisk störning. Däremot ett uttryck bland annat av en människosyn som leder till socialt våld med eventuellt fysiskt våld som resultat. Även i Tomsens undersökning finns det mördare som experimenterar med satanistiskt våld och mord. Han skriver att

förövarns önskan om och utövande av samkönad sex, erbjuder en insikt i manlig sexualitet, som bekräftar riktigheten av växande bevis om det allmänt förekommande av homosexuella aktiviteter bland män som inte identifierar sig som homosexuella och om skillnaden mellan önskan, praxis och social identitet.<sup>235</sup>

Faran med dessa förövare förstärks, enligt honom, av ett anonymt hemlighetsfullt homosexuellt raggande. Detta framkommer med tydlighet i Algerierns fall.

### ***Offret***

När det gäller offret verkar det inte heller framkomma någon psykisk störning.

### ***Kommentar***

Företeelsen pekar på att fokus bör ligga på den psykisk normala människans personlighet, socialisering och livsvillkor. Vidare skillnaden mellan önskan, praxis och social/sexuell identitet. Ett stort problem ser ut att vara fokuseringen på psykisk störning hos förövaren.

---

<sup>235</sup> Tomsen 2000:94.

Denna fokusering individualiserar problemet och fråntar möjligheten att se det homofientliga våldet som en del av en mänsklig verksamhet. Dessutom fråntar denna fokusering inte bara förövarens ansvar, utan även närsamhällets och samhällets ansvar i stort. Vilket kan vara en medveten samhällelig strategi.

#### 4.18 Anmälan

Underlaget baserar sig i hög grad på händelser som har blivit anmälda som homofientligt brott. Vi kan spekulera i om morderna hade blivit anmälda om de inte lett till mord. Mord får oftast massmedial täckning, fast Heléne Lööv citerar en journalist som sa ”En död böge säljer inte”.<sup>236</sup> När vi ser på brottsofferstudier och finner den mängd av brott som homosexuella blivit utsatta för, förstår vi omfånget av mörkertalet. Tibys undersökning visar till exempel, när utsatthet är uppdelad efter kön och brottstyp, att homosexuella kvinnor till 60 % upplevt förtal, 41 % hot, 24 % våld, sexbrott 17 %, skadegörelse 9 % och rån 5 %. Motsvarande siffror för homosexuella män är 50 % våld, 47 % hot, 44 % förolämpning/förtal, rån 17 %, skadegörelse 15 % och 9 % sexbrott. Utöver detta har nästan en femtedel utsatts för mobbing och 9 % mobbing med våld under sin skoltid.<sup>237</sup>

Morrison & MacKay kommer fram till att där förövaren var känd var offret fyra gånger mer benäget att rapportera än där förövaren var okänd. Offer mellan 16 och 24 år var hälften så benägna att anmäla som offer över 45 år.<sup>238</sup> Morrison & MacKay kom även fram till att anmälningar till polisen också kan få den effekt att polisen uppfattar homosexuella som personer som har sex på offentliga platser och sex med prostituerade pojkar.<sup>239</sup>

Det kommer fram i underlaget, till exempel i fallet med Trappmannen och KB-killen, att andra blivit utsatta för exakt samma personer. Det finns alltså en underlåtenhet av dem som blir utsatta att anmäla brotten till polisen. Vidare ser vi i omständigheterna med KB-killen att polisen både vid brottsplatsen och vid upptagande av anmälan dagen efter uppträdde kränkande.<sup>240</sup> KB-killen berättade för mig att han dagen efter hade ringt till kamrater i tre större städer. Om vi beaktar att det svenska homosamhället inte är så stort, är det ingen överdrift att säga att många homosexuella i landet fick denna negativa kunskap inom en vecka, för att sedan kunna sprida den vidare. En information som kommer att bekräfta redan tidigare fördomar om homofientliga poliser, samt det meningslösa och kränkande att anmäla brott, vilket i sin tur leder till ytterligare underrapporteringen.

Krister Thulin, utredare på polisen i Malmö hade under 2002 sex homofientliga fall. Han tycker att allt homofientligt våld och hot om våld ska anmälas, även om det kan kännas som nederlag när ärendet skrivs av. Därför gäller det för polisen att förklara var ärendet ligger, ta bort känslan av nederlag och höja trovärdigheten. Tomas Strand, kriminalinspektör på polisen i Malmö, har under sitt arbete i två och ett halvt år fått in en anmälan om homofobiskt brott, med känd gärningsman. Polisen får in så få homofobiska brott, utöver mörkertalet, att de aldrig nämns. Strand menar att det finns både ett internt mörkertal, genom att polisen inte kan fånga upp homofientliga brott och ett externt, genom att det inte anmäls. Vidare att de

---

<sup>236</sup> Personlig intervju med Lööv 2003.

<sup>237</sup> Tiby 1999:101.

<sup>238</sup> Morrison & MacKay 2000:42,43.

<sup>239</sup> Morrison & MacKay 2000:68.

<sup>240</sup> Detta trots att polismästare Per Swartz och polisledningen i Skåne prioriterar hatbrott och har gett utbildning för att kunna arbeta professionellt och offensivt mot det. Vi finner alltså ett stort gap mellan den officiella hållningen och den som finns i den praktiska verkligheten för de som blir utsatta för homofientliga brott.



homofientliga händelser som sker är slumpartade händelser som initieras av en speciell situation. På grund av att det ser ut som det ser ut, menar Thulin, har tankar om förebyggande arbete fram tills nu varit obefintliga.

Kicki Svanström, projektsamordnare på SSP (Säkrare Sex Projektet) i Helsingborg, anser att det som saknas är en ökad kunskap om hbt-frågor hos polisen för att möjliggöra en ökad anmälningsplikt. Homosexuella, fortsätter hon, anmäler inte brott för att i kontakten med polisen kommer det oftast att istället handla om deras sexualitet, inte om brottet. Som att polisen säger: ”När du ändå är här skulle jag vilja ställa en fråga - vem har den manliga rollen i ert förhållande?”. Det är viktigt hur man blir bemött, att ens livsvillkor ska vara legitimt. Ett annat problem som Svanström ser är att homosexuella har ett sådant stort ansvarstagande för gruppen. Det är inte nog med att man tänker på sitt eget rykte, man tänker dessutom på alla homosexuellas rykte. Svanström menar att de homosexuella måste ta ansvar för sig själva först och samtidigt ta itu med den glättiga ytan att vara normala och positiva. Det finns misshandel, våld, med mera, inom homosamhället, avslutar Svanström.

Givetvis går det att öka antalet anmälningar. Chief Inspektor Gavin Buist vid Gayfield Police station i Edinburgh berättar följande om deras utveckling.<sup>241</sup> För fem år sedan fick de en ny polischef. Samtidigt skedde några självmordsförsök av arresterade män som haft sex med män. Mot bakgrund av det rasistiska mordet av Stephen Lawrens den 22 april 1993 i London och den engelska polisens nya engagemang i hatbrott beslöt polischefen att prioritera de homofientliga hatbrotten. Först fann man att de homofientliga brotten var klart underskattade. De var tvungna att öka anmälningsbenägenheten att anmäla. Ett annat problem var fördomar mot homosexuella inom polisen, där en del poliser verkade se en laglig väg för att få utlopp för sina fördomar. Ytterligare ett problem var att många inom polisen och allmänheten menade att bögar ”förtjänar det”.

Det behövdes fantasi för att kunna tänka i nya banor och det skulle Buist stå för. Polisen i Edinburgh började med att ha ett möte med LGT-gruppen för att presentera sig och få reda på behoven.<sup>242</sup> Nästa steg var att utbilda poliserna. Buist ordnade ett möte mellan poliserna och LGT-personer på en neutral plats. När mötet var slut gick samtliga till en lokal bar för homosexuella, där polischefen bjöd på den första rundan. Efter ett tag gick Buist och polischefen hem för att ge poliserna möjlighet att gå hem. Istället för att gå hem stannade de fram till tre på morgonen och upptäckte att homosexuella var vanliga personer. På så sätt bröts fördomar ner och relationer etablerades. Polisen har numera en kvartalsträff med LGT-gruppen, där man pratar kring ett tema, till exempel hur man på bästa sätt ska utföra polisiärt arbete med homosexuella personer.

Polisen i Edinburgh har tre nivåer på sin rapportering. Första nivån är att rapportera händelsen, men inte dra in polisen. Polisen får ändå information som kan användas att verifiera eller falsifiera annan information. Andra nivån är att man vill ha polisförhör, men inte rättegång. Tredje nivån går hela vägen till rättegång. De kallar detta för ”victim led approach”, när offret inte vill gå längre, så stannar man. Något som åklagaren gått med på, då det är bättre än att ta tillbaka anmälan i domstol. Även om polisen måste stanna utredningen har de fått bra information.

---

<sup>241</sup> Intervju med Gavin Buist.

<sup>242</sup> LGT står för Lesbian Gay Transgender och motsvarar det svenska RFSL (Riksförbundet för sexuell likaberättigande).

Polisen samarbetar med fyra olika rådgivningsgrupper av homosexuella, som hjälper till med rapportering, berättar Buist vidare. När någon person som besöker en LGT-rådgivning vill rapportera, tar rådgivaren/kuratoren upp anmälan. Vill offret gå vidare, så kommer polisen ner till rådgivningen för att där göra utredningen. På så sätt kan offret få stöd av rådgivaren och känna det tryggt att vara på hemmaplan. Resultatet av detta arbete är att från noll homofientliga rapporter, har polisen under de sista 18 månaderna erhållit 20 rapporter om homofobiska brott. Några mindre, ett tiotal till rättegångar och två som har gått vidare till Högsta domstolen. Buist menar att det tar tid att öka antalet anmälningar, men poängen är att arbeta tillsammans med de grupper som blir offer. Jag kan bara konstatera att om polisen i Sverige vill, så kan man, men man får sopa undan egna fördomar och sträcka ut handen till homosamhället.

### ***Kommentar***

Företeelsen visar på nytt upp ett intressant spänningsfält, nämligen mellan hög utsatthet för brott och låg anmälan av dessa. Att höja benägenheten att anmäla homofientliga brott verkar vara en avgörande faktor för att offentliggöra brottets omfattning och karaktär. Ett bra polisarbete bör kännetecknas av att anmälningar om homofientliga brott ökar varje år. Detta är inte en indikation på en faktisk ökning, utan att fler av de dolda brotten uppkläras. Anledningen till den ringa benägenheten för att anmäla, alltså vad som hindrar anmälan, bör vara en pusselbit i vårt fenomen.

## **4.19 Påföljd**

Det är svårt att utifrån underlaget bedöma om påföljden varit adekvat. Det verkar vara en fråga för närmare analys. Enligt Tomsen har den sexuella invitens betydelse påverkan på utgången av rättegången.<sup>243</sup> Anledningen, skriver han, är den utbredda moraliska rätten som sanktionerar föreställningen om att försvar av den heterosexuella kroppens heder och integritet är kopplat till förövarens våldsamma handlande. Speciellt gäller det när förövaren är ung, det vill säga under den så kallade ”byxmyndighetsåldern”<sup>244</sup> för homosexuellt sex. Rydström menar att en svängning har skett sedan 1930-talet, ”från att ha sett de homosexuella herrarna som offer för unga ligister förskjuts alltså perspektivet så att homosexuella ses som ungdomens förförare”.<sup>245</sup> Tomsen pekar på ytterligare en fallgröp för domstolar. Uppfattningen att unga människor inte är kapabla att nå fram till självständiga beslut för att inlåta sig eller säga nej till sexuella kontakter. De anses därför som sårbara för möjligheter till otillbörligt tvång och manipulation från den äldre personen och ser därför inte bevis av verklig eller försök till sexuell aktivitet mellan den unge förövaren och offret.<sup>246</sup>

Tomsen fann också att de förövare som till sitt försvar hävdade att de blivit provocerade utifrån en homosexuell invit hade mer framgång för frikännande i domstol. Ett framgångsrikt försvar, skriver Tomsen, lyckas göra gällande det faktum att bli utsatt för en sexuell invit av en från samma kön, rättfärdig till och med övervåld.<sup>247</sup> Det förhållandet kommer tydligt fram i ”Ishockeyspelaren”. Här måste vi förstås göra skillnad på ett kraftfullt sexuellt övergrepp och en icke-våldsam invit.

---

<sup>243</sup> Tomsen 2000:63.

<sup>244</sup> Den ålder då en pojkes/flickas samtycke till sexuell umgänge äger giltighet.

<sup>245</sup> Rydström 2003:174.

<sup>246</sup> Tomsen 2000:63.

<sup>247</sup> Tomsen 2000:57.

När det gäller förhållandet med yngre män, som våldför sig på äldre homosexuella män, skriver Tomsen, bör detta ses i relation till att de yngre männen vädjar i domstolen för frikännande, på grund av att de blivit provocerade till självförsvar. Detta handlar enligt honom om att ”rädslan för det allmänna tabut om sex mellan generationer skapar motsättningar över lämpliga åtgärder i fall som omfattar en stor ålderskillnad mellan förövaren och offret”.<sup>248</sup>

### ***Kommentar***

Vid genomläsningen av domarna erhålls en känsla av att det är samma stereotyper som fanns i början när våld mot kvinnor blev synligt som brottsfenomen. Utgår vi från Tomsens forskning, stödd av Tiby och Morrison & MacKay, samt mina egna reflektioner, verkar det som att nästan samtliga domstolar dömt utifrån en homofientlig människosyn. Åklagarna har utifrån sin egen homofientlighet inte kunnat framlägga beviskedjor. Polisen har utifrån sin homofientlighet inte varit kapabel att säkra de bevis och förhör som varit nödvändiga för en riktigt fällande dom. När det gäller socialtjänsten ser vi tydligt, som i fallet med Lokföraren, att de dels inte är kapabla att göra en utredning med förslag kring ett homofobiskt brott. Dels att de inte har resurser för en korrekt åtgärd. Det sista blir tydligt i Utkastad Son. För att det ska bli en adekvat dom och påföljd krävs bevis för motiv bakom handlandet och en beviskedja som tar hänsyn till variationen och omfattningen av homosexuellt sexuellt beteende.

## **4.20 Teoretisk tillämpning**

### ***Handlingsberedskap***

Om vi försöker tillämpa Nygrens resonemang på ett homofientligt hatbrott, kan vi säga att i barns och ungdomars verksamheter, som familj, skola, idrott, etcetera finns en kravstruktur, som med nödvändighet tvingar dem att utveckla specifika kompetenser för att överleva. Även om det ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv alltid finns en möjlighet för den enskilda människan att överskrida verksamhetens struktur och gränser. För vissa barn och ungdomar får kravstrukturen som resultat en utveckling av en fientlighet eller ett hat mot homosexuella, för andra inte. Detsamma gäller för ungdomars umgängeskrets. Till exempel i fallet med Bergsjömannen var 22-åringen tvingad av 32-åringen att delta i mordet, genom att kväva Bergsjömannen med en kudde. Intressant nog visar Östermans studie att de med negativ attityd till homosexuella speciellt uppskattar begreppet lydnad.<sup>249</sup> Fördenskull blir det nödvändigt att vi inte fokuserar på den enskilde individen, utan istället *fokuserar på vad det är i hans eller hennes sociala verksamhetssystem som tvingar fram denna kompetens*. Det är här Nygrens begrepp handlingsberedskap är användbart.

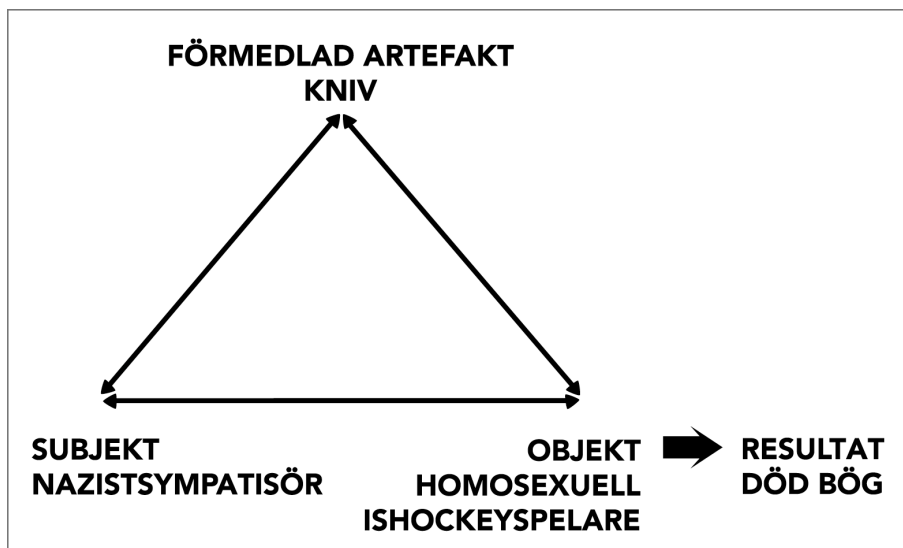
### ***Verksamhetssystem för hatbrott***

Försöker vi tillämpa Engeströms resonemang på ett annat av våra fall, Ishockeyspelaren, som kännetecknas av starka känslor, fördömelse, homosexuell invit och kraftfullt mord, kan vi göra följande analys: som första del har vi 19-åringen som med hjälp av en kniv sticker ner Ishockeyspelaren med resultatet en död homosexuell eller en död bög, för att använda nynazisternas skällsord (figur 5). En handling som ges betydelse och mening, inte bara av förövaren som begår den, utan också av de personer som tolkar den.

---

<sup>248</sup> Tomsen 2000:56.

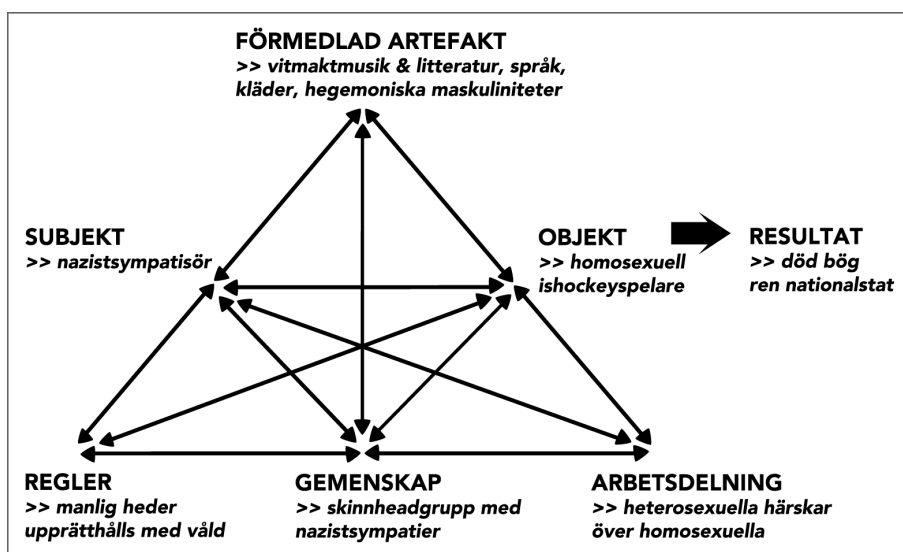
<sup>249</sup> Carpelan 2002:10.



Figur 5. Handlingsstrukturen i fallet med Ishockeyspelaren.

Som andra del i ett försök att förstå basen i fallet med Ishockeyspelaren skulle kunna vara följande. Han tillhör en *gemenskap*, en skinheadgrupp som hävdar nationalsocialistiska värderingar, bland annat att homosexuella ska dö. En produktion av socialt våld. Det är en grupp som särskiljer sig från andra grupper. En manlig gemenskap (male bonding) som förändrar och formar deltagarens handlingar och implanterar olika handlingsberedskaper. Vilket 19-åringen tydligt har visat genom att han tidigare ”förövad på liknande sätt som i förevarande mål” knivhuggit en jämnårig kille med utländsk bakgrund.

Gemenskapen producerar även *förmedlande instrument* som nazistlitteratur, nyhetsbrev, newsgrupper, vit makt-musik, klädstil och språkbruk. Dessutom användandet av vapen, i detta fall kniv, för att omsätta det sociala våldet till fysiskt våld. *Arbetsdelningen* är att heterosexuella härskar över homosexuella. Den kan även i detta fall vara att det nu var 19-åringens tur, eftersom hans kamrater tidigare utsatt andra homosexuella och invandrare för mord. *Reglerna* är att manlig heder och den manliga kroppens okränkbarhet upprätthålls med våld samt skapandet av det ariska samhället där de homosexuella ska utplånas, eftersom de demoraliserar detta samhället. Vi kommer nu fram till ett första försök att illustrera detta (figur 6).

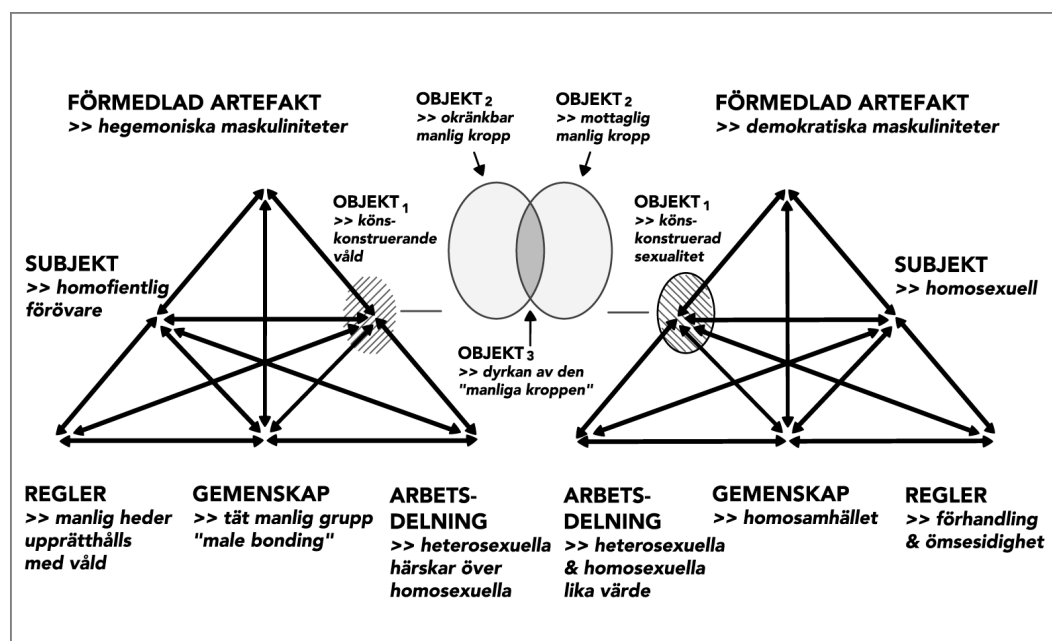


Figur 6. 19-åringens homofientliga våldsverksamhet.

Vi ser att vi i det förebyggande och reducerande arbetet måste dels rikta in oss på förmedlade artefakter och dels på basen med regler, gemenskap och arbetsdelning för att förändra dessa. Samtidigt som vi är medvetna om de kulturhistoriska kontexter som bidrar till att producera det mänskliga verksamhetssystemet.

### ***Interagerat verksamhetssystem för hatbrott***

Engeström menar att den minsta analysenheten är två interagerande verksamhetssystem. Om vi fortsätter med att använda fallet med Ishockeyspelaren kan vi fråga oss vad det är som är gemensamt för de båda systemen, 19-åringens och Ishockeyspelarens. En infallsvinkel kan vara *dyrkan av den manliga kroppen*. Där skillnaden är att för 19-åringen är den okränkbar, den får inte penetreras, medan för Ishockeyspelaren kan även en manlig kropp penetreras. Vidare för att kunna skapa en heterosexuell identitet, utifrån manlig heder och hegemoniska maskuliniteter, så måste förövaren utöva könskonstruerande våld. Den homosexuelle Ishockeyspelaren har redan konstruerat sitt sociala kön och därmed sin sexualitet. Ishockeyspelaren har förankring i homosamhället med en arbetsdelning att heterosexuella och homosexuella är lika värda och regler som bygger på förhandling och ömsesidighet. På så sätt kan vi skissa på hur ett sådant verksamhetssystem skulle se ut, men tidsramen tillåter ingen fördjupad analys och fortsättning (figur 7). Som sagt är rapporten ”på väg” mot förebyggande strategier.



Figur 7. Ett försök att beskriva homofientlig våldsverksamhet utifrån två interagerande verksamhetssystem.

## 4.21 Sammanfattning

I genomgången av underlaget, utifrån några kategorier, har vi funnit en rad viktiga spänningsfält. För översikts skull ska vi sammanfatta dem kort i en tabell (tabell 1.).

	<b>Förövaren/förövarna</b>	<b>Offret</b>
<i>Kön, ålder, etnicitet</i>	Vit yngre man	Vit äldre man
<i>Social identitet</i>	Utanför samhället	Inne i samhället
<i>Socialt kön</i>	Hegemoniska maskuliniteter byggda på våld	Underordnade maskuliniteter
<i>Sexuell identitet</i>	Heterosexuell	Homosexuell
<i>Tidigare brottslighet</i>	Erfarenheter/handlingsberedskap	Ingen erfarenhet
<i>Känd/okänd</i>	Okänt subjekt	”Känt” objekt
<i>Plats</i>	Bortaplan	Hemmaplan
<i>Antal</i>	Flera	Ensam
<i>Påverkan</i>	Mer drogpåverkad	Mindre drogpåverkad
<i>Sexuell invit</i>	Gör sexuell invit	Mottaglig för sexuell invit
<i>Manlig heder</i>	Yttre heder	Inre heder
<i>Penetrering</i>	Acceptabel reproduktiv penetrering/Könsmaktsordning	Oacceptabel inte reproduktiv penetrering/Maktlöshet
<i>Våld</i>	Närvarande	Frånvarande
<i>Mötet</i>	Planlagt/nödvändigt	Spontant/frivilligt
<i>Anmälan</i>	Högt utförande av våld	Låg anmälan av våld

Tabell 1. Tabell över några viktiga spänningsfält mellan förövare och offer.

Vi får därmed fram en ”profil” på förövaren i förhållande till offret. Han är oftast en vit yngre heterosexuell man, som är utanför eller ännu inte kommit in i samhället. Han har tidigare dömts för våldsbrott och har en handlingsberedskap till våld. Han är subjektet som gör inviten utifrån yttre heder och ska med makt skydda normal reproduktion inom en könsmaktsordning. Han är den aktive i händelsen som sker på en bortaplan, vars förhållningssätt han redan i viss mån tillägnat sig. Han är mer påverkad än offret av droger. Våldet är planlagt och nödvändigt i förhållande till hans könskonstruerande/hegemoniska maskulinitet/ideologi och sker utan risk för anmälan.

Motsvarande ”profil” för offret i relation till förövaren är att han är en vit äldre homosexuell man som är inne i samhället. Att reagera på våld är fjärran från honom, han har ingen erfarenhet av våldsbrott och anmäler inte. Han är på ”hemmaplan” och mottaglig för invit med en inre heder. Han är mindre drogpåverkad än förövaren. Mötet sker frivilligt och spontant där han är objektet för förövarens könskonstruerande/hegemoniska maskulinitet/ideologi.

Den avgörande punkten i brotten handlar om den sexuella inviten, vem som gjort inviten först och vem som därigenom provocerat fram våldet. Utifrån översikten står det helt klart för mig, att det är förövaren/förövarna som bjuder in sig själv/själva, och/eller ser till att bli inbjudna och/eller gör den första sexuella inviten. För att låna de norska sociologerna Kjetil Bruuns och Nils Christies klassiska begrepp, så är homosexuella ”den goda fienden” för vissa heterosexuella hegemoniska maskuliniteter.<sup>250</sup>

<sup>250</sup> Bruun & Christies 1985.

Vi ska göra ett försök, utifrån ovanstående genomgång, att besvara frågan om vad det är för företeelse som ska undersökas. Det ser ut som det i huvudsak handlar om unga människor. Ett annat förhållande är att det handlar om ett könskonstruerande som är länkat till våld. Dessutom sker detta mellan representanter för majoritets- och minoritetskulturer och mötet sker i ett bestämt kulturhistoriskt sammanhang. Vi kan formulera företeelsen som:

**Ungas könskonstruerande våld i mötet mellan representanter för majoritets- och minoritetskulturer i olika kulturhistoriska kontexter.<sup>251</sup>**

Detta är en bred formulering, som täcker in följande förhållanden:

- Ungas könskonstruerande (och fundamentalistiska/ideologiska) våld mot homosexuella.
- Ungas könskonstruerande våld mot representanter för etniska minoriteter.
- Ungas könskonstruerande våld mot representanter för den etniska majoriteten.

Utifrån detta får vi också svar på vår fråga om ett begrepp som täcker in företeelsen, nämligen *könskonstruerande våld*. Med tjugo års erfarenhet av brotts- och drogförebyggande arbete främst bland ungdomar, kan jag se klara paralleller till det arbetet, även till våld mot kvinnor. Vi är nu klara för ett försök att utforma ett åtgärdsprogram, som var den tredje och sista frågan vi skulle besvara i rapporten.

---

<sup>251</sup> Denna formulering är framtagen av de fyras gäng 2002. Se vidare under referenser, övrigt.

## 6. På väg mot en utformning av åtgärdsprogram

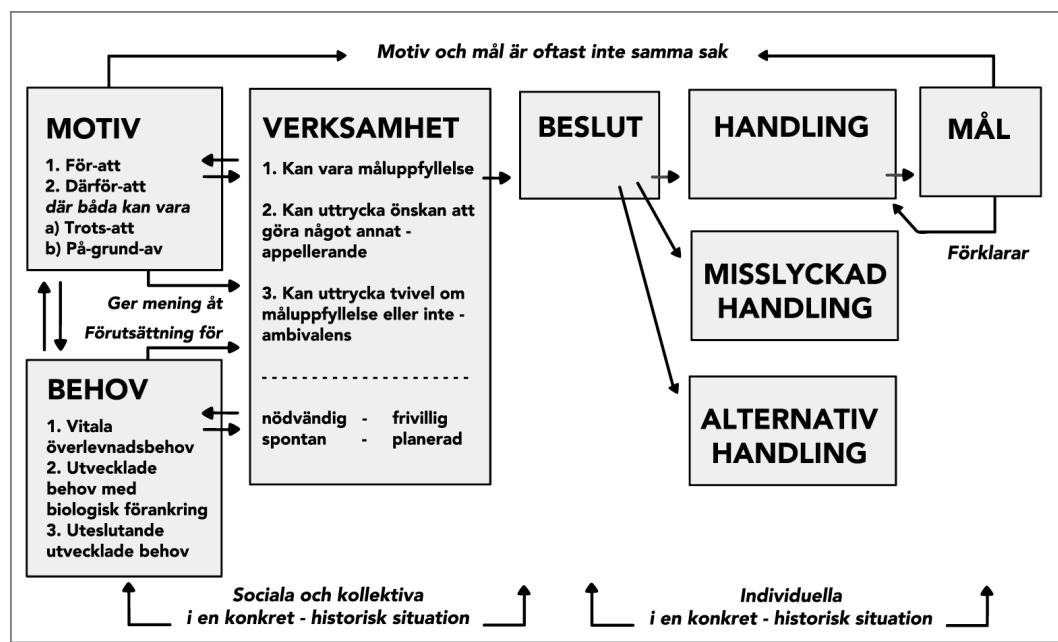
Vi har kommit fram till att det begrepp som fångar in vår företeelse kan skrivas som följande mening. *Ungas könskonstruerande våld i mötet mellan representanter för majoritets- och minoritetskulturer i olika kulturhistoriska kontexter.* Utformning av ett åtgärdsprogram måste ske på olika nivåer. På väg mot utformning av åtgärdsprogrammet får vi därför undersöka tre frågor, nämligen:

1. Hur kan vi förebygga och motverka utvecklingen av ungas handlingsberedskap till könskonstruerande våld/hatbrott?
2. Hur reducerar eller eliminerar vi existensen av en befintlig sådan handlingsberedskap?
3. Hur förebygger och motverkar vi de ungas könskonstruerande våldsamma verksamheter, det vill säga utlösningen av handlingsberedskapen i form av en våldsam verksamhet?

Låt oss innan vi försöker besvara varje fråga se på en operativ förebyggarmodell, för att finna underlag till konkreta åtgärdsprogram.

### 6.1 En operativ förebyggarmodell

Jag har konstruerat följande operativa modell som kan användas till praktiskt förebyggande arbete mot homofientlighet, men även som hjälp till analys av den.<sup>252</sup> Modellen visar på förhållandet mellan det aktuella brottet, utlösande handlingen, den föregående verksamheten, och de bakomliggande behoven och motiven, se figur 8.



Figur 8. En operativ verksamhetsmodell.

För begriplighetens skull låt oss exemplifiera modellen utifrån ett homofientligt hatbrott, fallet med Algeriern även om modellen ska användas först och främst i det förebyggande arbetet. Den döde Algeriern är målet för en handling och blir som en statistisk definition ett mord. Den statistiska definitionen av målet mord anger mord, men ger oss inga hänvisningar

<sup>252</sup> Knutagård 2003.



till vad som sker i den föregående processen. Vi kan inte avgöra om det var ett rån, svartsjukedrama, rasistiskt eller homofientligt mord utan att se på föregående handling. Vi undersöker handlingen som föregick mordet som utgångspunkt för att bättre förstå mordet och för att finna motiv till handlingen. Det är här som vi misslyckas många gånger med att finna det homofientliga motivet. Det grundläggande motivet finns inte att söka bakom handlingen, som bara är en *punkt* som föregår mordet. Detta synsätt kan inte ge svaret på vad det är för process eller verksamhet som leder fram till den handling som kommer före mordet. En verksamhet som resulterar i att förövarens varande på brottsplatsen får företräde framför att vara någon annanstans. En verksamhet som samtidigt vill kommunicera något till andra. Motivets ska med andra ord sökas i förhållande till verksamheten som föregår handlingen.

Mordet framträder med avseende på *målet* som *handling*, men med avseende på *motiv* framträder mordet som en *verksamhet*. Själva beslutet att skjuta Algeriern är individuellt, eller som Nygren säger: *det sker med utgångspunkt från individens utvecklade handlingsberedskap*. De bakomliggande motiven är sociala och kollektiva, samt förankrade i konkreta kulturhistoriska kontexter. Dessa motiv kan som vi tidigare nämnt vara för-att-motiv eller därför-att-motiv och båda kan dessutom vara trots-att-motiv eller på-grund-av-motiv. All verksamhet är kopplad till kommunikation, vilket betyder att om vi ska förstå det homofientliga mordet, måste vi även förstå det som kommunikation och då, med Møllers ord, ”både som språk om våld och våld som språk”.<sup>253</sup> När vi uppfattar det som kommunikation kan vi även förstå det som den könskonstruerande verksamheten den är.

Alla i en verksamhet behöver inte vara inriktade på målet, men åtminstone en måste vara det för att verksamheten ska existera. Hammerlin & Enerstvedt menar att en verksamhet också kan vara *appellerande*, att man genom att delta i verksamheten söker hjälp för något annat, ofta omedvetet. Men det kan också betyda något mer än hjälp, det kan betyda en markering eller ett tydliggörande av något. Vidare menar de att verksamheten kan karakteriseras av motiv som är *ambivalenta*, att man både vill och inte vill.<sup>254</sup>

Som beskrevs i kapitlet om verksamhet, brukar man från ett verksamhetsteoretiskt perspektiv, dela upp verksamheter i nödvändiga och frivilliga, där mordet på Algeriern kan vara både och. Antingen kan det ses som en nödvändig verksamhet beroende på satanistisk verksamhet, Misanthropiska Lucifer Ordens hedersregler eller som en frivillig verksamhet. I båda fallen handlar det om manlig heder, men när det gäller homofientligt våld verkar det handla mest om nödvändig verksamhet. Vidare kan verksamheten vara spontan eller planlagd, det sistnämnda i vårt fall. Genom att inte förstå homofientliga mord som verksamhetsprocesser faller vi i fällan att uppfatta det homofientliga våldet som spontant, istället för tvärtom. Motiven verkar vara därför-att tillsammans med på-grund-av, båda med låg autonomi. Dels eftersom de stödjer sig på verksamhetsåterspeglings av gammal hederskodex, där homosexualitet skall utplånas. Dels det faktum som Österman kom fram till, nämligen att ju mindre man upplever att man kan påverka sitt eget liv eller omgivande samhälle ju mer negativ är man till homosexuella.<sup>255</sup> När det gäller homofientliga brott verkar det troligt att vi kan utgå från att därför-att-motiven är styrande och att utövarna har låg autonomi. Utifrån begreppen handlingsberedskap, könskonstruerande våld och heder ser det ut som vi kan utgå ifrån att allt homofientligt våld är planlagt.

---

<sup>253</sup> Møller 2000:131.

<sup>254</sup> Hammerlin & Enerstvedt 1988.

<sup>255</sup> Carpelan 2002:10.

Begreppen gör det dessutom möjligt att särskilja personerna som deltar i verksamheten. I ett nynazistgäng måste vi finna någon medlem som upplever det som en nödvändig verksamhet att misshandla en homosexuell människa. Vi kan även finna någon som antingen är ambivalent eller appellerande till verksamheten könskonstruerande våld. Oavsett vilket, så är personen ansvarig för sitt individuella beslut när han/hon utför den planlagda verksamheten i handling.

Vi får alltså ett mord som utförs som en konsekvens av nödvändiga handlingar av två män, 21 och 23 år gamla. Dels får vi en statistisk definition, homofientligt mord, utifrån homofientliga handlingar med målet och resultatet Algerierns död, utifrån en individuell konkret historisk situation. Dels får vi en operationell definition där könskonstruerande våldsverksamhet avser en verksamhet som omfattar en nödvändig homofientlighet med konsekvensen mord eller inte. Därför måste en granskning av könskonstruerande våldsverksamhet inbegripa å ena sidan målet mord eller misslyckad måluppfyllelse, mordförsök, och alternativ handling. Å andra sidan en könskonstruerande våldsverksamhet där andra personer kan vara i en appellerande eller i en ambivalent verksamhet. Mordet på den homosexuelle Algeriern blir en socialt motiverad handling, skapad i en verksamhet som är förankrad i samhället. Enligt vårt tidigare resonemang har de båda förövarna tillägnat sig handlingsberedskaper, repertoar av färdigheter, till hatbrott, i de hegemoniska maskuliniteternas könskonstruerande våldsverksamheter orkestrerad av samhällets homofientliga verksamheter. Det är alltså i de kollektiva och sociala verksamheterna som leder fram till den individuella handlingen vi finner vilka motiven är och hur de skapas. Detta ger oss möjlighet till förebyggande insatser, men också att reducera eller minska existensen av en sådan handlingsberedskap.

## **6.2 Hur kan vi förebygga och motverka utvecklingen av ungas handlingsberedskap till könskonstruerande våld/hatbrott?**

Vi kan konstatera att ett bra förebyggande arbete sker genom integrering i verksamheter. Förebyggande arbete mot homofientligt våld måste därför rikta in sig på att ge möjligheter till ett könskonstruerande i förhållande till demokratiska maskuliniteter och femininiteter som stöds av samhället på alla nivåer. Bra utvecklande verksamheter eller praxisgemenskaper som Wenger kallar dem. Det gäller alltså att ge den typen av handlingsberedskaper under den processen som gör att de unga erhåller kompetens för att leva i ett demokratiskt samhälle. Ett samhälle som de känner ömsesidig samhörighet med och där normaliteten är mångfald.

I ljuset av det resonemang som förts tidigare och den operativa förebyggarmodellen förstår vi att förutsättningen för bra könskonstruerande handlingsberedskaper är en stödjande socialkulturell kontext. Den tidigare kulturhistoriska kontexten som frambringade hegemoniska maskuliniteter och femininiteter får vi lov att bryta, till förmån för demokratiska maskuliniteter och femininiteter. Följaktligen är det nödvändigt att våra samhällsliga gemenskaper med arbetsdelning och regler aktivt genererar en ”mångfaldig demokratisk människa”. Tillika måste dessa gemenskaper ge upphov till bra artefakter, vilka kan användas i kommunikationen.

Det betyder att offentliga, privata och ideella gemenskaper från nationell till lokal nivå måste anstränga sig för detta. Detta gäller från gemenskaper som Regering, Riksdag, Skolöverstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Försvarsmakten, Arbetsmarknadsstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen med flera, ner till gemenskaper på lokal nivå. Detsamma gäller gemenskaper som kommunförbund, landstingskommuner, kommuner och stadsdelsförvaltning ända ner till enskild skola, fritidsgård, socialkontor, vårdcentral,

ungdomsmottagning. Andra viktiga gemenskaper är arbetsgivarföreningar, fackföreningar, idrottsförbund.<sup>256</sup> Listan kan göras längre, men jag tror idén framgår.

Varje sådan här offentlig, privat och ideell gemenskap måste i sin tur se till att slå fast vilken arbetsdelning som gäller. Det vill säga att heterosexuella och homosexuella är lika värda, på samma sätt som män och kvinnor, personer med inhemsk och utländsk bakgrund, och personer med eller utan funktionshinder. För att göra det krävs att var och en av dessa gemenskaper definierar vad ”heteronormativitet” är. Denna definition bör tillsammans med innehållsrika riktlinjer införlivas i policy- och styrdokument, samt handlings-, jämställdhets-, mobbing- och mångfaldsplaner.

Offentliga och ideella gemenskaper, som är i direkt kontakt med ungdomar under deras könskonstruerande period, bör klart och koncist erkänna homosamhällets behov och hur de ska omsättas i praktiken. Detsamma gäller de som arbetar för trygghet och säkerhet i samhället. De homosexuellas behov ska sättas jämsides på samma sätt som andra minoriteters behov och på så sätt erkänna att homosexuella, bisexuella och transpersoner arbetar och socialiserar i hela Sverige. Policydokument och andra planer bör även uppmuntra jämlika möjligheter i anställningsförfarande och uppmuntra anställandet av hbt-personer. Jonathan Matthew anser att införandet av hur man ska arbeta mot homofientlighet i den enskilda skolans handlingsplan, har varit avgörande för arbetet mot homofientlighet bland eleverna i engelska skolor.

En minsta formulering kan vara att de offentliga, privata och ideella gemenskapernas arbete ska utföras i respekt för individer oavsett, hudfärg, etniskt eller nationellt ursprung, trosbekännelse, funktionshinder eller sexuell läggning. Utformningen av formuleringen är viktig för vilken demokratisk människosyn gemenskapen har, oavsett om den är ideell eller vinstdrivande. Exempelvis kan hyresvärdar använda The National Federation of Housing Associations formulering i sina hyresavtal.

Hyresgästen samtycker till att inte utöva eller tillåta medlemmar av hans/hennes hushåll eller inbjudna besökare att utöva någon form av trakasserier på grund av ras, färg, religion, kön, sexuell läggning eller handikapp som kan störa det lugn och välbefinnande, eller orsaka förolämpning till, någon annan hyresgäst, medlem i hans/hennes hushåll, personal, besökare eller grannar.<sup>257</sup>

Vidare måste offentliga, privata och ideella gemenskaper hävda klara och tydliga regler att könskonstruerande inte kan ske med våld eller med några andra härskartekniker. Dessutom är de tvungna att klart redogöra för disciplinära åtgärder som kommer att vidtagas vid våld, trakasserier eller diskriminering av hbt-personer. Exempelvis kan varje skola ge löneavdrag för de lärare som inte aktivt arbetar mot mobbing, innefattande mobbing av annan sexuell läggning. Det ska även vara mer förmånligt att ansvara och delta i ett mobbingprogram än att vara ansvarig för ett kemilabb.

Till det kommer att de offentliga, privata och ideella gemenskaperna måste skapa artefakter, demokratiska maskuliniteter och femininiteter, samt språk och andra symboler som gör

---

<sup>256</sup> Ett projekt som arbetar inom idrotten och med idrotten är Projekt Utjämning från Västsvenska Idrottsförbundet med Bettan Andersson som projektledare. Ett annat exempel är TCO som driver ett projekt Normgivande Mångfald med Elisabeth Quarford som projektledare ([www.normgivande.nu](http://www.normgivande.nu)). Ytterligare ett är LO, Sv Kommunförbundet och RFSL som tillsammans driver ett projekt om attityder till hbt-personer på arbetsplatser med Anette Sjödin som projektledare.

<sup>257</sup> Morrison & MacKay 2000:115.

demokratiska handlingsberedskaper möjliga. Exempelvis när pappledighet skulle lanseras ”skapade” Försäkringskassan symbolen ”mannen med babyn på armen”, vilket var början till att bryta det ensidiga förhållandet. Det talas ofta om att den eller den saken fått ”ett ansikte”. På samma sätt måste ”den demokratiska människan” skapas för att utgöra motpol till de destruktiva hegemoniska och fundamentalistiska maskuliniteter och femininiteter som finns. Till exempel är idrott och sport viktiga arenor för att ge positiva handlingsberedskaper, så att bl. a. fotbollsklubben, där ”pappas kompis är tränare”, skapar en positiv miljö för homosexuella. Det saknas bra homosexuella fotbollsspelare som kan vara föredömen, precis som Zlatan är för personer med utländsk bakgrund eller som den allsvenske skyttekungen Peter Ijeh är för bekännande kristna.

För att kunna genomföra detta behöver de offentliga, privata och ideella gemenskaperna en ökad medvetenhet, utbildning och träning om homosamhällets behov och en ”homokompetens”. Exempelvis har Avon and Somerset Constabulary framställt dels en praktisk guide för sina poliser, *Faces of Britain. A cultural guide*, om de vanligaste etniska kulturerna i England/Wales och hur man förhåller sig till dem.<sup>258</sup> Dels två manualer *Race for Equality* och *Concert Diversity Strategy* för det praktiska mångfaldsarbetet.<sup>259</sup> På samma sätt bör offentliga gemenskaper i Sverige informera sig om det pluralistiska homosamhället. Samtliga anställda bör omfattas av utbildningen och vid offentliga gemenskaper bör även kontrakterade tjänsteutövare inbegripas. Givetvis bör det ske i samverkan med homosamhället och offentliga gemenskaper bör ha en struktur för detta och det bör ske med regelbundenhet. Ett homosamhälle som kan involvera målgruppen, utmana fördomar och myter, skapa sexuell kompetens, ha mod att se möjligheter utifrån människors sexualitet och själv kunna vara närvarande i sin egen sexualitet.<sup>260</sup> Offentliga gemenskaper bör också granska hur deras tjänster görs tillgängliga och är anpassade för homosamhället. Slutligen behövs uppföljning av strategi och handlingsplaner och utvärdering av arbetet.

### **6.3 Hur reducerar eller eliminerar vi existensen av en sådan handlingsberedskap?**

Vi kan även konstatera att ett bra reducerande arbete sker genom integrering i selektiva verksamheter. Det centrala perspektivet i rapporten är att ett mänskligt verksamhetssystem i en kulturhistorisk kontext frambringar handlingsberedskaper för hatbrott, men människorna i systemet ger även näring till förakt och fördomar. När dessa handlingsberedskaper har utvecklats sig, är det nödvändigt att aktivt påverka den könskonstruerande våldsgemenskapens verksamhetssystem med hänvisning på arbetsdelningen, regler, artefakter och den mänskliga relationen. Det blir därför tvunget att skifta fokus från den egna gemenskapen till de gemenskaper där könskonstruerande våld är en förutsättning för deltagande. Där en fredlig, demokratisk och bemyndigande initieringsrit, *rites de passage* ersätter en våldsam, kränkande och självhävdande sådan. Därför blir det viktigt att de organisationer som kommer i kontakt med ungdomars könskonstruerande våldsamma verksamheter tar ett aktivt ansvar. Det gäller i första hand skola, fritidsverksamhet, idrottsverksamhet, socialtjänst, brottsförebyggande arbete och polis.

Den operativa förebyggarmodellen kan användas som utgångspunkt för ett sådant arbete. Inte minst med tanke på att den ger underlag för att bearbeta motiven bakom den

---

<sup>258</sup> Avon and Somerset Constabulary 1998/2000.

<sup>259</sup> Avon and Somerset Constabulary 2002.

<sup>260</sup> Knutagård 2000:52ff.

könskonstruerande våldsverksamheten. Här gäller för myndigheterna att samverka, eftersom det i rapporten framkommer att den könskonstruerande verksamheten även kan omfatta andra målgrupper. Förutom homosexuella omfattar den personer med utländsk bakgrund och kvinnor. Den könskonstruerande verksamheten verkar även vara igångsättare för annat våld, sexuella övergrepp, kriminalitet, asocialitet och droganvändning.

Även här gäller det att ha klara policy- och handlingsdokument som beskriver homofientlighet och vad man konkret ska göra. Exempelvis har Polismyndigheten i Västmanlands län startat ett projekt för att förbättra stödet till offer för homofobiska brott.<sup>261</sup> De offentliga och ideella gemenskaper som ska arbeta med att reducera eller eliminera existensen av en sådan handlingsberedskap behöver ökad medvetenhet, utbildning och träning. Inom gränsområdet heteronormativitet, hegemoniska maskuliniteter och femininiteter och kompetens om andra sexuella läggningar. För att nämna ett annat exempel, Polismyndigheten i Skåne gav, på uppdrag av polismästare Pär Swartz, en heldagsutbildning om hatbrott och homofobi för nyckelpersoner med Steve Fraser, Force Hate Crime Officer från Avon and Somerset Constabulary, England. Vidare behövs här i hög grad samverkan med homosamhället för kompetenshöjning. Slutligen krävs uppföljning och utvärdering.

Varje ”knut” i det könskonstruerande våldsverksamhetssystemet bör vara föremål för påverkan. Exempelvis förbudet mot bärande av nazistsymboler är en sådan strategi som vänder sig mot artefakter.

## **6.4 Hur förebygger och motverkar vi de ungas könskonstruerande våldsamma verksamheter, det vill säga utlösningen av handlingsberedskapen i form av en våldsam verksamhet?**

Att förebygga och motverka utlösningen av de ungas könskonstruerande verksamheter är en svår fråga att besvara. Frågan är knuten till saker i gemenskapens omgivning som kan utlösa handlingsberedskaper för hatbrott. En grov uppdelning kan vara den fysiska miljön, *situationell brottsprevention*, eller den fysiska personen, *social prevention*.<sup>262</sup> Det förra står för allt i omgivningen som underlättar för brott och för homofientliga hatbrott i synnerhet. De offentliga platser där homosexuella möts eller vanligtvis befinner sig. En speciell uppgift har de gemenskaper som skapar, vårdar, ansvarar och övervakar det offentliga rummet.

Det senare står för de personer som av förövaren upplevs som att vara homosexuella, oavsett om personen är det eller ej. Här kan Engeströms två interagerande verksamhetssystem vara till hjälp för att upptäcka igångsättare, som kan vara till hjälp i det tidigare förebyggande arbetet. Genom att exempelvis använda den operativa förebyggarmodellen kan man visa på den enskildes ansvar oavsett tidigare verksamhet och möjligheten att välja andra handlingar. Många kommer kanske ihåg när man skulle ha ”klasskolk” och alla eleverna i klassen var överens att skolka dagen efter. Trots det dök det upp elever som gick i skolan dagen efter, trots den tidigare skolkverksamhetens regler och överenskommelser.

---

<sup>261</sup> Petterson 2003.

<sup>262</sup> Med situationell brottsprevention menas åtgärder som minskar förekomsten av situationer som bidrar till individers motivation att begå brott. Med social prevention menas åtgärder som minskar individers benägenhet att begå brott.

I mycket brottsförebyggande arbete likställer man ofta betydelsen av socialt och situationellt brottspreventivt arbete, ibland prioriteras till och med det situationella på bekostnad av det sociala. Det står i bjärt kontrast till vad vi kommit fram till i rapporten och till det som Bourdieu skildrar i följande citat.

Den symboliska kraften är en maktform som utövas på kroppen, direkt och liksom magiskt, utan något som helst fysiskt tvång; men denna magi verkar bara genom att stödja sig på dispositioner nedlagda som fjädrar längst inne i kroppen. Om den kan fungera som en *avtryckare*, det vill säga nästan utan att någon energi alls förbrukas, är det för att den endast utlöser dispositioner vilka inskräpnings- och inkorporeringsarbetet har lagt ned i de kroppar som ger den fäste.<sup>263</sup>

Vad som är grunden i ett demokratiskt samhälle är självstyrande myndiga människor och därför bör den sociala preventionen prioriteras som den viktigaste. Inledningsvis ställde jag frågorna *om* det går att förebygga homofientligt våld och i så fall *hur*? I ljuset av det resonemang som förts i rapporten kan vi besvara frågorna jakande. Det är ett komplext och mångfacetterat arbete, men inte omöjligt. Sista kapitlet i rapporten innehåller ett urval av övningar som kan användas för att öka medvetenheten kring olika sexuella läggningar och om homofientligt våld.

---

<sup>263</sup> Bourdieu 1999:52, författarens kursivering.

## 7. Praktiska övningar

### 7.1 Om träffen

Övningarna är tänkta som huvudaktiviteten när man arbetar med en grupp människor kring homofientlighet, men kan givetvis även ingå som en del av ett program. När man arbetar med en grupp är det viktigt att ha en ram för programmet och för den skull bör man komma överens om några saker innan man går vidare. Det första gäller förtroende, att deltagarna inte berättar vidare vad som sägs i gruppen och att deltagarna inte behöver berätta sin egen historia. Däremot kan man tala om övningen i sig själv. För det andra bör man ge deltagarna möjlighet att hoppa över en övning som de inte känner sig bekväma med, genom att till exempel säga ”jag står över den här gången”. Tredje och sista är att man i början kommer överens om hur länge man ska hålla på och sedan håller tiden. Jobbar man med ungdomar kan man lägga till några regler om det behövs. Som att man pratar en åt gången, att prata i jag-form, att använda vårdat språk, att inte kränka andra och att inte göra antagande om andras sexuella läggning. Det kan vara bra att skriva upp dem på tavlan. När det är klart är man redo att sätta igång.

Ett övningspass bör helst följa en given struktur. Alltså med att man presenterar sig själv och målet med träffen. Till en grupp av tonårsskilar eller väldigt homofientliga personer kan man med fördel redan i början skicka runt en påse godis som lättar på ”trycket” under inledningen. Det är inte nödvändigt att deltagarna presenterar sig för varandra, men det kan ibland vara en fördel. I en hel del fall känner deltagarna redan varandra, vilket gör en presentation onödig. Viktigast är att man i början använder en ”icebreaker”, en kort övning som får deltagarna att komma igång och samtidigt får dem att fokusera på ämnet.

Det bästa är att fokusera på en huvudövning och att ge den tid, samt att ha någon eller några små övningar före huvudövningen. Ett annat alternativ är att ha två dominerande övningar, men fler än två dominerande övningar rekommenderas inte. Att ha en eller två övningar i ”skjortärmen” är inte fel. Får du tid över kan du ta fram dem. När det gäller övningarna före eller huvudövningen är det bra om någon av dem gör att deltagarna fysiskt flyttar sig i rummet. Många övningar är faktiskt konstruerade på det sättet. När det gäller arbete med homofientlighet, rekommenderar vi inte att ”traditionella” värderingsövningar används. Där deltagarna ska ställa sig i olika hörn för att visa sin åsikt. Det kan bli för utpekande för den enskilde. För att öka ”effekten” av vissa övningar kan man dela in deltagarna i olika grupper utifrån olika tillhörighet, men man ska som ledare känna sig bekväm med detta. Efter varje övning är det viktigt att man ger deltagarna möjlighet att summera upp intrycken av övningen. Det kan ske i stor grupp, i mindre grupper eller två och två. Fördelen med storgrupp är att man ger samtliga deltagare nya impulser som kan användas i nästa övning. En strategi är att ha mer storgrupp i början av träffen och parsnack mot slutet.

Slutet av träffen är lika viktig som början och bör planeras med samma omsorg. Här bör man få en kort återföring om vad antingen alla eller några av deltagarna tyckte om träffen. Det bästa är att aldrig tvinga deltagarna till att säga sin mening. Ledaren bör även informera om var man kan få kontakt för vidare samtal kring homofientlighet, till exempel RFSL Rådgivningarna eller annan professionell hjälp. Det är också viktigt att ta upp om och när nästa träff ska bli. När man avslutat är det bra att ställa sig vid dörren och ta i hand, se i ögonen och tacka. För det gjorde du väl när deltagarna kom?! Nu när du mentalt har gjort upp ditt program för träffen ser du till att förbereda dig med allt material du behöver, även för övningen i ”skjortärmen”. Så är det bara till att köra igång!<sup>264</sup>

---

<sup>264</sup> Vill du fördjupa dig ytterligare rekommenderas Warren J. Blumenfeld text *Homophobia. How We All Pay the Price*, som även innehåller förslag på övningar.

## 7.2 Ice-breakers

### *Mitt namn är*

Har du en liten grupp upp till tio personer kan det vara bra att lära sig varandras namn i början av sessionen. Du ber varje deltagare finna ett positivt adjektiv som beskriver dem samt börjar på samma bokstav som deras namn, till exempel Attraktiva Arne. Du börjar som gruppleddare med att säga ditt namn, ”Sexiga Stina”. Personen till höger om dig upprepar sedan ditt namn och pekar på dig för att sedan lägga till sitt eget. Nästa person säger alltså Sex Stina och pekar på dig och säger sedan och mitt namn är attraktiva Arne. Så går det runt alla deltagarna och slutar med att du som gruppleddare upprepar igen samtliga namn, jag heter sexiga Stina och du är attraktiva Arne, och du är fräcka Fredrik, o.s.v.

### *Sexig person*

Du ber deltagarna att tänka efter vem som de tycker är den mest sexiga personen i världen. Ge dem två-tre minuter och låt sedan samtliga berätta. Bekräfta varje person på något sätt när de berättar, som ”ja, det kan jag se” eller ”ja hon/han ingår också i mina favoriter”. Denna övning passar bra till grupper som inte känner varandra sedan tidigare. Bäst genomförs den i ring där alla kan se alla.

### *Sexig kändis*

Du förbereder övningen med att skriva namn på självhäftande lappar på kändisar som anses sexiga. Du börjar med att informera om reglerna. Varje deltagare får en lapp i pannan med ett namn på en kändis som anses sexig, t. ex. Brad Pitt, Jane Fonda. Varje deltagare får bara fråga en fråga till varje annan deltagare innan hon/han kan ställa en ny fråga till samma deltagare. Varje fråga ska vara så att man enbart kan svara ja eller nej på den, som ”är jag en han?” eller ”är jag filmstjärna?”. När alla funnit sitt namn eller efter fem till tio minuter så avbryts övningen. Övningen är bra för grupper som inte känner varandra tidigare, då det får deltagarna att möta varje person genom att titta på deras ansikte och möta deras blick. Dessutom introducerar du att fråga kring sex på ett lekfullt sätt. Samtidigt rör man sig i rummet och det löser en del spänningar, speciellt om deltagarna vet att det ska bli ett känsligt ämne.

### *Byta stol*

Övningen är en klassiker i sina olika variationer. Det är viktigt att övningen ger det den ska ge och inte bara är skoj. Den ska bryta ner gränser och öka kontakt. Här har man stolar i en ring till alla utom en som står på en tom plats i ringen. Du som ledare är med och du börjar med att stå. Förklara hur övningen går till. Det gäller att se på de övriga deltagarna vad de har på sig och sedan säga det, som t. ex. ”alla med glasögon”. De deltagare som har glasögon måste då byta stol med de andra som har glasögon medan den som står försöker ta en av stolarna. Om det bara är en så får den deltagaren stå. När man har gått igenom yttre attribut kan du som ledare introducera inre kännetecken som ”gillar hip hop”, men övningen får inte bli för personlig, då får du sätta en gräns. Det är inte rekommenderat att man redan på det här stadiet tar upp sex. Det kan man göra som en separat övning, se nedan. Det är viktigt att ha tempo i övningen. Kör ca fem till tio minuter, med skratt och igenkännande.



## 7.3 Sittande övningar

### *Förebyggarmodellen*

Den operativa förebyggarmodellen som tidigare förklarats kan användas dels i förebyggargrupper och dels i motverkargrupper, där man utövat homofientligt våld. Antingen utgår du från någons berättelse, en video, tidningsartikel eller så utgår du från det faktiska brottet som har skett. Du börjar från höger med att rita lådan för mål och diskuterar vad som var målet för att sedan sätta det i relation till handlingen och det personliga beslutet. Ritar upp lådan för handling och beslut efter hand. Sedan går du över från det individuella till det kollektiva och får från deltagarna förslag på vad det var för verksamhet som hände innan den individuella handlingen. Rita upp verksamhetslådan. Så fortsätter du med att få deltagarna att fundera över motiven till verksamheten. Ha en diskussion kring det och fråga dem sedan vilka behov de tror blir tillfredställda. Rita motiv- och behovslådorna efter hand och fyll i vad deltagarna säger.

När du har samtalat färdigt i denna riktning, börjar du gå tillbaka mot höger igen. Från de behov deltagarna nämnt, kan man tillgodose dem på olika sätt? Motiven finns de bakom liknande verksamheter, som t ex förälskeverksamhet? När du kommer till verksamhetslådan för du in begreppen planlagd och spontan och diskuterar det. Exempelvis när började ni tänka i dessa banor? Du kan ha resonemanget kring handlingsberedskap med dig i bakhuvudet. Vidare om verksamheten var nödvändig eller frivillig. Vem tvingade i så fall? Vad hade hänt om man inte gjort det? Slutligen kan du diskutera om alla var med eller om någon var ambivalent eller använde verksamheten för att fästa uppmärksamheten på något annat, appellerande? I så fall vad ville han/hon visa på? Nu har du hela scenariot klart och nu kan du antingen diskutera med deltagarna hur personen i fallet skulle ha handlat istället, alltså alternativ handling. Eller be dem skriva för sig själv eller i grupper först för att sedan diskutera.

Till slut kan du be deltagarna fundera över vad en misslyckad handling skulle vara. Att bli tvingad tänka på detta ger ännu en ny infallsvinkel som gör att du kan gå tillbaka igen i modellen. För att se i vilken verksamhet denna handlingsberedskap uppstod, vilka återspeglings som skapat dessa motiv och vilka verksamheter som med nödvändighet skapar det planlagda könskonstruerande våldet.

### *Vad är en homosexuell person*

Beroende på gruppens storlek dela upp gruppen i två eller flera grupper, så att det är runt fyra i varje grupp. Ge varje grupp ett papper och en penna. Varje grupp ska sedan komma upp med så många namn som möjligt på homosexuella personer, som böj, bajspackare, lebba etc. Låt grupperna hålla på i fem till tio minuter eller när du märker att diskussionsnivån sänks. Be sedan grupp efter grupp redovisa sina namn och skriv upp dem på tavlan. Var förberedd på kolumner för namn på manliga homosexuella, lesbiska, bisexuella och transpersoner. Låt därefter alla grupperna komma till tals.

Be deltagarna se om de ser något mönster i de ord som står på tavlan. Det som oftast händer är att det kommer fler namn på manliga homosexuella än kvinnliga, vilket man kan diskutera. Varför är det så, vilken är skillnaden, osynlighet, genus, heteronormativitet, etc. Namnen brukar också visa på att namnen på män hänsyftar på "kvinnlighet" medan de kvinnliga namnen syftar till "manlighet". Även detta ett uppslag för vidare diskussion. Ett annat ofta återkommande kännetecken är att de flesta namnen refererar till den sexuella akten, dessutom i en negativ väg. Många män är ju fullständigt panikslagna vid tanken av att bli penetrerade,

vilket är ytterligare ett uppslag som kan diskuteras vidare. Som ledare får du bestämma hur lång tid du vill lägga på övningen och vilka du vill fortsätta diskutera. Meningen med övningen är att avvärja ordens makt i den vidare diskussionen.

Övningen kan också börja med att du låter varje person först för sig själv skriva ner så många namn hon/han kan på homosexuella på sitt papper, för att sedan diskutera det i den lilla gruppen. När man sedan tar upp det i den stora gruppen kan man också ta med vad som händer i de små grupperna.

### ***Farhåga och önskan***

Be deltagarna att skriva Farhågor/Bekymmer på en sida av ett kort och orden Önskan/Behov på andra. Varje deltagare ombedes att skriva ner en eller två farhågor och önskningar de *kan* ha rörande ämnet, i familjen, på arbetsplatsen eller till och med om övningen. Se till att deltagarna använder blå eller svart penna, inte röd. Deltagarna kan uppmuntras genom att du förklarar vad en farhåga är. Det kan vara att "någon som är homosexuell ska stöta på mig". När de har slutat skriva samlar du ihop korten och blandar dem. Du delar ut dem igen, så att ingen deltagare kommer att få läsa sitt eget kort.

Sedan låter du deltagarna i tur och ordning läsa vad som står på korten. Detta kan skrivas upp på ett white-board eller blädderblock. Vid denna tidpunkt låter du deltagarna också säga sina namn, vad de gör/arbetar med och vad de kommer ifrån/är födda. När alla har läst korten har du en liten diskussion om vad de kände under övningen och om de olika farhågorna och önskningarna. Detta ger dig en möjlighet att se vad du ska fokusera på. Du bör som ledare också skriva ett kort, läsa och på så sätt presentera dig.

### ***Associationsbanan***

En annan variant på ovanstående övning är denna associationsbana på hur man som heterosexuell, homosexuell eller lesbisk gör i sängen. Den kan kombineras med den första. Du börjar med att skriva ordet "homosexuell" på tavlan och fråga deltagarna vad de tänker på när de ser ordet. När någon deltagare nämner ordet "bög" så skriv upp det bredvid homosexuell med ett tankestreck emellan, så det bildar en tankekedja. Be nu deltagarna säga vad de tänker på när de hör ordet "bög". Då ordet "äckligt" nämns skriver du upp det bredvid de andra två och ber deltagarna ytterligare en gång fundera över vad som är "äckligt". I regel sägs ordet " analsex" ganska snabbt. Skriv det bredvid de andra. Du har nu fått associationsbanan, homosexuell – bög – äckligt – analsex.

Rita sedan upp följande schema på tavlan. Fråga deltagarna vilka olika sexuella läggningar som är vanligast och skriv in dem i den översta raden, heterosexuella, lesbiska och homosexuella.

	Heterosexuella	Lesbiska	Homosexuella

Låt deltagarna sedan tänka ut vilka typer av sex ett heterosexuellt par kan ha. Betona att det inte handlar om olika ställningar, utan vilka sorters sex. Du vill få fram orden, vaginalt, oralt, analt och onani. Skriv in dessa ord i den första kolumnen och kryssa i rutorna i den "heterosexuella kolumnen".

	Heterosexuella	Lesbiska	Homosexuella
Vaginalt	X	X	-
Oralt	X	X	X
Analt	X	X	X
Onani	X	X	X

Gå vidare till kolumnen med lesbiska och fråga om två kvinnor kan ha vaginalt sex? Ja, kvinnor kan ha vaginalt sex trots att de inte har någon penis. Kan kvinnor ha oralsex med varandra? Svaret är givetvis ja. Kan de ha analsex? Även här är svaret ja, eftersom de kan ha vaginalt kan de såklart ha sex analt. Kan de onanera tillsammans? Ja, naturligtvis. Fortsätt med kolumnen med homosexuella. Kan två män ha vaginalt sex? Nej, det kan det inte. Kan de ha oralsex? Svaret är ja. Kan de ha analsex? Även här är svaret ja, dessutom är det nog något alla är väl medvetna om. Kan två män onanera ihop? Givetvis.

Be nu deltagarna se på tavlan och jämföra kolumnerna i tabellen. Kan man efter den här jämförelsen säga att bögar är äckligare än andra? Nej, eftersom de olika sexuella läggningarna i princip gör samma sak i sängen. Undantaget är såklart homosexuella män, som inte kan ha vaginalt sex. Fråga därefter deltagarna vad för sorts sex de tror är vanligast bland homosexuella män. Det är oralsex och ömsesidig onani, inte analsex, som många föreställer sig.

Övningen kan utökas med att man fortsätter att diskutera i smågrupper om homofientlighet. Deltagarna delas in i grupper på högst fem personer i varje grupp. Grupperna diskuterar efter detta vilken funktion fientlighet mot homosexuella fyller för dem som utövar det och antecknar åsikterna. Grupperna redovisar och de olika åsikterna jämförs och diskuteras.

### ***”Komma ut”***

Du låter deltagarna sätta sig i par. Varje par får en uppgift eller om det är många kan flera par få samma uppgift. Varje par ska under en tid, tio till femton minuter, diskutera hur de upplever en person som ”kommer ut”. Det är viktigt att det inte handlar om deras egen ”komma ut” process. Personer som paren kan diskutera är till exempel en väldigt god vän, en arbetskollega, en son eller dotter, en förälder eller sin partner. Efter övningen samlar du ihop synpunkter från paren och låter dem till sist kommentera vad som sagts.

### ***Är måsar lesbiska?***

En övning som passar de mer litterära deltagarna är att utgå från någon kort text som de får läsa självständigt i början av träffen för att sedan diskutera den. En bra text att utgå ifrån är socialantropologen Don Kulicks *Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende*.<sup>265</sup>

### ***Video***

Ett bra sätt att inleda en påverkansträff är att använda en videosekvens. Generellt kan man säga att Sverige är usel på att producera utbildningssekvenser på video för användning i förebyggande arbete. Trots detta finns det något guldkorn. Utbildningsradion har gjort en serie som heter *Vadå rättigheter?* som består av sex olika sekvenser om problem som ungdomar möter och i relation till Barnkonventionen. En av dessa heter Mobbing och handlar om en flicka i en högstadielklass som utsätts för mobbing när den ordinarie läraren blir sjuk.

<sup>265</sup> Kulick 1997.

Hur en lärare försöker ingripa och hur mamman reagerar. Sekvensen handlar om ”vanlig” mobbing, men kan överföras till den mobbing som lesbiska flickor och homosexuella pojkar utsätts för dagligen i de svenska skolorna. Du inleder med att säga att flickan på filmen har ”kommit-ut” som lesbisk efter sommarlovet. Be dem under filmen fundera över vad som händer, vad man kunde ha gjort istället och ett annat slut. Efter filmen dela först in deltagarna i smågrupper på åtta personer om det går, annars storgrupp. Be deltagarna skriva ner sina kommentarer och diskutera dem sedan i storgrupp. Det är bra om du kan skriva ner sammandrag på tavlan för att göra det mer visuellt. Sekvensen är 7,5 minut lång och kan lånas på AV-centraler eller liknande.

Ett annat alternativ är att visa videosekvensen och sedan diskutera den utifrån den operativa förebyggarmodellen. Bäst är med en grupp upp till tolv personer, annars i olika smågrupper. Du börjar från höger och beskriver själva handlingen, förövaren som reser sig upp och tar kommandot. Sedan försöker du få deltagarna att fundera ut vilken verksamhet som föregår denna handling. Diskutera vad som sker i den. Gå sedan över till att diskutera motiven för eleverna att vara med i den verksamheten. Detta kan kompletteras med att göra en liknande analys över en verksamhet som de själva tycker om och sedan se vilka motiv som dyker upp då. Var inte rädd för att modellen ska vara komplicerad. Oftast förstår ungdomar den operativa förebyggarmodellen bättre än vuxna!

Har du en grupp av poliser eller personer som arbetar med brottsförebyggande eller brottsbekämpning kan Ben Eltons serie om en polisstation i England vara en bra introduktion. Serien heter *Thin Blue Line* och Rowan Atkinson har huvudrollen. Varje avsnitt tar upp en del allvarliga ämnen, men de framförs med humor och ger på så sätt en positiv upplevelse när de ses. Ett av avsnitten heter *Ism Ism Ism*. Man kan med fördel använda de fördomar som kommer fram i programmet som utgångspunkt för samtal kring homofientlighet. Den lilla polisstationen ska utbildas i att bekämpa ”sexism, rasism, homofobism”, med de humoristiska förvecklingar som är kärnan i serien. Överhuvudtaget finns det i de 14 avsnittet små guldkorn som kan tjäna som utgångspunkt till diskussion om homofientlighet och hatbrott.

En kortfilm, som kan vara bra om man bara vill fokusera på våld bland pojkar, är *Kom då!* Den är Josef Fares examensfilm och handlar om två unga män på en gymnasieskola som slåss uppbackade av sina gäng. Filmen skildrar upptrappningen och kompisarnas betydelse alltså det könskonstruerande våldet. Mitt i filmen försvinner kompisarna och slagskämparna blir ensamma, samtidigt som deras alter egon börjar föra en dialog. Till filmen hör en liten broschyr med tips på upplägg för diskussion, dels om filmen som helhet, dels om de olika momentens betydelse för uppkomsten av våld. Filmen finns på Svenska Filminstitutet och får bara visas inom institutionell och offentlig miljö. Filmen är 11 minuter och efter filmen finns en kort hälsning från Fares.

*Det är självklart!* heter en informationsfilm om att samtala med elever om homosexualitet, också den från Svenska Filminstitutet. Filmen försöker förklara varför det är viktigt för lärare att diskutera med elever om homosexualitet och ger en del exempel på hur det kan gå till. I filmen visas ett exempel på en ”Gay Pride Day”. Filmen är 37 minuter och kan antingen ses helt eller att man som ledare använder ett eller två avsnitt för att belysa eller initiera samtal kring homofientlighet.

## 7.4 Rörelseövningar

### **Garaget**

Du har förberett övningen dels genom att skriva små kort där du har definierat olika personer. Detta utifrån etnicitet, utifrån hudfärg, sexuell läggning, kulturell tillhörighet, funktionshinder, ålder och tro. Dessa kategorier kan kombineras så att någon är till exempel en handikappad lesbisk rom eller ung vit svensk heterosexuell kille med akademikerföräldrar. Du kan också ha en nunna, en kvinnlig sexsäljare, en gift man som har sex med andra män i smyg, en transvestit som är cabaretartist och en transsexuell person från man till kvinna. Sedan gör du upp en lista med olika påståenden och det är bra om de kan vara lokalt anknutna. Listan bör vara ganska lång. Påståendena kan till exempel vara; du blir serverad på alla restauranger, du kan gå hand i hand med din partner på stan, du får adoptera barn och du kan hyra vilken lägenhet du vill. Nu ber du deltagarna gå längst bak i rummet. Utifrån den personen de är på kortet du gett dem ska de agera. Om de kan göra påståendet ska de ta ett steg fram annars ska de stanna kvar. Du håller på tills någon av deltagarna kommit över till ”mål”, på andra sidan rummet. Har du skrivit korten och påståendena väl kan du erhålla resultatet att vissa personer är ”parkerade” i samhället medan andra bara kör på. När övningen är färdig bör du passa på att diskutera resultatet medan det fortfarande är synligt för alla.

### **Glada ungdomsinformatörer från RFSL**

Denna övning lämpar sig inte för ungdomar, utan passar för de som arbetar med ungdomar. Förutsättningen är att du inte har för många deltagare, högst ett 30-tal. Du delar in deltagarna i två grupper. Den ena gruppen får lämna rummet. Gruppen som blir kvar informerar du att de ska få besök av en grupp glada ungdomar från RFSL som ska berätta hur det är att vara homo- och bisexuell. Du ber dem förbereda sig med frågor till dem. Så går du ut till den andra gruppen. Där berättar du att de ska vara glada ungdomar från RFSL och svara på frågorna så bra de kan utifrån att de är ”homo- och bisexuella”. Dessutom ber du någon eller några att minnas frågorna eller att skriva ner dem, då de ska användas för nästa del av övningen. Så får gruppen gå in och informera om homosexualitet och svara på frågor. Du bryter efter ett tag. Då ber du gruppen som var i rummet att ta plats längst fram och vara en grupp glada heterosexuella. Nu ska samma frågor ställas till dem fast istället för homosexuell så heterosexuell. Man får då frågor som, ”när upptäckte du först att du var heterosexuell?”. Du bryter efter en stund för att i storgrupp diskutera erfarenheterna av övningen.

### **Spela upp**

Har du möjlighet att jobba med en grupp under längre tid kan det vara ett alternativ att använda en teatral form för att åskådliggöra homofientligheten och som utgångspunkt för diskussioner dels med aktörerna och dels med publiken. Constantin Stanislavski, en skådespelare och regissör, har skrivit ett antal böcker som du kan låta dig inspireras av. Den tredje och sista i en trilogi som är grund för mycken nutida utbildning av skådespelare heter *Creating a role*.<sup>266</sup> Den kan vara en bra start. En författare som lyfter upp språket i agerandet är den franska professorn och tidigare chefen för teaterstudier vid Sorbonne universitetet i Paris, Anne Ubersfeld. Hennes text *Reading Theatre* har en mängd intressanta uppslag som grund för bra arbete med deltagarna.<sup>267</sup>

---

<sup>266</sup> Stanislavski 2003.

<sup>267</sup> Ubersfeld 1999.

## **7.5 Ett sista ord**

När jag nu lägger sista handen vid manuset känns det som jag står vid en spegelblank sjö och har kastat ”smörgås”. Mitt skrivande har studsat och spridit en mängd små ringar, men aldrig sjunkit ner i djupet. Jag hoppas dessa studsar kan tjäna som utgångspunkter för en fortsatt praktisk och teoretisk fördjupning. Även om denna rapport ”är på väg”, kanske någon annan tar nästa steg. Ett steg vidare på vägen mot ett samhälle som betraktar alla människor som lika värda och med samma villkor oavsett sexuell läggning.

## 8. Referenser

### 8.1 Litteratur

- Asplund, Patrik (2000), *Med hatet som drivkraft*. Lund; Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Avon and Somerset Constabulary (1998/2000), *Faces of Britain. A cultural guide*. London; The British Publishing Company Ltd 2000.
- Avon and Somerset Constabulary (2000), *Policing our communities, a practical guide*. London; The British Publishing Company Ltd 2000.
- Avon and Somerset Constabulary (2002), *Race for Equality och Concert Diversity Strategy*. London; The British Publishing Company Ltd 2000.
- Bateson, Gregory (1972/85), *Steps to an ecology of mind*. New York; Ballantine Books.
- Beauvoir, Simone de (1998), *Det andra könet*. Stockholm; PAN/Norstedt.
- Beynon, John (2002), *Masculinities and Culture*. Buckingham, Philadelphia; Open University Press.
- Blumenfeld, Warren J. (1993), *Homophobia. How We All Pay the Price*. Boston; Beacon Press.
- Bourdieu, Pierre (1994), *Kultursociologiska texter*. Stockholm/Stehag; Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Bourdieu, Pierre (1996), *Symbolisk makt*. Oslo; Pax.
- Bourdieu, Pierre (1999), *Den manliga dominansen*. Uddevalla; Daidalos.
- Bruun, Kjetil & Christies, Nils (1985), *Den goda fienden. Narkotikapolitik i Norden*. Stockholm; Rabén & Sjögren.
- Butler, Judith (1999), *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York och London; Routledge.
- Carlsson, Bo Göran (2000), *Religion, kultur och manlig homosexualitet. Homosexualitetens kulturella strukturer*. Bjärnum; Carlsson Bokförlag.
- Carpelan, Lars (2002), *Föreställningar/vanföreställningar. Allmänhetens attityder till homosexualitet*. Studie av Torsten Österman, FSI, sammanställd av Lars Carpelan. Kristianstad; Statens folkhälsoinstitut.
- Connell, R.W. (1999), *Maskuliniteter*. Uddevalla; Daidalos.
- Connell, R.W. (2000), *The men and the boys*. Berkely; University of California Press.
- Dyer, Richard (1997), *White*. New York; Routledge.
- Elvin-Novak, Ylva & Thomsson, Heléne (2003), *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm; Albert Bonniers Förlag.
- Enerstvedt, Regi Theodor (1979), *Mennesket. Kjønn og personlighet*. Kragerø; Forlaget Ny Dag.
- Enerstvedt, Regi Theodor (1998), *Normalitetstankegangen*.  
<http://folk.uio.no/regie/litteratur/foredrag/normalisering.htm> (030325).
- Engeström, Yrjö (1987), *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit Oy.
- Engeström, Yrjö (1990), *Learning, Working and Imagining. Twelve Studies in Activity Theory*. Helsinki: Orienta-Konsultit Oy.
- Engeström, Yrjö (2001), *Expansive learning at Work: toward an activity theoretical reconceptualization*. Journal of Education and Work, Vol. 14, No. 1, 2001.
- Eriksson, Niklas (2003), *sexmänsäljer.se(x) – en blandning av nöje och funktion*. Malmö; RFSL Rådgivningen Skåne.
- Estrade, Felipe & Flyghed, Janne (red.) (2001), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund; Studentlitteratur.
- Fanon, Frantz (1963), *The Wretched of the Earth*. New York; Grove Press.

- Frevert, Ute (1998), *The Taming of the Noble Ruffian*. I Spierenburg, Pieter, Men and violence. Gender, Honor, and Rituals in Modern Europe and America. Columbus; Ohio State University press.
- Frosh, Stephen, Phoenix, Ann, Pattman, Rob (2002), *Young masculinities*. Hampshire och New York; Palgrave.
- Fundberg, Jesper (2003), *Kom igen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Bjärnum; Carlssons förlag.
- Galtung, Johan (1981), *Om vold*, PaxLeksikon, bind 6. Oslo; Pax.
- Garb, Tamar (2002), *Maskulinitet, muskler och modernitet hos Caillebottes manliga gestalter*. I Lindberg, Anna Lena (red), Den maskulina mystiken. Konst, kön och modernitet. Lund; Studentlitteratur.
- Gemert, F. (1994), *Chicken kills hawk: Gay murders during the eighties in Amsterdam*. Journal of Homosexuality, vol. 26, nr. 4, sidor 149-74.
- Göransson, Anita (red.) (2000), *Sekelskiften och kön. Strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900, 2000*. Stockholm; Prisma.
- Haansbæk, Thomas (2002), ... *som en kamel med två pucklar. Om homosexuella invandrare i Sverige*. Statens Folkhälsoinstitut nr 2002:4.
- Hammerlin, Yngve & Enerstvedt, Regi Th. (1988), *Selvord i virksomhetsforståelsens perspektiv*. Oslo: Falken Forlag.
- Hammerlin, Yngve & Schjederup, Georg (1994), *Når livet blir en byrde*. Oslo: Ad Notam.
- Hammerlin, Yngve (2001), *Om normalisering*. Paper 2001.05.03
- Hammerlin, Yngve (2002), *Den "totalitära familje" og dens volds- og maktformer*. I Råkil, Marius (red.) Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus. Oslo; Universitetsforlaget.
- Hanner, Hans (2002), *Psykisk hälsa och ohälsa hos ungdomar 16 – 24 år som attraheras av personer av sitt eget kön. En enkätundersökning*. Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hansson, Kjell (2002), Snacka om forskning, på socialhögskolan i Lund, onsdag 11 dec 2002.
- Hegna, Kristinn, Kristiansen, Hans W., Ulstein Moseng, Bera (1999), *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velfärd och aldring. NOVA rapport 1/99.
- Herek, Gregory M., Berrill, Kevin T. (red.) (1992), *Hate Crimes. Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men*. Newbury Park, London och New Dehli; SAGE Publications..
- HomO (2003), *Tystnadens tyranni – om heterosexualiteten som norm och homofobi i skolan*. Stockholm; HomO.
- Johansson, Björn (2001), *Att slåss för erkännande. En studie i gatuvåldets dynamik*. Örebro Studies in Sociology 2. Örebro; Örebro universitet universitetsbiblioteket.
- Johnsen, Berit (2001) *Sport, Masculinities and Power Relations in Prison*. The Norwegian University of Sport and Physical Education.
- Klein, Alan M. (1993), *Little Big Men: Bodybuilding Subculture and Gender Construction*. Albany; State University of New York Press.
- Knutagård, Hans (2000), *Sexualiteten som metod. RFSL-Rådgivningen Skåne ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv*. Rapportserie 2000:1. Malmö; RFSL Rådgivningen Skåne.
- Knutagård, Hans (2003), *Introduktion till verksamhetsteori*. Lund; Studentlitteratur.
- Kulick, Don (1997), *Är måsar lesbiska? Om biologins relevans för mänskligt beteende*. I Kön. Res Publica 35/36. Eslöv; Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Lander, Ingrid & Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red.) (2003), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund; Studentlitteratur.



- Lash, John (1995), *The Hero. Manhood and Power*. London; Thames and Hudson.
- Leontjev, A.N. (1959/1981), *Problems of the development of the mind*. Moscow: Progress Publishers.
- Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo (2002), *Brottsoffer – Från teori till praktik*. Stockholm; Jure CLN AB.
- Lövkrona, Inger (red.) (2001), *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Lund; Nordic Academic Press.
- Lloyd, Genevieve (1999), *Det manliga förnuftet. "Manligt" och "kvinnligt" i västerländsk filosofi*. Stockholm; Bokförlaget Thales.
- Merleau-Ponty, Maurice (1999), *Kroppens fenomenologi*. Uddevalla; Daidalos.
- Messerschmidt, James W. (1993), *Masculinities and Crime: Critique and Reconceptualization of Theory*. Maryland; Rowman & Littlefield Publishers.
- Miller, B. & Humphreys, L. (1980), *Lifestyles and violence: Homosexual victims of assault and murder*, *Qualitative Sociology*, vol. 3, sidorna 169-85.
- Minken, Anders (1998), *Alvorlig moro*. Larvik: Sener Media Sandnes AS.
- Morrison, Colin, MacKay, Andrew, The TASC Agency (2000), *The experience of violence and harassment of gay men in the city of Edinburgh*. Edinburgh; The Scottish Executive Central Research Unit.
- Møller, Mogens (2000), *I fars vold*. Oslo; Kommuneforlaget AS.
- Nationalencyklopedin (2000), Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.
- Nygren, Pär (1999), *Professionell omsorg for børn og familier – fra teori til værktøj*. Slangerup: Dansk psykologisk Forlag.
- Nygren, Pär (2003), *Att utveckla en beredskap för att begå hatbrott - ett exempel på ett Verksamhetsteoretiskt bidrag till helhetssyn i socialt arbete*. Dokumentation från författarens seminarium 20030509, IoF, SDF Kirseberg och RFSL Rådgivningen Skåne.
- Osbeck, Christina, Holm, Ann-Sofie, Wernersson, Inga (2003), *Kränkningar i skolan. Förekomst, former och sammanhang*. Rapport 5 från Värdegrunden, Göteborgs universitet.
- Pettersson, Karl-Åke (2003), *Västmanlandprojektet, En handledning för att förbättra stödet till offer för homofobiska brott*. Rapport. Stockholm; Rikspolisstyrelsen.
- Rapport från Säkerhetspolisen (2002), *Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet*.
- Regeringskansliet (1998), *Rasistiskt och främlingsfientligt våld. Rapport från Arbetsgruppen med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld*. Inrikesdepartementet DS 1998:35. Stockholm; Elanders Gotab.
- Rydström, Jens (2003), *Subkultur och sundskultur. Mötesplatser för homosexuella män i Malmö 1911-1940*. I Martinsdotter, Kerstin (red.) *Med Malmö i Minnet*. Malmö; Malmö stadsarkiv och Malmö kulturhistoriska förening.
- Schütz, Alfred (2002), *Den sociala världens fenomenologi*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (1985), *Between Men. English Literature and Male Homosocial Desire*. New York; Columbia University press.
- SOU 2000:88. *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. straffansvarets räckvidd*. Betänkande av Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m.
- Spierenburg, Pieter (1998), *Men and violence. Gender, Honor, and Rituals in Modern Europe and America*. Columbus; Ohio State University press.
- Stanislavski, Constantin (2003), *Creating a role*. New York och London; Routledge.
- Swigonski, Mary E., Mana, Robin Sakina, Ward, Kelly (red.) (2001), *From Hate Crimes to Human Rights: A Tribute to Matthew Shepard*. Binghamton; Harrington Park Press.
- Theberge, Naqncy (1991), *Reflections on the body in the sociologi of sports*. *Quest* vol. 43, sid. 123-34.

- Tiby; Eva (1999), *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Avhandlingsserie Nr 1, 1999. Stockholm. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Tilly, Charles (2000), *Beständig ojämlikhet* Lund: Arkiv.
- Tilly, Charles (2003), *The Politics of Collective Violence*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape own; Cambridge University press.
- Tomsen, Stephen (2002), *Hatred, Murder and Male Honour. Anti-homosexual Homicides in New South Wales, 1980–2000*. Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series No. 43. Canberra; Australian Institute of Criminology.
- Trondman, Mats (1999), *Kultursociologi i praktiken*. Lund; Studentlitteratur.
- Ubersfeld, Anne (1999) Reading Theatre. Toronto; University of Toronto Press.
- Wenger, Etienne (2002), *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge; Cambridge University Press.

## 8.2 Informanter

- Antidiskrimineringsbyrån, N Skolgatan 8b, 2v, 211 52 Malmö. *Kristina Larsson och Krystof Laczak, projektarbetare*.
- Amoc-dhv, Center for foreign drug users, Stadhouderskade 159, 1074 BC Amsterdam, Netherlands. *Markus Giesbers, co-ordinator*.
- Avon and Somerset Constabulary, HQ Community Safety Group, PO Box 37, Valley Rd, Portishead, Bristol BS20 8QJ, England. *Steve Fraser, constable HQ Community Liaison Team och Christopher Gould, Chief Superintendent*.
- Australian Institute of Criminology, GPO Box 2944, Canberra ACT 2601, Australia. *Muzammil Ali, Research Assistant*.
- Brottsofferjouren för homosexuella, Sveavägen 59, Stockholm. *Annelie Svensson, kurator*.
- Advokatbyrån Brottsofferjuristerna Fredriksson AB, Nordlinds v. 95, 217 73 Malmö. *Max Fredriksson, jur kand.*
- BUP, UMAS, ingång 124, S Förstadsgatan 101, 205 02 Malmö. *Gunilla Silverberg, projektledare och Emmy Sjöquist, projektledare utåtagerande ungdomar*.
- Bryggeriet, Lantmannagatan 59, 214 48 Malmö. *Patrik Evander, ledare*.
- Canadian AIDS Society (CAS), 309 Cooper St. 4th Floor Ottawa, ON K2P 0G5, Canada. *Gerard Yetman, Director, National Programs*.
- Canadian hiv/aids legal network, 417, rue Saint-Pierre, suite 408, Montréal (Québec) Canada H2Y 2M4. *Thomas Haig PhD, Communications & Project Coordinator*.
- Center for information and dokumentation in Child's right, bd. Traian 23/1, MD-2060, Chisinau, Republic of Moldova. *Viorica Cretu, co-ordinator*.
- Coalition on Sexual Orientation (CoSO), 33 Church Lane, Belfast, BT1 4QN. *James Knox, Convenor*.
- COC, Netherlands, Rijnstraat 78 - II, NL-1079 HK Amsterdam, Postadress: P.O. Box 3836, 1001 AP Amsterdam, Netherlands. *Arjos Vendrig, consultant Projectbureau*.
- Council of Europe, Integrated Project "Responses to violence in everyday life in a democratic society", F - 67075 Strasbourg Cedex, France. *Lauri Sivonen, Administrative Officer*.
- Council of Europe, Youth Centre, F - 67075 Strasbourg Cedex, France. *Rui Gomes och Goran Buldioski*.
- East Side Institute for Short Term Psychotherapy, 500 Greenwich Street, New York NY 10013, USA. *Lois Holzman, Director*.
- Eriksfältsskolan, Fosiev 33, 214 31 Malmö. *Lars Belsvik, lärare*.
- Etniska relationer, Föreningsg 26, 211 52 Malmö. *Raija Berglinden, informatör*.

EXIT i Sverige, Hammarby Fabriksväg 13, Box 920 20, 120 06 Stockholm. *Kent Lindahl, verksamhetsledare och AnnSofi Stridde, kurator.*

EXIT, Box 1401, 251 14 Helsingborg. *Tobias Weinkel, informatör.*

Forum för levande historia, Stora Nygatan 10-12, 103 13 Stockholm. *Heléne Lööw, fil.dr. och chef.*

Fältgruppen, Ungdomens Hus, Torpgatan 21, 4v, 211 52 Malmö. *Anki Tynninen, fältare och Robban Rosenqvist, fältare.*

Föreningen Brottsofferstöd Malmö. *Inger, samordnare och Björn Lagerbäck, ordförande.*

Föreningen Noaks Ark Malmöhus, Södergatan 13, 211 34 Malmö. *Lena Söderquist, psykolog.*

Förövare av homofientligt våld. *Förövare 1 och Förövare 2.*

Gay Men's Health Project, Outreach Team, Outhouse, 105 Capel Street, Dublin 1, Ireland. *Rohan Watters, co-ordinator.*

Gay Men's Health Project, 10a Union Street, Edinburgh, EH1 3LU, UK. *Matthew Straw, 'Crew 2000' och Paul Robertson, Event & resources manager.*

Gay HIV Strategies, Fumbally Court, Fumbally Lane, Dublin 8, Rep of Ireland. *Will Peters, direktor.*

Hackney Homophobic Crime Forum, Safer Communities Partnership, Maurice Bishop House, Reading Lane, Hackney E8 1HH, UK. *Martin Whiterod, Community Safety Officer (Hate Crime).*

HomO, Katarina Bangatan 79, 116 42 Stockholm. *Christine Gilljam, utbildningsdirektör.*

Hälsofrämjande skola, Region Skåne, Box 10063, Fagerstag. 1, 200 43 Malmö. *Marie Andersson, skolkoordinator, hälsofrämjande skolor.*

IM Lund, Karl XI gatan 9A, 222 20 Lund. *Olof Samuelsson, projektledare.*

Educational Action Challenging Homophobia (EACH), Office 24, 14 Clifton Down Road, Bristol BS8 4BF, UK. *Jonathan Matthews, educator.*

Justitiedepartementet, Rosenbad 4, 103 33 Stockholm. *Maria Hansson, departementssekreterare och Cafer Uzunel, departementssekreterare.*

Kombi, Kluckstrasse 11, D-10781 Berlin, Tyskland. *Thomas Kugler och Stephanie Nordt.*

Kriminalomsorgens Utdanningssenter, Postboks 6138 – Etterstad, N-0602 Oslo, Norge. *Yngve Hammerlin, sociolog.*

Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm. *Eva Tiby, prefekt.*

Lancashire Constabulary Headquarters, PO Box 77, Hutto, Preston, Lancashire, PR4 5SB, UK. *Phil Anderton, Inspector, Community Saftte Department.*

Lindängeskolan, Munkhättegratan 151, 215 74 Malmö. *Pia Ekström, kurator.*

The Living for Tomorrow project: young people, gender & HIV prevention, Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research (NIKK), Box 1156 Blindern, 0317 Oslo, Norway. *Jill Lewis, professor.*

Lokala BRÅ, Malmö Stad, Stadshuset, August Palms Plats 1, 205 80 Malmö. *Mariana Maurtizon, BRÅ-samordnare.*

Lothian & Borders Police, Gayfield Police Station, 2 Gayfield Square, Edinburgh, EH1 3NW, UK. *Gavin Buist, Chief Inspector.*

Läredaskolan, Hässleholm. *Mikael Koenen, lärare och mobbingansvarig.*

Malmö Borgarskola. *Björn Benner, lärare i svenska, engelska, drama och "killar kan".*

Malmö Brottsofferstöd, NPO 1, Polishuset, Davidhallstorg, 250 90 Malmö. *Anna Sondén, brottsofferassistent.*

Malmö Stadsbyggnadskontor Översiktsplanavdelningen, Stadshuset, August Palms Plats 1, 205 80 Malmö. *Tyke Tykesson, arkitekt och projektledare.*

Malmö stad, Stadskontoret SDF, Folkhälsoenheten, August Palms plats 1, 205 80 Malmö. *Eva Renhammar, folkhälsokoordinator och Ulf Ljungberg, utbildningssamordnare.*

Media. *Peter Karlsson, frilansjournalist och Joel Pettersson/Richard Slätt, XPO-Svart och vitt och Stine Bolther, Ekstra Bladet, journalist.*

Merseyside Police, Merseyside Police, Canning Place, Liverpool, L69 1JD, UK. *Vivienne Woods, LGBT Coordinator och Karen Austin, Constable, Community Relations.*

MKB Fastighets AB, Box 50415, Spånehusvägen 74, 202 14 Malmö. *Mats R. Hansson, inspektör.*

Motorsportstiltaket 2&4, Gamleveien 479, N-1484 Åneby, Norge. *Anders Minken, chef.*

NACRO, 35 Heathfield, Swansea, SA1 6EJ, UK. *Keith Towler, Director, Crime Reduction.*

Northern Ireland Gay Rights Association, 56 Mount Prospect Park, Belfast, BT9 7BG. *Jeff Dudgeon, team-leader.*

Nottinghamshire Police Headquarters, Sherwood Lodge, Arnold, Nottingham NG5 8PP, UK. *David Gilbert, Chief Inspector, Community Safety, Youth Issues.*

NSW Association of Adolescent Health (NAAH), P O Box 341, Leichhardt NSW 2040, Australia, Northern Sydney Health HIV and Sexual Health Promotion Unit. *Abigail Elliott, Health Promotion Consultant - Youth Portfolio.*

Offer för homofientligt våld. *Gymnasisten, KB-killen, Trappmannen, Grundskoleeleven, Offer 5, Offer 6, Offer 7 och Offer 8.*

Oslo politidistrikt, Maglerud Politi, (postbox 8101 Dep. 0032 Oslo) Plogveien 31, 0670 Oslo, Norge. *Bjørn Øvrum, polisman.*

OUT in greater Manchester, The Lesbian & Gay Foundation, Unity House, 15 Pritchard Street, Manchester M1 7DA, UK. *Grahame Robertson, Magazine Editor.*

Phace Scotland, 49 Bath Street, Glasgow G2 2DL, Scotland, UK. *Tom Lusk, outreach & peer support co-ordinator.*

Polismyndigheten, Porslinsgatan 6, 205 90 Malmö. *Per Swartz, polischef, Jarl Holmström, polisintendent, Stina Karlgrund och Tomas Strand, kriminalinspektör, Brottsroteln.*

Polismyndigheten, Storgatan 43, 211 42 Malmö. *Lars Soldelid, chef Näpo 1, Ulrika Mattinsson, samordnare och Krister Thulin, utredare.*

Polisen Eslöv, Föreningstorget 4, 241 32 Eslöv. *Anders Hansson, samordnare hatbrott.*

Politidirektoratet, Henrik Ibsensgate 10, (Pb 8051 Dep.), 0031 Oslo, Norge. *Beate Gangås, politimester, organiserat kriminalitetseksjon.*

Racist Attacks Monitoring Unit (RAMU), 20 Arabin Road, SE4 2SE, Brockley, London, England. *Dev Barraah, manager.*

Regionkontoret, Region Skåne, 29189 Kristianstad. *Birgitta Nevall, folkhälsokoordinator.*

Rikspolisstyrelsen, Säkerhetssektionen, Storgatan 43, Box 3058, 200 22 Malmö. *Ingvar Lagerholm, kriminalkommissarie.*

Rikspolisstyrelsen, Polisenheten, Polhemsgatan 30, Box 12256, 10226 Stockholm. *Roger Karlsson, kriminalkommissarie.*

Romano Trajo, Box 210 25, 200 21 Malmö. *Marion Wydow, projektledare för romerskt drogförebyggande arbete.*

RFSL Rådgivningen Göteborg, Box 4033, 400 40 Göteborg. *Patrik Hinnerson, kanslichef.*

RFSL Kristianstad, Box 198, 291 22 Kristianstad, 044-10 65 90. *Magnus Åkesson, ordförande och Maria Eriksson, vice ordförande.*

RFSL Malmö, Box 2, 201 20 Malmö. *Lisa Morän och Peter Månsson, ordförande.*

SARI (Support Against Racist Incidents), P.O. Box 642, Bristol BS99 1UT, England. *Batook Panday, mbe, director.*

SDF Centrum, Stora Nygatan 1, 203 13 Malmö. *Gaby Wallström, enhetschef.*

SDF Hyllie, Hålsjöгатan 8, Box 19045, 200 73 Malmö. *Birgitta Vilén-Johansson, IoF-chef och Lena Egerstrand, Samordnare brottsförebyggande arbete, fältgruppen.*

SDF Kirseberg, Södra Bulltoftavägen 16, 212 22 Malmö. *Annelie Larsson, IoF-chef och Eva Thalén, Sektionschef, Övrigt bistånd och Lena Wahlgren, soc. sekr.*

Sofielunds Fritidsgård, Rolfgatan 16, 214 34 Malmö. *Leila Zinai, fritidsledare.*

Sexuell Hälsa, c/o Etniska relationer, Föreningsgatan 26, 211 52 Malmö. *Mats Sundbeck, projektledare och Camilla Löf, informationssekreterare.*

Slottsstaden, Gyllebogången 1, 217 73 Malmö. *Helen Lindblad, kurator.*

Socialarbetare för ungdom, SDF Centrum, Norregatan 25, Box 4254, 203 13 Malmö. *Annika Weman, socionom och Baltazar Riesbeck, socionom.*

SOS (Sex Och Samlevnad), Lindängeskolan, Munkhättegatan 151, 215 74 Malmö. *Anna Mattsson, dramapedagog.*

SSP (Säkrare Sex Projektet), Drottninggatan 72 B, 252 51 Helsingborg. *Kicki Svanström projektledare och Ronald Rosenquist-Hatter, informatör.*

Stödcentrum för unga brottsoffer i Vällingby, Västerorts polismästardistrikt, Hässleby-Vällingby närpolisområde, 171 87 Solna. *Ann Hellströmer, socialarbetare.*

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, Bondegatan 40, 116 33 Stockholm. *Ann-Marie Tung, förbundssekreterare.*

Sveriges Riksdag, 100 12 Stockholm. *Tasso Stafilidis, riksdagsledamot.*

Säkerhetspolisen, Storgatan 43, Box 17596, 200 10 Malmö. *Krister Holst, kriminalkommissarie.*

TCO, Normgivande mångfald, Linnégatan 14, 114 94 Stockholm. *Elisabet Qvarford, projektledare.*

Tegelhuset, Dickssonsväg 3, Box 181 03, 200 32 Malmö. *Britt Sadikovic, ungdomskonsulent.*

Ungdomsmottagningen, Gasverksgratan 20, 211 29 Malmö. *Susie Rasmusen, kurator.*

Ungdomssamtalarna, Pauliskolan, Löjtnantsgatan 3 C, 211 52 Malmö. *Rohny Stridh, psykolog.*

United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, Vienna International Centre, PO Box 500, A-1400 Vienna, Wagramer Strasse 5, Austria. *Gautam Babbar, co-ordinator, Global Youth Network.*

Univ. College of Lillehammer, Faculty of Health and Social Studies, 2626 Lillehammer, Norge. *Pär Nygren, professor.*

University of Joensuu, Research programme Marginalization, inequality and ethnic Relations in Finland, Karelian Institute, P.O. BOX 111, 80101 Joensuu, Finland. *Vesa Puuronen, professor, programme manager (Exit).*

Utbildningsförvaltningen, Amiralsgatan 20, Box 171 95, 200 10 Malmö. *Matz Nilsson, utbildningsdirektör.*

Youth against AIDS, Klijanu 7, room 505, Riga, LV-1012, Lettland. *Gita Gange, Medical doctor.*

Youthreach, Department of Education and Science, c/o CDU, Sundrive Road, Dublin 12, Irland. *Dermot Stokes, National Co-ordinator.*

Åklagarmyndigheten, Östra Promenaden 7 A, Box 6202, 200 11 Malmö. *Bo Birgersson, bitr. chefsåklagare (2:a kammaren) och Mats Svensson, kammaråklagare (3:e kammaren).*

### 8.3 Övriga källor

Artz, Sibylle, Nicholson, Diana, Halsall, Elaine, Larke, Susan (2001), *Developing a Gender-Sensitive Needs Assessment Tool for Youth*. Canberra; National Crime Prevention Centre, Department of Justice.

Mai, Nick (2003) *Albanian Masculinities, Sex Work and Migration: Homosexuality, AIDS and other Moral Threat*. I Worton, M. Och Wilson-Tagoe, N. (red.) National Healths: Gender, Sexuality and Health in a Cross-cultural context. London; UCL Press. Under tryckning.

- Mason, Gail (2001), *Body Maps: Envisaging Homophobia, Violence and Safty*. Social & Legal Studies Vol 10(1):23-44. London, Thousand Oaks, CA och New Dehli; SAGE Publications.
- Matthews, Paul (2002), *Evaluation of the Remote Reporting of L.G.B.T. Incidents*. Edinburgh; Lothian and Borders Police.
- NACRO (2002), *What Works?: Finding and Assessing Evidence. Homophobic Crime Toolkit*. NACRO.
- Politidirektoratet (2001), *Politiets og påtalemyndighetens bekjempelse av straffbar høyreekstrem og rasistisk virksomhet*. Håndbok. Oslo; Politidirektoratet.
- Woods, Vivienne, F. (2002), *Lesbian, Gay and Bi-Sexual Issues*. Liverpool; Merseyside Police.

## 8.4 Övrigt

De fyra s g ng (2002), Brainstorming hos professor i psykologi Pär Nygren i Oslo, Norge, onsdagen den 27 november 2002, tillsammans med sociolog Yngve Hammerlin, psykiatrikern Anders Minken och författaren.